Sadettin Ökten

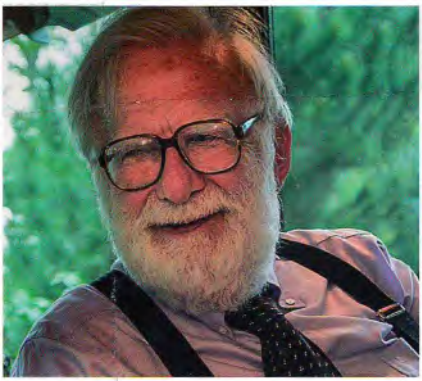
Fincanımda Cola Var!

tutikitap

Sadettin Ökten

Fincanımda Cola Var!

Prof. Dr. Sadettin Ökten

1942 yılında İstanbul'da doğdu.
2004 yılında kırk yıldır çalışmalarını yürüttüğü Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nden emekli oldu.

Yapı mühendisliği alanındaki eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerinin yanı sıra bilim tarihi ve felsefesi, kültür, medeniyet ve sanat alanlarında özel ilgi sahibidir.
Bu konudaki çalışmalarını farklı üniversitelerde verdiği Bilim Tarihi, Yapı Teknolojisi Tarihi, Kent Kültürü ve Kent Estetiği dersleri ile değerlendirmiştir.

Halen mesleki faaliyetinin yanı sıra kültür ve sanat alanındaki ilgilerini de sürdürmektedir.

tutikitap
okuryaşarım

tutikitap

Fincanımda Cola Var

Sadettin Ökten

Yayın No: 01

ISBN: 978-605-5902-48-3

1. Baskı: Mayıs 2014

Sertifika No: 15747

© Copyright, Tutikitap 2014

© Bu kitabın yayın hakları Sadettin Ökten ve Tutikitap'a aittir. Yazar ve yayıncının izni olmadan herhangi bir formda yayınlanamaz, kopyalanamaz ve çoğaltılamaz. Ancak kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Genel Yayın Yönetmeni: Muvaffak Erman Yılmaz
Editör: İbrahim Başer
Redaksiyon: Gülnar Mızrak
Kapak Tasarım: Özle Çetinkaya
Sayfa Düzeni: Adem Şenel

Baskı-Cilt: İnkılap Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş
Cobanceşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No: 8
34196 Yenibosna – İstanbul
Tel : (212) 496 1111
Matbaa Sertifika No: 10614

Tuti Kitap bir Nefes Yayınları tescilli markasıdır.

Tuti Kitap
Bağdat Cad. Güzel Sok. A Blok No:11/2
Selamiçeşme / Kadıköy / İstanbul
Tel: (216) 359 1020 Faks: (216) 359 4092
www.tutikitap.com
/tutikitap
@tutikitap
#fincanimdacolavar

SADETTİN ÖKTEN

Uygarlaş(tırıl)an Medeniyetim:

FİNCANIMDA COLA VAR

tutikitap

İÇİNDEKİLER

İnsan 7
İrade/Kader Çatışması 12
Medeniyet Tasavvuru 14
Medeniyet Tasavvurundan Şehre 18
Küçük Adımlardan Büyük Mesafeler Ummak 21
"God"/"Allah" Tasavvuru 23
Gönül Tokluğu 26
Değişen Paradigma Gelenek'e Karşı 28
Bir Başka Tasavvurun Şehri: İstanbul 33
Talebin Neyse O'sun Sen! 36
'Almak', 'Vermek' ve Kulluk 40
'Almak', 'Vermek' ve Sömürü 46
Aklın Bilgisi, Kalbin Bilgisi ve Kolektif Şuur 52
Düşünmekten Uzak Düşen Beyin 58
Aklın Sınırı 61
Bilgi Alanını Yozlaştırmak 64
Beşer Şaşar mı, İlk Günah'la Batar mı? 66
Ruhban-Rönesans Çarpışması 69
Mutsuz İnsan Modeli: İnançsızlık 72
Sıfır Maliyetli İnsan: Köle 76
Hâkim Medeniyetin Devesi 79
Kendindeki Âlem'i Bulmak 80
Denge, Uyum, Ahenk = Estetik 83
Boşluk Kabul Etmeyen Değer Hükmü Ama Kimin? 87
Apartman: İthal Değerler Uğruna
Değerlerimizden Feda Etmek 91
İlahi Emir mi, Maddi Refah mı? 95
Kalbin Kararması 100
Müslüman Bildiklerimiz… Değillermiş… 102
Güç ve Tahakkümle Beslenen Medeniyet 104
Standartsızların Sabit Referansı: Menfaat 109
Allah Kuluna Medeniyeti Emrediyor 115

Batı'nın Manevi Seviyesinin Reddi 120
Tasavvuf Terbiyesini Kaldıran Elit 127
İz Bırakan Kabiliyetler 130
Gönül Doktoru Değilsen Hayırdan Şer Doğurursun 133
İslâm Medeniyeti'nin İstediği... Modernitenin Dayattığı..... 138
Maddeye Zebun Olan İçgüdü 143
...Ve Aşk 146
Allah'ın Lutfu Doğu-Batı Dinlemez 149
Kaosu Kozmosa Çevirecek Olan Medeniyet Tasavvurudur 152
Maddenin Arkasına Saklanmış Değerleri Farket! 158
Aydınlanmanın Türk Versiyonu Tutmadı! 162
Tasavvurumuzun Mirası: Zamanın Ruhu 165
Kalp Sükûneti 168
O Balıklar ki Denizin İçindedir, Denizi Bilmezler 170
Kapitalizm Her Şeyinizi Satabilir! 172
Kalpler Uzak Düşünce Kavgada Bağırır,
Sevgide Fısıldarsın! 175
İktidarlar Tekke Terbiyesinden Geçmeli! 177
Üç Şehir 179
Blue Jean, Jiklet, Cola, Mc Donald's,
7 Eleven... İhtiyaçlar(!) 189
Sonsuza Kadar Sürecek İlişki: Hayat-Mekân 191
Şehirde Keyfine Göre Yaşamak İsteyenlere:
'Şehir Ahlâkı' Rehberi 194
Bir Toplumun Geri Bırakılma Hikâyesi...
Köycülük Akımı ile Uyutulmak... 199
Şehrin Terbiyesinden ve Nesillerden,
Medeniyet Tasavvurunun İnsanı Sorumludur 203
İnanç, Hayat ve Değerler, Mekân Bütünlüğü Oluşturmalı 206
Hayat Boşluk Kabul Etmez, Ahlâka Dayanın! 209
İstanbul Geçmişte Neler Gördü,
İstanbul'dan Geleceğe Neler Görünüyor? 212

Dizin 229

İNSAN

İnsan dediğimiz varlık, fizyolojik yani fiziksel bir yapıdadır. Diğer canlılarda da bu beden dediğimiz fizyolojik yapı olmasına rağmen insanın birçok tinsel üstünlüğe sahip olduğunu fark ederiz.

Tinsel yani manevi yapı, fizyolojik yapıyla yakından alakadardır.
Fizyolojik yapıyı hemen görüyoruz çünkü o bir dış yapı.
Tinsel yapıyı ise göremiyoruz çünkü o bir iç yapı.
Göremediğimiz için içgüdü, akıl ve duygu hayatımız da iç yapıya dâhildir.
Bu üç donanım, insanın iç yapısında yani manevi yapısında olmasına rağmen fizyolojisinde bunların yeri ve nerede oldukları belli değildir.
Beslenmemizi sağlayan organımızın, kalbimizin, beynimizin fizyolojik olarak yeri ve fonksiyonu bellidir.

'Kalpsiz' dediğimizde neyi ve nereyi kastediyoruz peki?
Peki, biz neyle seviyor veya neyle nefret ediyoruz?
Neyle korkuyoruz?

Psikoloji, bunlara bilimsel adlar vererek 'duygu merkezi, düşünce merkezi' diyor...
İçgüdülerimizi de vücudumuzun bir yerine refere ediyorlar *(kaynak gösteriyorlar).* Fakat bu üç donanım, insan için yaşamak

için yeterli değil. Yeterli değil, çünkü insanın birtakım evrensel sorunları var.
İçgüdü, akıl ve duygu donanımları insanın bu sorunlarına cevap bulması ve bu cevapla tatmin olması için yeterli değil.
İnsanın bir de 'seçme ve değiştirme kabiliyeti' mevcut. Olasılıkları değerlendirip aralarından birisini seçerek kendisini ve çevresini değiştirebiliyor. İsterse yeni olasılıklar oluşturuyor.
Seçme ve değiştirme kabiliyeti insandan başka hiçbir canlıda yok.
Burada hemen İslâmî bir söyleme girelim isterseniz: "İnsan mükelleftir! Çünkü seçebiliyor ve değiştirebiliyor."
Diğer yaratılmışların ise seçme ve değiştirme kabiliyeti yok...

Bitkilere bakarsak... Mesela bahar geldiğinde bütün ağaçlar çiçek açıyor. Çiçek açmayan ağaca 'kurumuş' deniyor. Hiçbir ağaç da demiyor ki "Ben bu bahar çiçek açmayacağım, bu yazı çiçeksiz geçireceğim!" veya leylekler "Ben bu yaz gelmeyeceğim, Libya'da havalar çok iyi!" demiyorlar...
Hamsi balıklarının "Boğaz'dan göç etmeyeceğiz, Karadeniz'deyiz bu kış!" dediği yok, hepsi göç ediyor.
Kısacası, düşünmüyorlar!

İnsan böyle değil...
Bu 'seçme ve değiştirme' kabiliyeti sadece insanda var veya insana verilmiş.
"Var!" derseniz seküler bir ifade ve yaklaşımdır bu, Tanrı'yı bu işe karıştırmazsınız.
"Verilmiş" derseniz, "Kim vermiş?" diye bir soru gelebilir.
"Allah vermiş" derseniz bu da dinî söylem oluyor!
İçgüdü, akıl ve duygu; insanın yaşaması ve hayatını idame ettirmesi için yeterli değil, çünkü insan araştırıyor, soruyor.

Hatta sorularla doğuyor.
Bazıları bir ömür boyu sorularla yaşıyor, öyle ölüyor; bazıları da sorularını cevaplamış, mutmain gidiyor ahirete.
Bu sorular, insanın zatında ya da fıtratında, varlığında var.
Mesela 'başlangıç ve son' sorusu.
Şöyle der insan: "Ben nereden geldim, başlangıcım neydi? Nereye gidiyorum, sonum ne olacak?"

SEKÜLARİZM
Toplumda ahiretten ve diğer dinî, ruhanî meselelerden ziyade dünya hayatına odaklanılması yönündeki hareket.

Allah'ın isimlerinden birisi Ezel'dir.
Abdülezel ismi vardır. Yani "ezelde var olanın kulu".
O yüzden insan, "Ben nereden geldim?" diye sorar...

Abdülbâkî de yine insan isimlerinden birisi. Bâkî isminin, yani Bekâ'nın bir parçasının kendisine verilmesinden dolayı, Ebed'i sorabilir, böyle bir özellik verilmiş kendisine.
O yüzden insan, "Ben nereye gidiyorum?" diye sorar...

Yaprak öyle değil...
Kuruyor ama sonra bir daha çıkıyor, yine kuruyor ve yine çıkıyor.
Ne Ezel'den ne de Ebed'den haberdar.

Diğer bir konu da istediğimi yapabiliyor olmam, yani irademi fark etmem.
İstiyorum ve yapıyorum, herhangi bir eylemi gerçekleştiriyorum.

Bir de yapamadığım bir şeyler var. İstediğim halde yapamıyorum, olmuyor.
Bazen de istemediğim şeyler oluyor.

GREK TRAGEDYASI
Tragedyanın konu kaynağı efsanelerdir. Dram sanatı bu efsanelerden Grek döneminde yepyeni bir biçimde esinlendi. Bu efsaneler yoluyla önemli gerçekler üzerinde duruldu. Yunan tragedya oyunlarında tekrar tekrar günah, ceza kavramları üzerinde durulurdu.

Bunlarla çatışma halindeyim. Yapamadığım bana o şeyi yaptırmayana da 'kader' diyoruz. Bütün kadim Grek tragedyası; İRADE/KADER arasına kurulmuş bir kurgudan ibarettir.

Bir tarafta İRADE diğer tarafta KADER var.
O kavgayı yaşıyoruz!
Bu kavgayı bütün insanlar yaşar...
İslâm'da da bu kavga var, modern zamanlarda da...
Orhan Gencebay'da da var! "... Bilmem ki bu dünyaya ben niye geldim?" diye soruyor.
Bir başkası "Bırak ağabey, bu iş sakat!" diyor, "Ah ulan ah, bu kız bana bakacaktı!" diyor. Halbuki o kız baksa ne olur, bakmasa ne olur?

Şunu Safer Efendi anlatırdı, çok da gülerdik:
Efendim, Bektaşi babası, bir genç hanıma âşık olmuş.
Fakat kızı vermiyorlar.
Baba erenleri teselli için demişler ki:
"Üzülme, herkes fani, herkes ölecek. Bu hanım da ölecek."
Baba, "Bu kız da mı ölecek? Kız dünya güzeli, Allah buna kıyamaz!" demiş.
Aradan yıllar geçmiş...

Bazıları bir ömür boyu sorularla yaşıyor, öyle ölüyor; bazıları da sorularını cevaplamış, mutmain gidiyor ahirete.
Bu sorular insanın zatında ya da fıtratında, varlığında var.
Mesela 'başlangıç ve son' sorusu.
Şöyle der insan: "Ben nereden geldim, başlangıcım neydi? Nereye gidiyorum, sonum ne olacak?"

Saçı sakalı ağarmış babanın, beli bükülmüş.
Yoldan bir acuze geçiyormuş, demişler ki: "Tanıyor musun?"
"Yok." demiş baba erenler: "Nereden tanıyayım, ne işim var benim onunla?"
"Bu haminne hani 40 sene önce âşık olduğun kız vardı ya, işte o..." demişler.
"Ha, bak..." demiş erenler, "Gördünüz mü bak kıyamamış, önce bu hale getirmiş, sonra canını alacak!"

"İnsan nedir?" demiştik.
"Nereden geldim, nereye gideceğim?" sorusunu sormaktır evvela. O'nda var olan sıfatlar abdiyyet ölçeğinde ve evrensel sorular halinde bütün insanlarda var...

"İnsan nedir?" "Nereden geldim, nereye gideceğim?" sorusunu sormaktır evvela.

İRADE/KADER ÇATIŞMASI

İnsan olma faslının ikinci bahsi, İRADE/KADER çatışması...
Kadere teslim olmak veya karşı gelmek...
"Yapacağım, edeceğim" deyip de yapamamak.
Bunun, bizim yaşayan Türkçedeki karşılığı da; 'inşallah, mâşallah'.

Bazı arkadaşlar "İnşallahla, mâşallahla iş mi olur?" derler...
İş onlarla oluyor!
Başka türlü olmuyor...

VAROLUŞÇULUK/ EGZİSTANSİYALİZM
Varoluşçuluk, 19. yüzyılın ortalarında, baskın sistematik felsefeye tepki olarak doğan bir felsefe akımıdır. "Ben"le "varoluş"un ayrılmazlığı düşüncesinden yola çıkar. İnsan özgürlüğüne inanır ve insanların, davranışlarından sorumlu olduğunu öne sürer.

Bakış ve vizyon meselesi bu.

Bir başka soru; "Yaşadığımız bu hayatın anlamı ne?"
Mesela varoluşçular hayatı anlamsız, saçma bulur.
Akılla hayata baktığınız zaman hayat tamamen saçmadır gerçekten.
Çünkü rasyonel bir düşüncede bu noktaya akıl erdirmemiz mümkün değil.
Rasyonel olarak baktığınızda, ortaya; 'Bilge Kral' çıkıyor.

Platon, "Kral bilge olmalı!" diyor.

Yani siyasal erk en bilge insanın elinde olmalı ki toplumu iyi idare etsin. Rasyonalite bunu söyler.

Uygulama nasıl?
Eğer vahyin penceresinden bakmaz yani kadere teslim olmazsanız, "tarih boyunca ne kadar muhteris, deli, zorba varsa, hepsi başta", diye görür, "Böyle dünya olmaz olsun!" dersiniz.

PLATON (MÖ. 427-MÖ. 347) Antik klasik Yunan filozofu ve matematikçisidir. Sokrates'in öğrencisidir. 17. yüzyılda ortaya çıkacak olan rasyonalizmin temellerini atar.

Buradan başlıyor hadise.
Bakıyorsun kendin akıllı adamsın.
Nerede düşünen adam varsa hayatı anlamsız bulur; hayatı, dünyayı akılla açıklayamaz, "Saçmadır!" der.

Devamında sorduklarıyla çerçevesini tamamlıyor:
"Benim bu dünyadaki yerim ne?"
"Bir şey yapmalı mıyım, yapmamalı mıyım?"
"Niye böyle davranmalıyım?"
"Ahlâkın bir temeli var mı, erdem nedir?"

İçgüdü, akıl ve duygu; irade/kader çatışması ve bu hayatın öncesi ve sonrasına dair mevzular gibi sorulara tatminkâr bir cevap veremiyor.
Dolayısıyla da insanın birtakım soruları var.
Bunların bir kısmı felsefi sorular; "Güzel ve çirkin nedir?", gibi... Değer felsefesine dair...
İnsan; bütün bu sorularla Var'dır.

Platon, "Kral bilge olmalı!" diyor. Yani siyasal erk, en bilge insanın elinde olmalı ki toplumu iyi idare etsin. Rasyonalite bunu söyler. Uygulama nasıl? Eğer vahyin penceresinden bakmaz, yani kadere teslim olmazsanız, "tarih boyunca ne kadar muhteris, deli, zorba varsa hepsi başta", diye görür, "Böyle dünya olmaz olsun!" dersiniz.

MEDENİYET TASAVVURU

İnsan; yaşamak için birtakım değerler belirlemek, birtakım kabuller yapmak ve onlara inanmak zorundadır.

Neden?

SEÇME ve seçtiğini DEĞİŞTİRME yeteneği var insanda...
"Bunu alacağıma, şunu alayım" der.
Diğer hiçbir canlıda bu yetenek yok.

"Peki, niye bunu almıyorsun, yapmıyorsun da şunu alıyorsun, yapıyorsun?" dediğimiz zaman bunun cevabını içgüdü de akıl da duygu da veremez. İlk bakışta veriyor gibi görünür ama veremez. Onları yöneten bir üst sistem (medeniyet tasavvuru) vardır ve o cevap verir.

"Efendim, bu daha güzel!" Neye göre daha güzel?

"Bu daha faydalı!" Neye göre daha faydalı?

O zaman, o karakter diyor ki: "Bunu al, daha pahalı satarsın."
Kapitalist dünya görüşü!

"Efendim, bunu al; insana hizmet edersin."
Bu da; **İslâmî görüş.**

"Bunu al, yarın sana faydalı olur."
Neye göre faydalı?

KAPİTALİZM
Piyasa ekonomisi içerisinde hür teşebbüse dayalı üretim sistemidir.

"Bunu al." Neden?
"Nefs-i azizim öyle istiyor!"
Aziz Efendi (Abdülaziz Hayri Bekkine) bir müridine sormuş: "Evladım, o zata karşı neden öyle davrandın?"
Mürid: "Efendim, onun hareketi izzet-i nefsime dokundu." deyince Hazret: "Evladım, nefsin izzeti mi olur!" buyurmuşlar. İşte bu soruya verdiğin cevapla dünya görüşünü, daha doğrusu MEDENİYET TASAVVURU'nu tanımlarsın.

Bu; medeniyet tasavvurudur ki hayatı yaşanır kılar.
Değerleriniz bu referansa göre şekillenir. Değerleri hayata taşıyan davranışlar yine bu referans sisteminin eseridir. Değerlere uygun davranılmadığında uygulanan yaptırımlar yine o değerlere aittir. Bir bilgi, inanç ve ahlâk kompozisyonundan bahsediyoruz.

Bu değerler sistemi; varlığınızda, bilgi ve duygu alanınızda var olduğu zaman içgüdüleriniz de buna göre yönetiliyor veya yönetilmeli.

Hiç kırmızıçizgi aşılmaz mı? Aşılır.
Ha, o zaman, o sistem der ki: "Günaha girdin!" veya "Yaptığın iş gayrimeşru!"

Günahla gayrimeşru aynı değil.
Günah dediğimiz kavram vahyî bir kavramdır, onun tanımı değişmez. Tabii bu, inananlar için böyledir.

Meşru, yasal bir kavramdır, beşerîdir; onun sınırı her an değişir. Yasa çıkar, bir davranış biçimi meşru hale gelir; yasa çıkar, aynı davranış tekrar gayrimeşru olur.

Şu an aynı manaya kullanılıyorsa da günah farklı, gayri meşru farklıdır.

İnsanın bir rehberi olmaz ise içgüdüler aklı yönetir; rehber varsa "Senin bir sınırın var!" der ona.

Medeniyet tasavvurudur ki hayatı yaşanır kılar.
Değerleriniz bu referansa göre şekillenir. Değerleri hayata taşıyan davranışlar yine bu referans sisteminin eseridir. Değerlere uygun davranılmadığında uygulanan yaptırımlar yine o değerlere aittir. Yani bir bilgi, inanç ve ahlâk kompozisyonundan bahsediyoruz.

İçgüdü der ki: "Senin bir sınırın yok, yürü!" İç güdü kendisini bedensel hazlar üzerinden görünür kılar. Bedensel olan her şey de sınırlıdır. Hani iç güdünün sınırı yoktu!
Veya insanı duygular yönetir...
Duygu komiktir, dramatiktir; mizah veya trajedi içerir.

Amerikan esprisi diye bir şey vardır: "...Bir kola markası taşıyan kamyonun çölde benzini bitince durmuş ama sürücü hemen depoya bir şişe kola boşaltmış ve araba gitmeye başlamış. Benzinsiz nasıl gidiyor? Çünkü 'everything goes with coke better'; yani 'her şey kolayla daha iyi gider'miş!"

Bir başka misal: Bir dizi var TV'de. Bir arkadaşı Erman'a takılıyor: "Erman'ın kardeşi kim?" diyor.
El-cevap; "Doberman!"
Gülüyor millet böyle havâî şeylere... Bunlar mâlâyâni, bizim mizahımız bu dereceye indi. Düz ve sığ bir zevksizliğe... Tüketimin gereği bu!

Çağdaş tüketime karşı korunmasızdır insan.

Kapitalist dünyanın bir medeniyet kurgusu vardır ve bu kurgu insanı yönlendirmektedir.

Bu kurgu içerisinde insanın bilinçli bir şekilde, bir inanç sistemine sahip olması gerekmez.
Bilinçli bir kurguda insan, 'seçme ve değiştirme' yeteneğini kullanarak davranışlarını kontrol eder ve eşyayı kullanır.
Böylece davranışlar ortaya çıkar.
İşte bu, özgün bir medeniyet tasavvurudur...

O bir sistem. Zihnimizde biliyoruz ve gönlümüzle-kalbimizle inanıyoruz.
İnsan; inanmadığı bir şeyi icra edemez.
Etmek zorunda kalırsa bu, ona çok ağır gelir.

Bilinçli bir kapitalist de bir şey yaparken inanarak yapıyor, severek yapıyor ve kitleye dayatarak sunarak yaptırıyor.
Yahut kitle, yani sıradan insan benimsemiş olabilir o hadiseyi. Bunlar aynı yolun yolcusu; biri senaryoyu yazar, diğerleri sorgulamadan rolünü oynar.

Aynı medeniyet tasavvuruna sahip insanlar ortaya çıktıkları zaman orada, bir medeniyet algısı üzerinden mutabakat oluşur ve bu algı kurgulanır, görünür hale gelir.

Bilinçli bir kurguda, insan; 'seçme ve değiştirme' yeteneğini kullanarak davranışlarını kontrol eder ve eşyayı kullanır. Böylece davranışlar ortaya çıkar. İşte bu, özgün bir medeniyet tasavvurudur...

MEDENİYET TASAVVURUNDAN ŞEHRE

Kendisinden çok istifade ettiğim, mühim bir sosyolog, düşünür, bilim adamı ve bilge; Yılmaz Özakpınar, diyor ki: "Her medeniyet tasavvuru; bütünlük içinde olan biçimler, yani bir kültür oluşturur."

YILMAZ ÖZAKPINAR (1934-...) ***Türk bilim dünyasının önemli profesörlerindendir. Asıl alanı psikolojidir. Ayrıca hafıza, öğrenme, kültür ve medeniyet konularıyla ilgili eserleri vardır. Kültür ve medeniyet kavramlarını kendi teorileriyle tanımlar.***

Medeniyet tasavvuru; zihinlerde ve gönüllerdedir ama hayata yansıdığı zaman yani tercihleriniz, seçme yeteneğiniz devreye girince o zaman 'kültür' ortaya çıkar.

Böylece insan, yapısındaki donanımları ve o donanımlarla ortaya çıkan davranışlarında bir bütünlük oluşturur. Medeniyet tasavvurunun oluşturduğu bütün bu maddi unsurlar ise en güzel ve bütüncül hali ile ŞEHİR'de görülür.

Her medeniyet tasavvurunun bir ya da birkaç tane simge şehri vardır. Şehir, bir medeniyet tasavvurunun ve bu tasavvura göre yaşayan cemiyetin eseridir.

Kırsal da o toplumun belli bir kesiminin birkaç parametreyle temsil edildiği bir medeniyet tasavvurudur.

Şehri ortaya çıkaran ekonomik sebepler, askerî sebepler, siyasi ve sosyal sebepler vardır, lakin hepsinin arkasındaki en mühim sebep; toplumun kendi kimliğini deklare etme ihtiyacıdır... Toplum o deklarasyonu şehirde ortaya koyabilir.

Böylece topluma ait birçok parametrenin veya özelliğin ortaya çıktığı, her yöreden birkaç parametrenin gelip çatıştığı ve rafine olduğu bir yapı ortaya çıkar: Şehir.
Toplum, bir şehrin hem inşa edicisi hem de kullanıcısıdır.
Ve işte, medeniyet tasavvurunun hayata yansıması olan şehir de bir oyun gibidir ve toplum, bu oyunun hem oyun yazarı hem aktörü hem de seyircisidir.

ŞEHİR, bir medeniyet tasavvurunun ve bu tasavvura göre yaşayan cemiyetin eseridir. Bu eser; toplumun kimliğini deklare etme ihtiyacından ortaya çıkar.

Heykeltıraş Rodin'in çok hoş bir tespiti var: "Ben mermer kitlenin fazlalıklarını attım." diyor yaptığı heykel için.

İşte şehir de böyle bir şey.
Her yöreden gelen parametreler birbiri ile çatıştığı zaman onların fazlalıkları atılır ve ortaya rafine bir şey çıkar.
Bu şehirdir...
Antik Atina böyle bir kent.
Antik Atina ve Roma'dan sonra kendi temel kabulleri içinde kurulan ve gelişen Ortaçağ'ın Bağdat'ı böyle bir kent.
Ve şu anki New York da böyle bir kent.
New York'ta da ciddi bir medeniyet tasavvuru var ve onun hayata yansımalarını görüyoruz.

AUGUSTE RODIN (1840-1917)
Fransız heykeltıraştır. Düşünce adamıdır. Eline matkap çekiç alıp taş ya da mermer yontmaz, o tasarlar ve araştırır. Düşünen Adam heykeli ona aittir.

Bizimle hiç alakası olmayan temel kabullere sahip olsa da, bu şehir var.
Aksi halde; temel kabuller, yani bir medeniyet tasavvuru olmazsa; kaos olur.

Şu anki İstanbul'a baktığımız zaman, Türkiye'nin şehirlerine baktığımız zaman, bir medeniyet tasavvuru etrafında birleşen, mutabakat oluşturan ve bunu hayatına yansıtmak isteyen bir toplumsal irade yok.
Bu toplumsal irade olmadığı için Türkiye kaosu yaşıyor şu anda.
Herkes bir tarafa doğru çekiyor...
Kim ağır basarsa o, eyleme hâkim oluyor.

Bazıları diyor ki: "Selçuklu üslubu apartmanlar yapalım."
Bu talebe veya hevese çok gülüyorum.
Selçuklu ile apartman yan yana...
Selçuklunun medeniyet tasavvuru ile apartmanı üreten modernitenin medeniyet tasavvurları, temel kabuller açısından, ne kadar da farklı.

Bir toplumda temel kabuller, yani bir medeniyet tasavvuru olmazsa kaos olur. Herkes tarafından özlenen şey ise 'insani bir ortam'dır. Ama o ortam Ali Ağa'yla veya Veli Bey'le olmaz. Toplumsal bir mutabakat olacak ki o ortam teessüs etsin (yerleşsin).

Aslında, herkes tarafından özlenen şey, 'insani bir ortam'.
Ama o ortam; Ali Ağa'yla veya Veli Bey'le olmaz.
O ortam benimle de olmaz.
Toplumsal bir mutabakat olacak ki o ortam teessüs etsin *(kurulsun, oluşsun).*

KÜÇÜK ADIMLARDAN BÜYÜK MESAFELER UMMAK

Biz; küçük adım ve adamlarla büyük başarı elde etmeye şartlanmış bir toplumuz, nesiliz. Bunda da aldığımız eğitimin çok büyük payı var. Aldığımız eğitim, sâri bir hastalık gibi herkese bulaşmış.
"Şu kadar yılda şu kadar insan yetiştirdik!" dediğiniz zaman, bu mit sadece söyleyene ait kalmadı, hepimize sirayet etti.
Eğer bir medeniyet tasavvuru nokta-i nazarından bakarsak hadiseye; bir insan, bir nesil yetiştirmenin öyle çok çabuk ve kolay olmayacağını görür ve anlarız.

Başka bir açıdan baktığımızda da başka bir çerçeveyi, yani Kaderullah'ı görürüz.
O Kaderullah'ın hiçbir şekilde değişmeyeceğini görürüz.
Ama biz, yine gayret edeceğiz.
Yani açık uçlu soru gibi cevap, her an gelişebilir, derinleşebilir.

Biz; küçük adım ve adamlarla büyük başarı elde etmeye şartlanmış bir toplumuz, nesiliz. Bunda da, aldığımız eğitimin çok büyük payı var. Aldığımız eğitim; sâri bir hastalık gibi, herkese bulaşmış.

"Şu kadar insan yetiştirdik" söylemini de çok yadırgamıyorum.
Cumhuriyet'in aydınlanma ütopyası da dâhil, eksiği ve fazlası ile büyük bir mazinin mirasçısıyız.
İstesek de istemesek de mirasçısıyız.

Redd-i miras edemeyiz.

Mesela 20. yy.'ın başında yaşayanlar, o mazinin bir yerde, münkesir *(kırılmış)* bir hale geldiğini özellikle görmüşler. Mehmet Âkif Ersoy bunlardan biri, Tevfik Fikret bunlardan biri, İttihatçılar da bunlardan bir grup.

Şöyle veya böyle, o savrulmanın içerisinde bir çıkış-çözüm arıyorlar: "Acaba bir mefkûre *(ideal)*, bir toplumsal doping, bir aydınlanma olabilir mi acaba?" diye. Sonuçta bu reel bir teşhis değil, bir kader var ve yaşanacak, nitekim yaşanıyor. Biz bugün hâlâ mottoların *(sözlerin)* psikolojik etkisindeysek ve "Bunların cazibesi bize yeter." dersek; bu da reel bir ifade olmaz.

Mesela, aydınlanmayı biraz okuduğum zaman, şunu gördüm ki Avrupa aydınlanmasının gerçekleşmesi birkaç yüzyıl alıyor. Katolik kilisesinin ve manastırların kolu kanadı kırıldıktan sonra aydınlanma geliyor. Birinin mistik dünyası toplumda yaşam bulurken diğerinin rasyonel dünyası aynı ortamda yaşayamıyor.

Manevi hava ve duyuş, İslâm dünyasında bütün kesimlerde henüz var. Bunun Tanrı'ya inanmakla namaz kılmakla alakası yok. Bu, bir zihniyet meselesi.

Veya şöyle diyelim: Fıkhi İslâm dünyası başka, sosyolojik İslâm dünyası başka. İkincisi ilkinden daha geniş.

Fıkhi İslâm dünyası başka, sosyolojik İslâm dünyası başka. İkincisi ilkinden daha geniş.

"GOD"/"ALLAH" TASAVVURU

Batı'daki insanın inandığı 'Tanrı-God'la, bizim inandığımız yani insanımızın zihnindeki 'Allah' tasavvuru birbirlerinden çok farklı. Oradaki 'Tanrı' tasavvuru bizim 'Allah' inancımızdan çok farklı, deist bir tasavvur.

Birkaç tane basit örnek var. Yirmi sene oldu belki.
Mesela bunu çok söylemişimdir: Bir aktris attan düştü. Sevenleri hastanede. Doktor diyor ki: "Her türlü tedaviyi uyguladık. Şimdi işimiz Allah'a kaldı."

Şimdi bu söz bana göre çok mühim bir lakırdı.
Doktor dese ki: "Biz fennin, tıbbın bütün imkânlarını kullandık, son görev için işimiz olasılıklara veya imama kaldı!", anlayacağım...
"Şimdi dua edelim." diyor, insanlar dua ediyorlar.
Tıbbın imkânlarını kullanırken Allah'a ihtiyaç duymuyordu. O zaman sonuna kadar da ihtiyaç duymamalı tutarlı olmak için. Ölüm veya şifa bir olasılık meselesi; istatistikler, grafikler var. Ölümde imam lazım, şifa olursa "Yaşa doktor!"
Bu rasyonel bir şey.
Ama demiyor, yapamıyor. Ne diyor?
"İşimiz Allah'a kaldı", diyor ve tutarsızlığını fark etmiyor. Bu, medeniyet tasavvurunun ilk adımındaki en temel ve aslî çelişkidir. Buradan sağlam ve yapıcı bir ifade ve söylem çıkamaz. Halbuki İslâm medeniyet tasavvurunda her işimiz ve her şeyimiz Allah'a kalmıştır ve Allah iledir.

Bir başka misal, bir vakitler su sıkıntısı vardı şehirde. Dönemin belediye reisi yağmur bombaları attı ama bir damla bile düşmedi. Sonra yeni bir reis geldi: "Haydi dua edelim." dedi ve yağmur yağdı. Entelijansiya, yeni reis için: "Ne kadar gerici adam." dedi.
Bilimin nedensellik ilkesi, yasalar ve olasılıklar var ve kendi kabulleri içinde tutarlı. Ama bilim, ne Tanrı hakkında ne de Tanrı-dua-yağmur ilişkisi hakkında bir şeyler söylüyor.
Bunlar bilimin konusu değil. O halde "gerici" de bilimsel bir tavsif değil. Ama o niyetle söylenmiş. Bu tavsif rasyonel/bilimsel anlayışa göre tutarsız ve anlamsız.
Ve yine, tutarsız bir kafa yapısı... Bu yapı nasıl bir medeniyet tasavvuru kurabilir?

Sosyolojik açıdan söylüyorum, bizim hadiseye bakışımız Batılı insanın bakışından çok farklıdır, o tutarlıdır ve bedel öder. Biz ise...

Roma'nın IV. ve V. asırlarında ilk kilise babaları; Batılı insanın zihnindeki ve gönlündeki boşluğu nasıl İseviyet ile doldurmuşlarsa ve hayatın bütününe ait bir tasavvur getirerek ölümden sonrası için ona bir şey söyleyip, onu o şeye inandırmışlarsa...
Şimdi de 1000 sene sonra modernite gelip bu alanları rasyonel şeylerle dolduruyor. Aydınlanma, bu.
Böyle bir resim ortaya çıkıyor.
İnsan böyle bir varlık; tutarsız, fark edemez, hazinelere vâris ve sahiptir ama çabuk unutur.
İnsanın problemi bitmez, sürer...
Dünyada da rahat yoktur onu da bileceksiniz.
Siz, rahatı iç dünyanızda arayacaksınız!
Yani İslâmî bakış açısında.

Bu dünyanın problemleri deniz üzerindeki dalgalar gibidir, bazen durur gibi olur ama çoğunlukla çalkantı vardır.
O çalkantılara uzaktan bakabildiğinizde, hepsinde bir hikmet görürsünüz.
Ama esas inci, denizin dibindedir. İşte gavvas-dalgıç metaforu oradan ortaya çıkar.
Nedir?

Roma'nın IV. ve V. asırlarında ilk kilise babaları; Batılı insanın zihnindeki ve gönlündeki boşluğu nasıl İseviyet ile doldurmuşlarsa ve hayatın bütününe ait bir tasavvur getirerek ölümden sonrası için ona bir şey söyleyip, onu o şeye inandırmışlarsa... Şimdi de 1000 sene sonra modernite gelip bu alanları rasyonel şeylerle dolduruyor! Aydınlanma, bu.

"Satıhla fazla meşgul olma, iç dünyana dal!"

Satıhta beden vs. konuşulur.
İç dünyanıza daldığınızda, dış âlem için ihtiyaç olan sizin için artık ihtiyaç haline gelmez.

O zaman da kapitalizm için yani modernitenin yaramaz veledi için siz kötü insan olursunuz!

GAVVAS-DALGIÇ METAFORU
Tasavvufta, vahdet âlemi ya da sonsuzluk âlemi denilen derin denize dalarak o denizin içindeki inciyi bulup çıkarma gücünde olan kimseler gavvas, yani dalgıç tabiri ile ifade edilir.

GÖNÜL TOKLUĞU

Nurettin Topçu'yu merhumu, Aziz Efendi'ye bağlayan birkaç anekdot var. Bunlardan bir tanesi Aziz Efendi'nin paşmakları *(ayakkabıları)*.

Aziz Efendi'nin paşmaklarını uzun yıllar, pazara giderken Bacı Sultan (eşi) giyer, camiye giderken de Aziz Efendi giyermiş!
"Bana bir pabuç yeter." dermiş Aziz Efendi.

Nurettin Topçu gibi bir abide şahsiyeti işte bu istiğna *(gönül tokluğu)* bağlıyor Aziz Efendi'ye.
Ne kadar basit gibi görünüyor!
Onun önünde oluyor bu hadise. Bu istiğna, hazretin üzerinde bir yük, külfet oluşturmuyor. Çok tabii bir hal.

NURETTİN TOPÇU (1909-1975)
Yazar, akademisyen ve fikir adamıdır. İslâm dünyasının içinde bulunduğu kötü durumun sebebi olarak Kur'an ahlâkının kaybedilmesini gösterir. Tasavvuf düşüncesinin temeli olan vahdet-i vücud anlayışının da ahlâklı olmanın en yüce mertebesi olduğunu düşünür.

LOUIS MASSIGNON (1883-1962)
Hallâc-ı Mansur ile ilgili çalışmalarıyla tanınan Fransız bir oryantalisttir. İslâm kültürünün birçok unsuru üzerinde çeşitli çalışmaları vardır. Bir mistik ve zâhit gibi yaşar.

HENRI BERGSON (1859-1941)
Çağının en etkili Fransız filozoflarındandır. Rasyonalizme tepki olarak ortaya çıkan sezgiciliğin kurucusudur. Ona göre hakikate ulaşmanın yolu sezgiseldir.

Bir başkası…

Efendi mangalda ıhlamur kaynatıyor. Kendisi yakıyor ateşi.

Sönünce, püf püf üflüyor, sakalı küllere dayanıyor…

Hoca, merhum, Louis Massignon'u görmüş, Henri Bergson'u görmüş, okumuş, tanımış. Onların hikmetine, oturuşlarına, kalkışlarına, itibarlarına hayret etmiş, hayran olmuş. Bir de Aziz Efendi'ye bakmış; ufacık bir adam!

Aziz Efendi'nin paşmaklarını uzun yıllar, pazara giderken Bacı Sultan (eşi) giyer, camiye giderken de Aziz Efendi giyermiş! "Bana bir pabuç yeter." dermiş Aziz Efendi. Nurettin Topçu gibi bir âbide şahsiyeti işte bu istiğna (gönül tokluğu) bağlıyor Aziz Efendi'ye.

Zaten sakallı, camide imam, cüz'i bir maaşı var ama muhabbet ehli. Muhabbet ortak kabul etmez. Efendi her şeyden müstağni. O istiğna yakalıyor onu.

Ve Aziz Efendi'ye muhabbetle bağlanıyor. Muhabbet; hayret ve hayranlığın çok fevkindedir.

DEĞİŞEN PARADİGMA GELENEK'E KARŞI

Bir şehre, gece vakti, uzaktan bakın...
Şehrin sadece dış konturlarını görün...
İçine girmenize gerek yok, bir tepeden o şehrin dokusuna bakın...
O siluet ve o doku, size çok net bir şeyler ifade eder. Şehri inşa eden, koruyan, muhafaza eden toplumun medeniyet tasavvurunu orada görürsünüz.
Medeniyet tasavvuru önce şehrin siluetiyle ortaya çıkar.

Bir şehri inşa eden veya dönüştüren ve kullanan toplumun medeniyet tasavvurunun temel değerinin fizik dünyadaki, yani mimarideki karşılığı olan yapılar, şehrin siluetindeki en prestijli yerlerde yer alır.
Bunlar Müslüman şehrinde ulu camilerdir...
Ortaçağ Avrupası'nda muhteşem katedrallerdir...
Modernitede ise yüksek binalardır.

Biliyorsunuz sanat; din ile çok iç içe, yani din; kendi mesajını sanatla verir.
Çünkü din, duygulara hitap eden ortamda bir şeyler söyler, inanç meselesi böyledir.

İnanç akılla olmaz.
İnanç bir duygu meselesidir.
İnanç kalbe hitap eder.

Ne der?
"Dil ile ikrar, kalp ile tasdik."
Zahirde dil ile ikrar olacak ama kalp tasdik etmezse münafık oluyorsunuz.

Bir Safer Efendi hikâyesi...
Ezan; Türkçe okunuyor bir zamanlar, ...'de de öyle.
Orada da diğer her yerde olduğu gibi kimse Türkçe okumak istemiyor.
Çevrede mûsevî çok, bunlardan birisi çıkıyor:
"Ben okurum!"
"Kaç para?"
"Şu para."
"Tamam, sen oku!" diyorlar.
Çıkıyor minareye; "Allahu Ekber..."
Tamam, onda problem yok.
"...Eşhedü en lâ ilahe illallah..."
Tamam, onda da problem yok.
" ...Eşhedü enne Muhammeden..." diye bağırıyor.
Sonra kendi kendine alçak sesle "Müslümanlar öyle derler!" diyor. Kendi itikadı bozulmasın diye...

İşte o realitenin yapısı!

Mesela opera...
Hayat sekülerleşince müzik de kiliseden çıktı, o da seküler hale geldi.
İlk operanın kurulduğu yer Venedik.
Venedik'te opera kurulduğu zaman 'gayri ahlâkî' işler oluyor orada, bunu kendileri söylüyorlar.
1630'larda opera, şöyle bir yer; hem sahnede hem de localarında farklı oyunlar oynanıyor. Sonra Avrupa'ya yayılıyor opera.

Şehrin en prestijli ve seküler yapısı olarak ortaya opera çıkıyor. Eski-katedral, yeni opera binası, tabii siyasal erk de kendi binası ile oraya geliyor; belediye binası, saray, parlamento (siyasi sisteme göre)...
Şehrin en prestijli yerinde bunları görüyorsunuz.

Kapitalist dünyada, iş merkezleri yükselen değer olunca gökdelenler ve AVM'ler ile tanışıyoruz.
Şehre, özellikle de mimarisine baktığınızda ve kullanılan binaların ne anlama geldiğini çözdüğünüzde...
O şehri üreten, koruyan ve devam ettiren medeniyet tasavvurunu orada, çok net olarak görüyorsunuz.

Mesela, bugünkü teknolojiyle şu çok rahat olabilir, yapılabilir.
Süleymaniye, çok güzel bir yerde...
Sökelim, daha düz bir ovaya kuralım. Herkes kolayca ulaşsın.
Yerine çok güzel otel, iş merkezi, rezidans vs. olur.

Peki, buna nereden geliyorum? Hangi zihniyeti tanıyarak ve çözümleyerek geliyorum?
Dolmabahçe'nin macerası ile...
Dolmabahçe bir saray ve bizim bir dönemimizi ifade ediyor; Tanzimat sonrası, 19. yy. ortası.
İyi veya kötü ama o dönemde biz hâlâ varız.
Sonrasında Swiss Oteli'ni diktik arkaya!
(Eğer yapabilseydi), Sultan Aziz onun yerine Aziziye Camii'ni yaptıracaktı!
Ama yaptıramadı...
O zaman tamamlanacaktı hadise; önde saray, arkada ve yüksekte cami.
Büyük biraderi sarayı yaptırdı, o da arkada Aziziye Camii'ni yaptıracaktı...

Bu neyi ifade ediyor? Siyasal erkin hangi tasavvurdan kaynaklandığını.

Şimdi o paradigma değişti!
Arkaya Swiss Otel de yapılır bu paradigmaya göre.
Şimdi de yanına, has ahırların olduğu yere stat yapılıyor. Gayet normal(!) bu anlayışa göre.
Dolmabahçe rıhtımına bir gece kulübü de açılabilir. Ortaköy'den ne eksiği var Dolmabahçe'nin!

TANZİMAT
Osmanlı İmparatorluğu'nda 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın okunmasıyla başlayan modernleşme ve yenileşme döneminin adıdır. 1876'da II. Abdülhamit'in tahta çıkmasıyla sona erer.

Viyana'da Habsburg'ların Hofburg Sarayı'na gidin bakın. Habsburg'ların İspanya'dan atlar getirttiği o süvari okulu hâlâ duruyor. Hâlâ gösteri yapıyorlar, atlarla.
Niye bu geleneği koruyorlar? Çünkü süvarilik, maziden gelen, çok önemli bir değer.
Bizim özel cins atlara fırtına gibi binen akıncılarımız yok muydu? Bizim siyasal erkimizin (padişahımızın) saltanat arabası yok muydu?

Kraliçe Elizabeth, mühim törenlere neden saltanat arabasıyla gidiyor? Makam otomobili yok mu?
Atası Victoria'ya gönderme yapıyor da ondan.
Victoria, Büyük Britanya'nın zirvede olduğu dönemdeki kraliçesi.

HOFBURG SARAYI
Avusturya'nın Viyana şehrinde 1654 yılında yaptırılır. Başta Habsburg Hanedanlığı olmak üzere Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun birçok önemli kişisine ve hanedanına ev sahipliği yapar. Fransız Kraliçelerinden Marie Antoinette Hofburg Sarayı'nda dünyaya gelir.

KRALİÇE VICTORIA (1819-1901)
Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı Kraliçesi (1837-1901) ve Hindistan İmparatoriçesidir (1876-1901). 19. yüzyılda 63 yıl 7 aylık bir süreyle Birleşik Krallık tarihinde en uzun süre saltanat sürmüş hükümdardır.

ABDÜLHAK HAMİT TARHAN (1852-1937)
Şair, oyun yazarı ve diplomattır. Şair-i Azam (Büyük Şair) olarak anılır ve Modern edebiyatın kurucularındandır. Türk şiirine Batı'dan serbest düşünce, yeni konular ve şekiller getirir. Şiirlerinde romantizm akımının izleri görülür.

Abdülhak Hamit Tarhan'ın hatıratında okumuştum, yıllar önce. Kraliçe Victoria'nın 50. cülus yıldönümünde İngiliz donanması kraliçenin önünden resmigeçit yapıyor. Kraliçe, devlet erkânı ve tüm yabancı elçiler bir kruvazörde resmigeçidi izliyor.

"Bir ufka baktık; gelen geminin dumanı görünüyor, daha direği görünmüyor. Öteki ufka bakıyoruz; giden geminin dumanı gözüküyor", diyor Hamid. Böyle bir donanması var, İngilizlerin.

Sen ise tarihi bir sarayın yanına bir stadyum yapıyorsun. Bundan hiç bahsetmeyelim, unutalım, daha iyi...
İşte medeniyet böyle bir şey...

Kapitalist dünyada iş merkezleri yükselen değer olunca gökdelenler ve AVM'ler ile tanışıyoruz.
Şehre, özellikle de mimarisine baktığınızda ve kullanılan binaların ne anlama geldiğini çözdüğünüzde...
O şehri üreten, koruyan ve devam ettiren medeniyet tasavvurunu; orada, çok net olarak görüyorsunuz.

BİR BAŞKA TASAVVURUN ŞEHRİ: İSTANBUL

İstanbul; toplum tarafından sürekli olarak yeniden kuruluyor, yenileniyor.
İnsan; kendi kurduğu ve bakımını yaparak yaşattığı şehirde, kendi medeniyet tasavvurunu gördüğü zaman yenileniyor, güçleniyor, gittikçe bilinçleniyor. Olması gereken de bu.

Sivri bir diş gibi yükselen gökdelenler ise Boğaz'ın nispetine yakışmıyor. Daha önceden ciddi şekilde rahatsız ediyordu beni fakat bir süre sonra alışıyorsunuz. Ben de alıştım artık!

"Sâf ü râkit hani akşamki tegayyür heyecân
Bir çocuk rûhu kadar pür nisyân
Bir çocuk rûhu kadar şimdi münevver, lekesiz
Uyuyuyor mâi deniz"

diyen Tevfik Fikret'in,

"Som zümrüt ortasında, muzaffer, akıp giden
Firuze nehri nerede, bugün saklıdır, neden?"

diyen Yahya Kemal'in gördüğü Boğaz...

Nispet bozuk.
Boğazın genişliği, tepelerin yüksekliği, hatta suyun derinliği ve rengi ile

***TEVFİK FİKRET (1867-1915)** Şair, öğretmen ve yayıncıdır. Ahlâkta, bilgi ve ilim anlayışında materyalist bir şairdir. Türk edebiyatının Batılılaşmasında büyük pay sahibidir. İlk çocuk şiir kitabımız "Şermin" onun kaleminden çıkar.*

gökdelen silueti uyuşmaz. Mesela Boğaz derin bir kanyon da olabilirdi. Allah öyle de yaratabilirdi.
Ama yaratmamış.
Mesela Colorado Kanyonu gibi yaratabilirdi; 350 metre kadar duvar, daracık bir boğaz. Hiçbir tadı olmaz. Korint Kanalı gibi...

KORINT KANALI
Yunanistan'ın kuzey kara topraklarını Mora Yarımadası'ndan ayıran tümüyle yapay kanalın ismidir.

COLORADO KANYONU
ABD'nin Arizona eyaletinde bulunan kanyondur. Colorado ırmağının, Colorado platosunu oymasıyla ortaya çıkar.

Boğaz öyle değil ki! Girdapları, dönüşleri, burunları, akıntıları ve mehtapları ve rüzgârları var.

Çocukluğumda, gençliğimde Boğaziçi sırtlarında âbidevî, geniş, yüksek fıstık çamları, korular vardı ve birkaç tane de mütevazı bina...
Hepsi geçti, bitti. Bozduk!
Kadim medeniyet tasavvurunu görmüyorsunuz, artık, burada.
Bir başka tasavvurun kötü örnekleri karşınıza geliyor.

Bu sebeple kurulmamış, örselenmemiş, özgün bir şehre baktığınız zaman, o şehri kuran, dönüştüren medeniyet tasavvurunun en üst değerlerinin mimariye ve mekâna yansımasını görürsünüz.
O zihniyetin insanlarıyla da tanıştığınız zaman o yansımayı daha güzel görürsünüz, yakalarsınız.

Burada bir beyit geldi aklıma:
"Hezar gıpta o devr-i kadim efendisine
Ne kendi kimseye benzer ne kimse kendisine"

İlk mısra İbnü'l-Emîn Mahmut Kemal İnal'a, ikinci mısra Yahya Kemal'e ait.
İşte; bir medeniyet tasavvuru insanı daha!

Mesela şu anda bir Viyanalı için bu geçerli:
"Hezar gıpta o Şehr-i Beç'in (Viyana) efendisine"

Bir İngiliz için, bir Fransız, hatta her şeye rağmen bir Amerikalı için de geçerli bu medeniyet tasavvurunun yansıması.
Ama bir Türk için maalesef geçerli değil!
Ya nostaljiye kaçıyoruz ya da saçma sapan bir frapanlığa...
...yahut da bir kenara atılmış, parçalanmış bir hayat üzerinde yaşıyoruz...
Medeniyet tasavvurumuz kırılmış, dağılmış.

İBNÜ'L-EMÎN MAHMUT KEMAL İNAL (1870-1957)
Yazar, tarihçi ve müzecidir. İlim ve kültür adamı olarak Türk kültür tarihinde yerini alır. Ömrünü öğrenmek, araştırmak, yazmak ve memlekete hizmet vermekle geçirir. Biyografi alanındaki çalışmalarının yanı sıra şiir, roman, hikâye türünde de eserlere sahiptir.

YAHYA KEMAL BEYATLI (1884-1958)
İnkâr döneminde medeniyetimizin şairidir. Hiç kitap yayınlatmadığı için "esersiz şair" olarak nitelendirilir. Şiirleri üzerine aylarca, yıllarca çalışması mükemmel şiire ulaşmak arzusundandır. İstanbul'u en güzel ifade eden şairdir.

TALEBİN NEYSE O'SUN SEN!

Modernite ve teknoloji; insanın ihtiyaç sıralamasını alt-üst etti. Kapitalizmle birlikte ihtiyaçların giderilmesine yönelik değil, isteklerin ve arzuların giderilmesine yönelik bir tarz ortaya çıktı. Arzular, ihtiyaç haline getirildi.
Bugün, artık elektriğe olan ihtiyaç, yeme-içme ihtiyacı gibi zorunluluk halini aldı. Televizyon, cep telefonu, araba gibi nesneler artık yeme içme gibi zorunlu ihtiyaçlar olarak algılanıyor... Hatta böyle algılanması isteniyor.

"İhtiyaç nasıl tanımlanmalı?" bahsine geliyoruz...
Her insan ihtiyaç sahibidir, insan muhtaç bir varlık. İhtiyacı olmayan -inananlar için- Cenâb-ı Allah!
Dolayısıyla ihtiyaç meselesine, önce bu noktadan bakalım.

Neden bunu öne aldım?
Çünkü beni; bulunduğum pozisyon, mevkii, koordinatlar belirliyor, tanımlıyor. Önce kendimi bilmeliyim, çünkü ihtiyaçlarımı kendim belirlemeliyim. İhtiyaçlar bana tâbi olmalı ben ihtiyaçlara tâbi olmamalıyım. Kendi kimliğimi tarif ederek başlıyorum işe: "Ben bir Müslümanım."
Kendisi 'Ganî' olan, hiç ihtiyaç sahibi olmayan, bütün imkânlar, sıfatlar, yetenekler, kudretler Kendi Zat'ında mündemiç olan bir kudretten bahsediyoruz: Cenâb-ı Allah.

Cenâb-ı Allah, dünyada kendi halifesi olarak insanı halk etti...
...Ve yeryüzünde Kendisine halife olarak yarattığı insana 'Abdiyyet' mertebesini lutfetti. Çok mühim bir mertebe! Abdiyyet'in içinde büyüyorsunuz.

ABDİYYET
Kulluk makamı.

İslâm Peygamberi -ki bütün kâinatın, bütün evrenlerin (İslâm anlayışında) O'nun hatırına yaratıldığı bir şahsiyet...
O'nun dahi Abdiyyet'i önce Risâlet'i sonra gelir.

Kapitalizmle birlikte, arzular ihtiyaç haline getirildi. Fakat ben önce kendimi bilmeliyim. İhtiyaçlar bana tâbi olmalı ben ihtiyaçlara tâbi olmamalıyım; kendi kimliğimi tarif ederek başlamalıyım işe.

Tabii burada modernitenin 'kul' kelimesiyle tarif ettiği kavramın tümüyle dışına çıkıyoruz. Onunla hiçbir bağlantısı olmayan bir kulluktan bahsediyoruz.

"Sonsuzluk kervanı peşinizde ben!
.....
Köleniz olmakmış gerçek hürriyet!"

diyor Necip Fazıl şiirinde...

NECİP FAZIL KISAKÜREK
(1904-1983)
İnsanlığın şairidir. Düşünce örgüsü din, tasavvuf ve mistisizm ekseninde gelişir ve fikrî mücadelesini bu çerçevede sürdürür.

Yani Cenâb-ı Allah'ın çizdiği yolda geçerli olan bir kulluğa talipseniz ve onu yerine getirmek üzere azm ü cezm etmişseniz, O; sizi birçok dünyevi bağdan, ihtiyaç duyma halinden kurtarır.

Ama insan dediğimiz varlık, yaşamak için mutlaka bir şeylere muhtaçtır, yani sürekli ihtiyaç sahibidir. Ona verilen bütün sıfatların her biri, bir Esmâ'ya tekâbül eder. Başına bir 'abd'

TALEBİN NEYSE O'SUN SEN!

Modernite ve teknoloji; insanın ihtiyaç sıralamasını alt-üst etti. Kapitalizmle birlikte ihtiyaçların giderilmesine yönelik değil, isteklerin ve arzuların giderilmesine yönelik bir tarz ortaya çıktı. Arzular, ihtiyaç haline getirildi.
Bugün, artık elektriğe olan ihtiyaç, yeme-içme ihtiyacı gibi zorunluluk halini aldı. Televizyon, cep telefonu, araba gibi nesneler artık yeme içme gibi zorunlu ihtiyaçlar olarak algılanıyor... Hatta böyle algılanması isteniyor.

"İhtiyaç nasıl tanımlanmalı?" bahsine geliyoruz...
Her insan ihtiyaç sahibidir, insan muhtaç bir varlık. İhtiyacı olmayan -inananlar için- Cenâb-ı Allah!
Dolayısıyla ihtiyaç meselesine, önce bu noktadan bakalım.

Neden bunu öne aldım?
Çünkü beni; bulunduğum pozisyon, mevkii, koordinatlar belirliyor, tanımlıyor. Önce kendimi bilmeliyim, çünkü ihtiyaçlarımı kendim belirlemeliyim. İhtiyaçlar bana tâbi olmalı ben ihtiyaçlara tâbi olmamalıyım. Kendi kimliğimi tarif ederek başlıyorum işe: "Ben bir Müslümanım."
Kendisi 'Ganî' olan, hiç ihtiyaç sahibi olmayan, bütün imkânlar, sıfatlar, yetenekler, kudretler Kendi Zat'ında mündemiç olan bir kudretten bahsediyoruz: Cenâb-ı Allah.

Cenâb-ı Allah, dünyada kendi halifesi olarak insanı halk etti…
…Ve yeryüzünde Kendisine halife olarak yarattığı insana 'Abdiyyet' mertebesini lutfetti. Çok mühim bir mertebe! Abdiyyet'in içinde büyüyorsunuz.

ABDİYYET
Kulluk makamı.

İslâm Peygamberi -ki bütün kâinatın, bütün evrenlerin (İslâm anlayışında) O'nun hatırına yaratıldığı bir şahsiyet…
O'nun dahi Abdiyyet'i önce Risâlet'i sonra gelir.

Kapitalizmle birlikte, arzular ihtiyaç haline getirildi. Fakat ben önce kendimi bilmeliyim. İhtiyaçlar bana tâbi olmalı ben ihtiyaçlara tâbi olmamalıyım; kendi kimliğimi tarif ederek başlamalıyım işe.

Tabii burada modernitenin 'kul' kelimesiyle tarif ettiği kavramın tümüyle dışına çıkıyoruz. Onunla hiçbir bağlantısı olmayan bir kulluktan bahsediyoruz.

"Sonsuzluk kervanı peşinizde ben!
.....
Köleniz olmakmış gerçek hürriyet!"

diyor Necip Fazıl şiirinde…

NECİP FAZIL KISAKÜREK
(1904-1983)
İnsanlığın şairidir. Düşünce örgüsü din, tasavvuf ve mistisizm ekseninde gelişir ve fikrî mücadelesini bu çerçevede sürdürür.

Yani Cenâb-ı Allah'ın çizdiği yolda geçerli olan bir kulluğa talipseniz ve onu yerine getirmek üzere azm ü cezm etmişseniz, O; sizi birçok dünyevi bağdan, ihtiyaç duyma halinden kurtarır.

Ama insan dediğimiz varlık, yaşamak için mutlaka bir şeylere muhtaçtır, yani sürekli ihtiyaç sahibidir. Ona verilen bütün sıfatların her biri, bir Esmâ'ya tekâbül eder. Başına bir 'abd'

konulmak suretiyle ifade edilmiştir: Abdülkadir gibi Abdülaziz gibi Abdülbâri gibi Abdülhay gibi...

O çizgi içerisinde Cenâb-ı Allah; insanlara, kullarına her biri bir sıfata tekabül eden kendi Esmâ'sından kısmen lutfediyor ve başına da 'abd' koyuyor, mesela Abdüssamed gibi, mesela Abdülehad gibi...

Dolayısıyla insan dediğimiz varlık, ihtiyaçtan berî ve âzâde değil. Peki, bunun mertebesi ne kadar?
Orada da karşımıza Cenâb-ı Allah'ın peygamberleri zuhur ediyor.
Müslüman olarak biz, bütün peygamberleri seviyoruz, inanıyoruz ama bize onları sevdiren, anlatan, İslâm Peygamberi Hazreti Muhammed Mustafa(S.A.V)'dır. Burada yine İslâmî bir söylemden bahsediyorum.

Eğer Frenklere hitap etseydim, Hz. Peygamber'e "Prophet Mohammed" derdim.
Bu ikisini birbirinden ayırmamız lazım. Çünkü şu anda bir Müslüman konuşurken bulunduğu çevreyi ve hitap ettiği şahısları, cemiyeti, cemaati ve onların özelliklerini mutlaka dikkate almak zorundadır. Aksi halde mesajı yerine varmaz, yani murat ettiği haber, murat ettiği netice husule gelmez. Bu, bir zahiri şarttır ve buna mutlaka uymak gerekir. Aksi halde emanet, ehline tevdi edilmemiş olur.

Cenâb-ı Allah'ın çizdiği yolda geçerli olan bir kulluğa talipseniz ve onu yerine getirmek üzere azm ü cezm etmişseniz, O; sizi birçok dünyevi bağdan, ihtiyaç duyma halinden kurtarır.

İslâm Peygamberi'nin hayatına baktığımız zaman, -o hayatta da

tabii ki ihtiyaç var ama şunu görüyoruz ki-, orada, bir 'kanaat' meselesi var.
Çünkü yine İslâm'ın bize öğrettiği şu ki Hz. Peygamber'in ahlâkını bize, yine Allah tevdi ediyor. Yani Hz. Peygamber Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmış vaziyette. Kaynaklarda bunun âyetlerini bulabiliriz ama benim aklıma Ziya Paşa'nın bir beyti geldi:

"Bir mektebe oldu kim müdavim,
Allah idi Zâtına muallim"

Yani ihtiyaç izafi, en aza talip olanın özgürlüğü en fazla olur.
Dünya böyle bir yer.
Hayat böyle bir serüven!

ZİYA PAŞA (1825-1880)
Tanzimat döneminin önemli yazar, şair ve devlet adamıdır. 'Batılılaşma' kavramını ilk defa ortaya atan Osmanlı aydınlarındandır. Düşünceleriyle yenilikçi, yapıtları ve yaşantısıyla eskiye bağlıdır.

'ALMAK', 'VERMEK' VE KULLUK

Allah, peygamberini kendi Abdiyyet anlayışıyla ahlâklandırır.
O, hiçbir zaman Allah'ın Abdiyyet'inden çıkmaz.
Biz O'na baktığımız zaman Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmış bir kimse görürüz.
O'nda gördüğümüz, 'kanaat'tir.
Yani bu dünyadan, olabildiğince az almaktır.

Bu 'olabildiğince' tabiri/miktarı, tevile/tefsire açıktır ve zaten, İslâm Medeniyeti'nde, -bana göre- en dinamik, en uygulanabilir, bütün zamana ve zemine şamil umdelerden bir tanesi de buradadır. O; sizi kendi varlığınızla, kalbinizle ve nefsinizle baş başa bırakır.
Ama şunu görüyoruz ki burada aslolan, ihtiyaçları minimize etmektir. Çünkü İslâm uluları da olabildiğince az almışlardır.

Bunun en uç noktası; 'hiç almayan, hep veren' Allah'tır.

Dolayısıyla ihtiyacı tek başına ele almak, biraz eksik kalır.
'Veren' kelimesini gündeme getirdim, çünkü 'almak' ve 'vermek' arasında bir denge olması lazım.
Resulü Ekrem ne aldı, ne verdi? Bir düşünmeli insan. Hazret-i Sıddık'i, Cenâb-ı Ömer'i, Cenâb-ı Osman'ı ve Şah-ı Velâyet'i hatırlamalı kul. Onlar ne aldılar ve neler verdiler!
Yine bir İslâmî esas: "Veren el, alan elden daha hayırlıdır."

Dolayısıyla burada 'almak ve vermek' çelişkili gibi görünen ama 'birleşik kaplar' gibi düşünülmesi gereken birleşik, birbiri ile ilişkili kavramlardır. Çünkü -İslâm nokta-i nazarından konuşuyorum- bir Müslüman ne kadar çok verirse o kadar iyi.

Neden?
Çünkü, Allah hep veriyor.
Allah, Rahmân sıfatıyla, bütün mahlûkata veriyor.
Sadece Müslümanlara değil, bütün insanlara, kendisini inkâr edenlere de tanımayanlara da veya kendisine karşı gelenlere de veriyor.

Ne veriyor?
Öncelikle akıl veriyor.
Sonra beden sağlığı veriyor.
Rızık veriyor, huzur veriyor, sükûn veriyor, zevk veriyor...
Hep veriyor ama Kendisi hiçbir şeye muhtaç değil!

İhtiyacı bu noktada görmek lazım, bana sorarsanız.
Bu hayatta vermek anlamında, bir Müslümanın her neyi varsa; -iddia kelimesi çok doğru değil ama onu da kullanalım- bir iddiası, bir şevki, bir aşkı, bir iştiyakı varsa -ki bu hizmetle oluyor-, mutlaka almak da zorundadır.
En basiti, enerji için yemek yemek mecburiyetindedir, onu temin etmek zorundadır.
Nasihat edecekse okumak, öğrenmek zorundadır.

Ama Allah'ın böyle bir ihtiyacı yok! Allah sadece beyan ediyor.
Nereden okumuş?
Bizatihi Kendi Zat'ında mündemiç.

Dolayısıyla insan hangi çağda, hangi ortamda olursa olsun, hayata bu gözle bakarsa; kendi iç dünyasında, kendi kalbinde ve özellikle nefsiyle kalbi arasında bir denge kurar.
Kendisini ve ihtiyaçlarını optimize eder.
Zaman zaman kaymalar olabilir, hiç önemli değil... Çünkü biz, kuluz.
Bir ayağımızla kaymaya mütemâyiliz *(meyilliyiz)*. Mahir İz Hoca, merhum;
"Mezlaka-i akdâm olur, dikkat edin"
derdi.

MEZLAKA-İ AKDÂM
Ayakların kaydığı yer; mecazen ilmî bahislerde hata yapma ihtimali çok büyük olan, nazik, tehlikeli meseleler demektir.

Bunun ötesinde günah da işleriz, sonra utanıp tövbe ederiz.
Burada kriter ve kıstas, bu dünyadan ihtiyaç babında olabildiğince az almak, çok vermektir.
Neden?
Çünkü hedefteki insan böyle yaptı. O da Allah'ın ahlâkıyla ahlâklandı!

"Ne ihtiyaçtır? Ne ihtiyaç değildir?" meseleye böyle bakmalıyız ama burada ucu açıktır hadisenin.
Biliyorsunuz en büyük fakih kalbinizdir. Esasları öğrenirseniz o esaslara göre hareketinizi tayin etmeye, yani eylem yapmaya başlarsınız. Fakat o esaslara eylemleriniz uymaz. O zaman içinizde bir ukde *(dert)* olur...

MAHİR İZ (1895-1974)
Yazar ve mütefekkirdir. Haydarpaşa Lisesi'nde edebiyat; İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde hitabet, irşad ve tasavvuf tarihi dersleri verir. İslâmî ilimlerde geniş kültürü ve hitabetiyle çevresinde saygı uyandırmıştır.

Burada en büyük fakih, insanın kalbidir.

Bakacak; ne olabilir, ne ihtiyaçtır?
Bakarken de önünde bir kutup yıldızı var; o yıldız Cenâb-ı Resûl'dür, Allah'tır, O'na vâris olanlardır.
İnsan; "O, nasıl yapmış? Acaba O, nasıl düşünürdü?" kıyasını yapabilir ama insanın içerisinde iki güç var malum: Birisi kalbi, birisi nefsi.
Bu ikisi de insana lazımdır.
Kesinlikle nefs olmadan yaşanmaz bu dünyada ama bu dengeyi insanın kendisinin kurması gerekir.

Şimdi; seküler düşünceyi biraz daha gündeme getirirsek orada daha netleşecek hadise.

Bir Müslümanın ufkunda, dünyasında varlık; hiçlikte kendisini bulur!
Yani bir Müslüman; varlık dediğimiz, var olma iddiası dediğimiz en uçtaki noktada, eski tabirle en son merhaleyi söyleyelim: 'Fenâfillâh'la var olur!
Bu ne demektir?
Bütün iradesini isteyerek, bilerek ve AŞK ile severek Allah'ın kaderine tevdi ve teslim etmek, demektir.
Fenafillâh dediğimiz bu.

Yine bizim tasavvufî geleneğimizde bir mürid, bir mürşide teslim olduğu zaman 'FenafişŞeyh' meselesi gündeme gelir. Yani mürid, tamamıyla Şeyh'inin iradesine tâbi olur. Öyle olmalı. Modern zihniyetle tamamen çelişen bir hadisedir.

Sonra 'FenafilPir' gelir.
Sonra 'FenafirResul' gelir.

Burada en büyük fakih, insanın kalbidir. Bakacak; ne olabilir, ne ihtiyaçtır? Bakarken de önünde bir kutup yıldızı var; o yıldız Cenâb-ı Resûl'dür, Allah'tır, O'na vâris olanlardır.

Bazıları Cenâb-ı Ali'yi araya koyarlar, oradan FenafirResul'e geçerler.
Son yok oluş Cenâb-ı Allah'ta.
Bu bir seyir hadisesi...

Peki, ne oluyor böyle olduğu zaman?
Yine Kur'anî bir hüküm; "Ben kulumun gören gözü, duyan kulağı, attığı adımı olurum" diyor Cenâb-ı Allah.
Yani siz; Abdiyyet'ten nasibinizi maksimize ediyorsunuz.

Bunun bu dünyada birçok örneği var, işte İsa(A.S) yaptı.
Ne yapıyor İsa(A.S)? Körlerin gözünü açıyor. Yetmedi, ne yapıyor? Ölüleri diriltiyor...
Cenâb-ı Allah, Hayy sıfatını O'nun üzerinde tecelli ettiriyor, herkes şaşıyor.
Bugün yapsaydı yine herkes şaşırırdı, bu olayı görenler 'Allah' diye O'na taparlardı! Çok zor bir imtihan... Adam ölmüş ama İsa(A.S) diriltiyor.

Allah; Kur'an'da şöyle söyletiyor, Cenâb-ı İbrahim'e: "İçim mutmain olmadı Yarabbi".
Allah; "O dört kuşu al, kafalarını kopar. Her birini bir yere bırak. Bak, sonra ne olacak?" diyor.
Hikâyenin devamında bu ölü dört kuş dirilip uçuyorlar!
Salt akıl ile bakarsak bu olmuş mudur, bilinmez. Bu bir inanç meselesidir.
İnanan için bu olay olmuştur.
İnanmayan için olmamıştır, hurâfedir.

Her insanın hayatında, fizik kurallarının açıklayamadığı, rasyonalitenin ortaya koyamadığı böyle farklılıklar olmuştur, olur

da. "Olmadı" diyen de farkına varmamıştır ama olmuştur. Olmadı, diye, "Katiyen olmaz" denemez, çünkü olanlar var. Fizik âleminin ve realitesinin ötesinde, insanlara bir haber geldi mi; herkes kendi hayatına, kendi kalbine baksın… Kimisi, 'hiss kable'l-vukû' diyor; kimisi, 'dejavu' diyor; kimisi, 'bilmem ne' diyor…

Peki, nedir hadise?
Bu; fizik gibi herkesin gördüğü, matematik gibi kâğıda yazıp çizdiğimiz bir hadise değil öznel bir yolculuk, bir nasip hadisesidir.

Fizik âleminin ve realitesinin ötesinde, insanlara bir haber geldi mi; herkes kendi hayatına, kendi kalbine baksın… Kimisi, 'hiss kable'l-vukû' diyor; kimisi, 'dejavu' diyor; kimisi, 'bilmem ne' diyor …

Tadan bilir, Mahir İz Hoca söylerdi:
"Men lem yezuk bilmez yazık"

Yani, "Kim ki tatmadı, bilmez yazık."
Tatmadı ki bilsin!
İşte; İslâmî bakış bu…

'ALMAK', 'VERMEK' VE SÖMÜRÜ

Seküler, yani rasyonalist bakış için şunu görüyorum: 'Modernite', yani güncel versiyonu ile 'Kapitalizm' ortaya çıkıncaya kadar zeki ve hikmet sahibi insanlar, âlimler, filozoflar, düşünürler, insandaki yeteneklere bakıyor. Bu yeteneklerin farkına varanlar, kapitalizmin tarif ettiği ihtiyaç safhasındaki arzuları çok ilkel ve iptidâî buluyorlar.
Çünkü insan, sadece içgüdülerine göre yaşamıyor.
"Peki, ne ile yaşıyor?"
Aklıyla yaşıyor!
Zekâsı var.
İnsan, zekâsıyla hayata baktığı zaman seküler anlayışta da var olan, 'erdem' söz konusu olduğunda, içgüdünün arzu ettiği ihtiyaçlar biraz -belki epeyce- rafine edilir veyahut kenarda bırakılır.

İnsanın bir de 'hikmet', yani 'sofos' boyutu var.
'Maddi ihtiyaçlar'; o boyutu örten, baltalayan, bastıran olgular şeklinde ifade edilir. Ama çağımızda halkın büyük bir kısmı ekonomik dayatmalara bağlı olarak şartlanmıştır. Bu ihtiyaçların çerçevesi içinde yoğrulmuştur.
İnsan olana yakışan, layık olan bu mudur peki?

Kapitalizm, yani kapitalden kapital elde etmek, zuhur etti...
Kapitalizm dediğimiz zaman, paradan para kazanmayı anlamak lazım.

Çünkü kapital başka bir şeydir; üretim, sanayi başka bir şeydir. Sanayici; esasında sadece üretir, parayı kazanan kapitalisttir. Onun için endüstrinin yanında finans sektörü kurulmuştur. O finanstır; parayı kazanan, temin eden, para alıp satan.

Bu kapitalizmin çalışması için paranın devretmesi, paranın devretmesi için de üretilen malın süratle tüketilmesi lazımdır. İnsanların yaşama temposu bu tüketime izin vermiyorsa, o zaman ne yapmalı?
Bu tüketimi hızlandırmak için, yaşama çarkını hızlandırmalıdır. Devredip, döndürmeli…
İllüzyona, yanılsamaya başvurup, içi boş, sahte değerler üretilmeli.

Benim çok iyi hatırladığım 40'ların sonu ve 50'lerin başında bu çark bu kadar hızlı dönmüyordu. Neden?
Çünkü pragmatik *(faydacı)* Amerika, dünyaya daha bu kadar hâkim değildi.

Kendi mantık silsilesi içinde söylüyorum; Kapitalist Avrupa'nın pragmatizmi Amerika'ya göre fevkalade mütevâzıdır, çok daha insanîdir.
Avrupa kapitalizmi, belki biraz vahşi ama Amerika gibi fark ettirmeden sömürmüyor, fark ettirerek sömürüyordu.
Daha insanî olduğu için değil ama Avrupa'nın bir metafiziği vardı, hâlâ da var. Belki de kapitalizm yolunda biraz tecrübesizdi…

Kapitalizm dediğimiz zaman paradan para kazanmayı anlamak lazım. Çünkü kapital başka bir şeydir; üretim, sanayi başka bir şeydir. Sanayici sadece üretir, parayı kazanan ise kapitalisttir.

İş; Amerika'ya geçince müthiş bir çark dönmeye başladı ve halen de dönüyor.
Ne oluyor?
Sizin içgüdülerinizi okşayan, harekete geçiren, ateşleyen, uyaran bir sistem ortaya konuyor...
Bu içgüdülerle beraber siz TÜKETİM'e yöneliyorsunuz.
Bir de buna ahlâkî boyutunu ekliyorlar, diyorlar ki: "Siz MODA'yla beraber çok tüketirseniz erdemli ve başarılı insansınız, aksi halde toplumun kenarına itilirsiniz."
İşte size bir değer hükmü; erdem, başarı ve tüketim...

Bazılarına göre bu tüketim, büyük bir kitlenin sömürülmesi ile elde ediliyor.
O kitleler soğuk savaş bittikten sonra şimdi uyanmaya başladılar.
Uyanmaya başladılar ama organize değiller, müptela oldukları ortamda içgüdüsel bir akım içerisindeler ve vazgeçemiyorlar!

Bulundukları bu ortam içerisinde bu tüketilmenin, bu sömürülmenin ana kaynağını keşfetmeleri de zor.
Zor, çünkü çok iyi manipüle ediliyorlar.

İçgüdüleriyle beraber tüketime yöneltilen büyük bir kitle sürekli olarak sömürüldü. O kitleler soğuk savaş bittikten sonra şimdi uyanmaya başladılar... Başladılar ama organize değiller, müptela oldukları ortamda içgüdüsel bir akım içerisindeler ve vazgeçemiyorlar!

Burada Karl Marx'a gönderme yapmak isterim.
Marx bu çevrimi çok iyi gördü, bu çevrime karşı felsefi bir model geliştirdi.
Türkiye bu modeli birkaç entelektüel dışında daha anlamış değil. Çünkü bu model, yani Marx'ın modeli Türkiye'ye Lenin'li uygulamalardan, yani Rusya'dan geldi.

Ben şöyle bir hayal kuruyorum: Bir zamanlar eğer Türkiye'ye Marksizm Rusya'dan değil de İtalya'dan gelseydi farklı bir şekilde algılanırdı...
...Çünkü Ruslarla Türkiye arasında Osmanlılardan gelen çok ciddi bir kavga var.

Bu kavgada özellikle son 200 yılda Türkler ağır mağlubiyetler almışlardır. Dolayısıyla Türklerle Ruslar arasında bu mağlubiyetler serisinin sonucu olarak gelen, 'birbirini tanımama', 'tanımaktan kaçınma' var.
Rusların ne düşündüğünü bilmiyorum...
Ama Türkler Rusları tanımıyorlar, tanımak da istemiyorlar. Çünkü Türklerin almış olduğu askerî mağlubiyetler ve Rus'un emperyalist düşüncesi Türklerin Rusları tanımasına engel olmuş.
Komünizm ideolojisi, bu psikoloji üzerinden gelince büyük bir tepkiyle karşılanmış.

Marx bu kapitalist çevrime karşı bir sistem geliştirdi, evet ama bu sistem de bir maddi öngörüye, bir maddi kabule dayanıyordu. İnsanın manevi yanını ihmal etmişti ve bu sistemi de ayakta tutmak mümkün olmadı. Çünkü içgüdüler insanlara hâkimdi ve insanlar bu maddi sistemi de yıktılar. Teori hâlâ var ama pratik tuz buz. Çin'e bakın mesela.

Marx; insanların içgüdüleriyle beraber tüketime yöneltilmesini (kapitalist çevrimi) çok iyi gördü, bu çevrime karşı felsefi bir model geliştirdi. Türkiye bu modeli birkaç entelektüel dışında daha anlamış değil.

Burada Friedrich Nietzsche'yi de analım. O da aynı sistemin içinden gelen başka bir itiraz sesi.

Diyor ki: "İnsanın içinden gelen en reel bilgisi ve varlığı, içgüdüleridir."
Diğer bütün bilgi ve varlıktan şüphe ediyor, hatta onları hafife alıyor.

FRIEDRICH NIETZSCHE
(1844-1900)
Alman filolog, filozof, kültür eleştirmeni, şair ve bestecidir. Din, ahlâk, modern kültür, felsefe ve bilim üzerine metafor, ironi ve aforizma dolu bir üslupla eleştirel yazılar yazar.

Marks da rasyonel bir sistem kurup bu sistemin dışına çıkamadığı için sonunda içgüdülerine mağlup oldu. Marksizm (Rusya'daki Lenin, Stalin uygulamaları) ve sonra Revizyonizm vs. Amerikan kapitalizmi karşısında mağlubiyete uğradı.
Aslında beşerin içgüdüsüne mağlup oldu!

Marksizm, içgüdülerin dışında, Ortaçağ Hıristiyan mistiklerinin dediği gibi 'manevî bir yol' önerebilse veya Antik Yunan'daki filozofların dediği ve düşündüğü gibi rasyonel ama 'pür akıl ve onun yanında da hikmete dayalı bir sistem' kurabilseydi kapitalizm karşısında kolay kolay mağlup olmazdı. Bu bir hayaldir, çünkü modernite pek çok şeyi ezip onların üzerinde yükselmişti!
İnsanlar o sistemin içindeki derin güzelliği görebilirlerdi.
Nedir o güzellik? İÇ HUZURU'dur.
Şimdi görüyoruz ki her şeye rağmen insan içgüdüleriyle mutlu olamıyor.
Bütün teknolojik ürünleri kullansa bile sonunda geliyor iç huzuruna muhtaç kalıyor, onu bulamıyor ve dolayısıyla mutlu olamıyor.

Bütün bu uzun lafların ötesinde söyleyeceğimiz şundan ibarettir: Seküler sistemde İÇGÜDÜLER'in ötesinde AKIL ve HİKMET vardır...

İslâmî söylemde de İÇGÜDÜLER bir realitedir ama onların ötesinde AKIL, HİKMET ve AŞK vardır...
O AŞK ile beraber insanlar kendi varlıklarını İDRAK ederler.

Birisinde akıl ve hikmet... Orada biter...
Birisinde akıl, hikmet ve aşk... Devam eder...

Hikmet, aklın rafine hali...
Hikmet, aklın çok daha soyutlanmış hali...

İster "Var olarak var oldu" deyin ister "Allah yarattı" deyin; İÇ HUZURU diye tabir ettiğimiz o derin huzuru, insan dediğimiz varlık, içgüdülerinde bulamıyor.

Seküler sistemde içgüdülerin ötesinde AKIL ve HİKMET vardır... İslâmî söylemde de İÇGÜDÜLER bir realitedir ama onların ötesinde AKIL, HİKMET ve AŞK vardır... O AŞK ile beraber insanlar kendi varlıklarını İDRAK ederler.

Çağdaş pragmatik Amerikan kapitalizmi; tamamen içgüdülere hitap ederek tüketimi hızlandıran, tüketimi hızlandırdığı için de o inovasyonun sahibi olan pragmatik kapitalistleri her an daha da zengin eden, buna bir de hırs unsurunu ekleyerek dünya üzerindeki büyük kütleyi yoksullaştıran sistemdir.

İster "Var olarak var oldu" deyin, ister "Allah yarattı" deyin; İÇ HUZURU diye tabir ettiğimiz o derin huzuru, insan dediğimiz varlık, içgüdülerinde bulamıyor.

AKLIN BİLGİSİ, KALBİN BİLGİSİ VE KOLEKTİF ŞUUR

Günlük yaşam içerisinde kullandığımız bilgi; algılarımızla oluşturduğumuz, aklımızın bilgisidir...
Bir de İbn-i Arabî'nin 'Kalbî Bilgi' diye bahsettiği, vahye dayanan bilgi var.
Saf, temiz kalan, kirletilemeyen bilgi...
O bilgiden her insanın bir nasibi vardır ama farkında olmayabilir, farkına varmamıştır. Bu biraz kader meselesine girer.

İBN-İ ARABÎ (1165-1240)
İslâm tarihinin en seçkin şahsiyetlerdendir. Mutasavvıf, düşünür ve şairdir. Vahdet-i vücud öğretisinin temsilcisidir.

O bilgi için sırf vahiy demek doğru değil...
İlham da onun içine girer, bir büyük insanın meclisinde bulunduğunuz zaman ondan size geçen feyz de, O'nun yazdıklarından bir şeyler okuduğunuz zaman oradaki bir cümleden aldığınız etki de...

Bunun için biraz salim zamana, salim kafaya ve salim bir gönüle ihtiyaç var...
O olmadığı zaman kaybolup gidersiniz!
Zaten Pragmatik Kapitalizm salim kafalı olunmasını istemediği için size hiç boş vakit bırakmaz.
Bırakmaz, çünkü bırakırsa siz kendinize gelir, bir şeylere ayılmaya başlarsınız.

Bu sebeple size o salim vakti bırakmamaya çalışır ve bütün toplumun içgüdülerine hitap ederek var olmaya çalışır. Tüketim böyle bir şey.

Kalbî bilginin farkında olan ama insanların ona ulaşmasını engelleyen bir farkındalıktan, bir üst bilinçten bahsediyoruz ve bunu bilerek engelliklerinden hiç şüphe etmeyin! Özellikle reklamlar aracılığı ile medya sektörü bilinçli olarak kitleleri etkiliyor.

Yıllar önce, Albert Camus'un bir sözünü okumuştum. Galiba II. Dünya Savaşı'ndan evvel veya o sıralar söylenmiş: "Modern insan yer, içer, çalışır, sevişir ve gazete okur" diyor.

Şimdi olsa onu da okumaz: Televizyon seyreder ve tweet atar…

Gazete okumanın dahi bir kişisel seçim ve yorum tarafı var, bir eylem sahibisiniz. Burada, yani TV izlemede (seyretmede değil, çünkü seyir ve temaşada hadiseye siz de katılıp en azından ibret nazarını ekrana nispet edersiniz) hayaller akıyor, gidiyor önünüzden ve bir görselliğe kurban oluyorsunuz.

İHTİYAÇ dediğimiz hadise de işte tam budur.

***ALBERT CAMUS (1913-1960)** Fransız yazar ve filozoftur. Varoluşçulukla ve absürdizm ile ilgilenir. Pek çok oyun, deneme ve roman yazar. En ünlü romanı "Yabancı"dır.*

Kapitalizm salim kafalı olunmasını istemediği için size hiç boş vakit bırakmaz. Çünkü bırakırsa siz kendinize gelir, bir şeylere ayılmaya başlarsınız. Bu sebeple size o salim vakti bırakmaz ve bütün toplumun içgüdülerine hitap ederek var olmaya çalışır. Tüketim böyle bir şey.

Sizi o hayaldeki âleme, en küçük bir şahsi tasarrufta bulunmadan muhtaç ediyor.
Mesela, Türkiye için Avrupa, uzakta duran kapitalist bir cennetti.
Bu cenneti istedi, özledi, arzu etti. Ve Türkiye 80 sonrası, hatta 90 sonrasında gerçek manada kapitalizmle tanıştı.
Türkiye kapitalizm karşısında henüz küçük bir çocuk gibi...
Küçük çocuğun yüzüne gözüne çikolatalı dondurma bulaşıyor ama çocuk hâlâ yalamaya devam ediyor.
Türkiye bu nimetlerin kendi toplumunda neye mal olduğunu, daha doğrusu olacağını, yani gerçek mahiyeti henüz göremiyor. Zannediyor ki hep böyle gidecek, yine böyle mutlu, huzurlu, kendi ahlâkî normlarını ortaya koyarak yaşayabilecek, kapitalizmin bu nimetleriyle de beslenecek, kemâle erecek.

Burada olayın gerçeğini, yani toplumsal mahiyetini ve ne getirip ne götürdüğünü görmek için biraz merak etmek lazım. Her nimetin bir külfeti var, bu gerçekliği anlamak için biraz dışarıya bakmak gerekiyor...

Bunu Türkiye insanının görmemesi, sonucu değiştirmeyecek. Yavaş yavaş meselenin adını koyalım; diyorlar ki:
"Toplumda ahlâkî çöküntü var, dostluk kayboldu, ahlâkî erozyon var..."
Bu gayet tabii bir süreç.
Maddenin ve maddi endişelerin hayatın omurgasını teşkil ettiği bir toplumda, ahlâk da bu omurgaya ve bu endişelere göre biçimlenir. Yani kapitalist toplumun da bir ahlâkı vardır. Ahlâkî çöküntü dediğimiz zaman toplumda var olan İslâmî normlardan uzaklaşarak bir başka normlar dünyasına giriyorsunuz demektir.
Bu, Batı'nın daha önce yaşadığı bir serüven esasında.

Burada bizde sebep-sonuç ilişkisinde bir takdim-tehir oldu. Batı'da önce ahlâkî çöküntü ortaya çıkmıştı, sonra kapitalizm yerleşmişti veya diğer bir deyişle kilisenin temsil ettiği Katolik ahlâkı çökmüş, yerine bireyin nefsânî hırslarının temsil edildiği kapitalist ahlâk yerleşmişti.

Türkiye'de ise tersi oldu!

İslâmî ahlâk normları toplumda yaşarken kapitalist biçimler ülkenin aczi ve fukaralığı sebebiyle gözlere çok parlak göründü ve kapitalizm geldi.

Bu neden böyle oldu?

Çünkü Türkiye, kapitalizmini kendi üretmedi, ihtiyaçlarını kendi üretemedi, dolayısıyla önce onlar geldi ve tesirinin icrası başladı.

İşte; "Garbın tekniğini ilmini alalım, ahlâkını almayalım" ifadesi ortada! Bu çok naif bir düşüncenin eseri!

Çünkü ilmi bırakın, tekniğe bakın. İlimden üretilen teknik, belli bir medeniyet tasavvuru istikametinde gelişiyor, farklı tasavvurlara mensup toplumlar farklı teknikler üretirler. Çevrenizde gördüğünüz her obje metalden yapılmış, tahtadan yapılmış veya porselen vs. her neyse...

Türkiye kapıtalızm karşısında henüz küçük bir çocuk gibi... Küçük çocuğun yüzüne gözüne çikolatalı dondurma bulaşıyor ama çocuk hâlâ yalamaya devam ediyor. Türkiye bu nimetlerin kendi toplumunda neye mal olduğunu, daha doğrusu olacağını, yani gerçek mahiyeti henüz göremiyor. Zannediyor ki hep böyle gidecek, yine böyle mutlu, huzurlu, kendi ahlâkî normlarını ortaya koyarak yaşayabilecek.

Her obje arkasındaki değer hükmüyle yani medeniyet tasavvuruyla beraber gelir. Çünkü bir toplum ürettiği eşyayı gelişigüzel, kendiliğinden üretmemiştir.

İnsan eylemlerinde mutlaka bir tercih, bir bilinç, bir seçme söz konusudur.

Reflektif eylemlerde elini ateşe sokarsın, elin yanar, çekersin.
Yüksek bir yerde iseniz sağlam bir yeri sıkıca tutarsınız, düşmemek için…
Bunun ötesinde bütün eylemler bilinçlidir ve her bilinçli eylem ahlâkî bir temele dayanır.

"Efendim", diyorlar "Apartmanda hiç komşuluk kalmadı, adamın annesi öldü, haberimiz olmuyor!"
Çok normal, apartman bireyselleşen bir toplumun ürettiği bir konut tarzıdır.
Toplum önce bireyselleşmiştir, sonra apartman üretmiştir.
Cemaat koptu.
Niye koptu?
Çünkü cemaatle yaşadığınız zaman direnciniz vardır.
O direnç bildiğimiz kavga-gürültü direnci değil, ruhsal bir direnç.
İnsanlar birbirlerinin derdine derman olurlardı.
Bakışla, gülüşle, oturarak, kapıyı çalarak, yolda selamlaşarak bilirsiniz ki siz tek başına değilsiniz bu hayatta.

Bu direnç sizin tüketmenize, ahlâkınızın değişmesine mâni olur, sizi birçok şeyden korur.

Önce bu sistem dağılacak, Batı'da kilise ve cemaat yapısı dağılacak ki herkes bireyselleşsin…
O zaman kendini korumak için içgüdüsel eylemlere geçsin.
Zaten kapitalizm bundan sonra doğuyor.
Batı'da Katolik kilisesinin göçmesinden sonra kapitalizm ortaya çıkıyor.

Aksi halde çıkması mümkün değil!
Türkiye'de iş ters oldu.
Kapitalizm insanların hoşuna gitti, çünkü Batı'ya karşı hep mağlup olmuşlardı.
Askerî mağlubiyetler hep devam ediyordu...
Efendim Batı niye zengin? Bu nimetlerle zengin...
İyi o zaman dediler, biz de o nimetlerden istifade edelim ve sonunda da Batı Türkiye'ye geldi.

Önce bu sistem dağılacak, Batı'da kilise ve cemaat yapısı dağılacak ki herkes bireyselleşsin... O zaman kendini korumak için içgüdüsel eylemlere geçsin. Zaten kapitalizm bundan sonra doğuyor. Batı'da Katolik kilisesinin göçmesinden sonra kapitalizm ortaya çıkıyor. Aksi halde çıkması mümkün değil! Türkiye'de iş ters oldu.

Bana sorarsanız Sanayi Devrimi (özendiğimiz nimetlerin annesi) gerçek manada takriben ülkeye 140 sene sonra geldi.
İşte şimdi biz o süreci yaşamaktayız.

DÜŞÜNMEKTEN UZAK DÜŞEN BEYİN

Mesela herkesin elinde telefon, internet var. Dinî hassasiyetleri hiç karıştırmadan şöyle bir soru soruyorum:
"Herkes baksın kendine ve bir de kıstas koyalım... İlimle, bilgiyle ne kadar meşgul oluyorum? Hikmetle ne kadar meşgul oluyorum? Felsefeyle, sanatla ne kadar meşgulüm? Bu sırada bu aletleri ne mertebede kullanıyorum? Yahut, mâlâyânî ile ne kadar meşgul oluyorum?..."
Bunun bir grafiğini çıkarın, bir tespit yapın.
Göreceksiniz nasıl bir sonuç ile karşı karşıyasınız.

Peki, o mâlâyânîye sizi iten şey ne?
Tecessüs!

Bu fasit bir daire esasında, birbirini doğuruyor. Belki bir araba odun çiğniyorsunuz, içinden keçiboynuzu gibi tatlımsı bir şey ya çıkıyor ya çıkmıyor.
Halbuki süzülmüş bir kitap okusanız...
O kitabı hayatın farklı evrelerinde tekrar tekrar okusanız size oradan çok enteresan bir birikim gelecek.
Şimdi insanlar kitap okuyamıyorlar.
Neden?
Ben bunu bazı dostlarımda denedim, neden okuyamıyorlar diye merak ettim.
Beyin sanki bir denizanası gibi olmuş, bütün kıvrımları adeta kaybolmuş, düz bir satıh haline gelmiş.

Beynin cevvaliyeti yok olmuş.
Hemen sıkılıyorlar.
Onlara avantür, biraz daha ilerisi, yani 'görsel' lazım.
Böyle olunca da bütün kavram dünyası yok oluyor.
Zaten istenen de o!

Birileri pragmatist, kapitalist Amerika'da düşünüyor, bütün insanların yerine...
Onlar üretiyorlar.
Çok üstte bir kaymak tabakası var ve onlar yönlendiriyorlar.
Onların ürettiği pür bilim ve hikmet, Amerikan siyasasında kullanılıyor, bunları üretenler de üretmekten zevk alıyorlar.
Kullanıldığı yeri bilseler de ses çıkaramıyorlar veya çıkarmıyorlar.
Arada bir Edward Said ve Noam Chomsky gibi imalat hatası çatlak bir ses duyulunca ona da "İdare et" diyorlar. Ses biraz artsa ve sistemin bundan zarar göreceğini düşünseler sesi yok ederler. Nitekim bu konuda örnekler var, onların sesini ortadan kaldırıverdiler. Mesela Garaudy...

Her medeniyetin insanı var; bunu farklı bir dünyaya girdiğiniz zaman görüyorsunuz.
İnsan; farkları fark eden bir varlık, mutlak bilgisi yok. Dolayısıyla kendi medeniyetinin insanını fark etmek için bir başka medeniyetin insanını tanıması lazım.

Peki, bizim medeniyetimizin insanı kim?

***EDWARD SAİD (1935-2003)** Filistinli yazardır. 20. yüzyılın en ünlü emperyalizm eleştirmenlerinden biridir. Oryantalizm ile ilgili eseri, birçok teorisyen için çığır açar.*

***NOAM CHOMSKY (1928-...)** ABD'li dilbilimci, filozof, tarihçi, mantıkçı, siyasî eleştirmen ve yazardır. Dilbilimi alanındaki çalışmaları dünyaca tanınır ve Chomsky, bu alanda en önemli kuramcılardan birisi olarak kabul edilir.*

Şimdi insanlar kitap okuyamıyorlar. Çünkü beyinler sanki bir denizanası gibi olmuş, bütün kıvrımları adeta kaybolmuş, düz bir satıh haline gelmiş. Beynin cevvaliyeti yok olmuş. Hemen sıkılıyorlar. Onlara avantür, biraz daha ilerisi, 'görsel' lazım. Böyle olunca da bütün kavram dünyası yok oluyor.

Peygamber Efendimiz, "Âdem yaratılmadan önce de Ben vardım", diyor. Bu insanın tarifi mi? Yoksa metafizik bir şeyden mi bahsediyor?
İslâm "İlk yaratılan nur; Peygamberimizin nurudur." diyor.

Aradaki somut ögeleri (zamanın getirdiklerini) kaldırıp soyuta, öze yani değerlere inelim.

Onu ancak o sâyede soyut değer düzleminde tanıyabiliriz. Sonra değeri ve onun uygulamasını alıp hayatımıza, bu güne tatbik ederiz.

AKLIN SINIRI

Kâinat, küçük nüsha; insan, büyük nüsha...
Bütün bu kâinat, neyin nüshası?
Allah'ın tecelli nüshası!
Kendi tecelliyatını çoğalttı ve bize sundu...
Neden?
Çünkü biz onun vekiliyiz.
Bütün yaratılmışlar insana musahhar kılınmış, insan da Allah'a musahhar kılınmış.

Bilgimle ve duygularımla bakarım hadiselere, onların sınırına kadar konuşurum.
Ötesini konuşmam, konuşmamaya çalışırım. Konuşsam da biraz mizah yapar geçerim.

MUSAHHAR KILMAK
Teshir kökünden gelir. İtaat ettirilmek, boyun eğdirilmek.

Mesela şunu net ifade edeyim:
Oradaki kavramları anlayamadığım için Tasavvufa dair kitabı okuyamam.
Tasavvuf ilmini anlatan kitaba da bir Fizik kitabı gibi bakamam, bakmayı edepsizlik addederim. Tasavvuf "hal ilmidir", hatta "hal pratiğidir", yani hal'le hallenmektir. Felsefe değil ki mübarek!
O açıdan okuyamam.

Ben menkıbe okurum...

Çok menkıbe dinlemişimdir.
Allah dostları, o menkıbelerden süzerek bir düsturlar bütünü çıkarmışlardır, ben o neticeyi anlamaya çalışırım.

Bu menkıbelerin içinde Bektaşi hikâyeleri de var. Diğer tariklere ait menâkıb da var. Onların gördüğü, bizim baktığımız gibi değil. Orada Hüsn-i Mutlak'tan başka bir şey görmüyor Erenler.
Üftadelerin aklını başından alan bir afet-i devranda bile o erenler, Hüsn-i Mutlak'tan başka bir şey görmezler.
Şunu çok net ifade edeyim: Yaşamadığınız bir şeyi yazarsanız o 'bilgi' oluyor. Bu, tasavvufta çok tehlikeli bir şey.

Mesela bir doktora tezi yazdınız.
O doktora tezinde mutlaka sizin çözdüğünüz problemler olmalıdır.
Ahmet'ten aldım, Mehmet'ten aldım; o doktora tezi olmaz. Master tezinde bile zor olur, çünkü o bilgileri alıp siz bir kompozisyon yapıp oradan bir sonuç çıkaracaksınız.
Bu, bildiğimiz basit mekanik ilmi.

Bana göre basit diyorum ama şunu da buraya yazmak lazım ki Newton kanununu koyan ile şer'î ahkâmı vazeden aynı kaynak...

Tasavvuf hal ilmidir, hatta hal pratiğidir, yani hal'le hallenmektir. Felsefe değil ki mübarek! Yaşamadığınız bir şeyi yazarsanız o 'bilgi' oluyor. Bu, tasavvufta çok tehlikeli bir şey.

"Aklımızın sınırını tanımlarken karar bizde mi? Bu karar verebileceğimiz bir mesele mi?"
Mesela bir şey okuyorsun, anlamıyorsun. Tekrar okuyorsun, yine anlamıyorsun... Aradan 20 sene geçiyor... Okuyorsun, anlıyorsun.

Demek ki, aklın sınırını tanımlarken karar bize ait değil.

ISAAC NEWTON (1643-1727) İngiliz fizikçi, matematikçi ve astronomdur. Evrensel kütle çekimini ve hareketin üç kanununu ortaya koyarak tarihin en etkili isimlerinden biri olur.

Mesela, Kelâm zihinsel bir kurgu. Bazı insanlar dinden çıkıyor, bazıları da kelâm yaparak bunu engellemeye uğraşıyor. Bu açıdan kelâm gerekli. Ama **mutasavvıf, kelâm yapmakla uğraşmaz. O, yaşadığı hayatı, gerçek sahibinin iktidarına ve iradesine terk etmiştir.**

Nasıl matematik bir modelleme yapıyorsanız aynı modellemeyi dinî meselede yapamazsınız.
Niye?
Çünkü matematikte kurgu size ait bir kurgudur.
Ama diğer sahada Allah var, ef'âli var, sıfatları var...
Onu çok kolay modelleyemezsiniz.
Modelleyebilirsiniz belki, insanlar bu modele inanırlar da...
Fakat bu çok tehlikeli geliyor bana, çünkü dinî saha zaten modellenmiş. Hz. Peygamber Müslümanın önündeki erişilmez örnek!

Hissetmek ve ifade etmek farklı kavramlardır.
Bilimde anlamıyorsam, sanatta ve felsefede anlatılan kavramın veya duygunun benim içimde ve duygumda bir karşılığı yoksa o metni okumuyorum, okuyamıyorum.
Papağan gibi okuyup insanlara sunmanın da şarlatanlık olduğu kanaatindeyim.

Zaten bilim üreten insan söylemiyor; yazıyor. Sanat ve felsefeye gelince de, sanatkâr veya düşünür, yazma eylemi ile, yaşadığı hayatı iç dünyasını da yansıtarak aktarıyor.

BİLGİ ALANINI YOZLAŞTIRMAK

İslâmiyet'te insanı âyetlerle tanımlamak mümkün.
Bunu İslâm'ın kutsal kitabı olan Kur'ân-ı Kerîm'de Cenâb-ı Allah beyan buyuruyor:
"*Ben yeryüzünde bir halife yaratmayı murat ettim. Ona ruhumdan ruh üfleyeceğim*", diyor.

Böylece insanı yaratıyor.
Peki, "Hilkatin *(Yaradılışın)* sebeb-i hikmeti nedir?"
İnsanın yaradılış sebebi sadece Allah'a ibadet etmek...
Onu da Yaratıcı söylüyor.

Biz inancımızı bütün insanların ortak inancı sanıyoruz. Özellikle de Türkiye'deki aydınlarda ve Müslümanlarda çok sık rastlanır bu varsayıma.
Halbuki bu anlattığım Kur'anî izahtır, yani inananlar için böyledir.
İnanmayanlar için ise bir bilgi meselesidir bu.

Mesela bir adam gelse, "Bu Müslümanlar hilkati nasıl düşünüyorlar ve açıklıyorlar?" diye merak etse, Kitap'ı açıp "Hilkati böyle düşünüyorlar, böyle algılıyorlar" diye okur ve bilgi sahibi olur.

Ama Türkiye'deki rasyonalistler "Hayır, böyle değildir", diyorlar. Bu hüküm Kitap'ın yazdığı ile çelişmekte. Dolayısıyla,

mevzu bir inanç meselesi, felsefi bir mesele, çoğunun iddia ettiği gibi bir bilgi meselesi değil!
Bir Müslüman da "İnanıyorum, bu böyledir" diyor.
İnanmayan şöyle söyleyebilir: "Müslümanlar yaradılışa inanıyorlar. Ben bu bilgiyi edindim ve size aktarıyorum. Ama inanmıyorum."
İşte bu son cümle bir bilginin değil, bir akidenin ifadesidir.

Türkiye'deki rasyonalistler, şahsi felsefi akidelerini bilginin ardına saklayarak bilgi alanını yozlaştırmaktadırlar.
Müslümanlara göre Allah, dünyada vârisi veya halifesi olsun diye insanı yarattı. Ve onlara kendi Ruh'undan ruh üfledi.

Türkiye'deki rasyonalistler, şahsi felsefi akidelerini bilginin ardına saklayarak bilgi alanını yozlaştırmaktadırlar.

Peki, ibadet, yani kulluk etmek nasıl olacak?
Onun da usulünü, adabını insanların kendi cinsinden bir elçi göndererek insanlara talim ediyor Allah.
Hem teorisini -Kitap'ıyla- hem pratiğini -peygamberlerle- talim ediyor insanlara.
İslâm'a göre yaradılışın amacı ve uygulaması bu.

BEŞER ŞAŞAR MI, İLK GÜNAH'LA BATAR MI?

Bilgi ve inancı değerlendirirken ayrı ayrı ele almak gerekir.
Mesela, "Ben Müslümanım." diyorsunuz.
Kitap'ta da diyor ki:
"*Allah seni halîfetullah olarak yolladı ve Ruh'undan ruh üfledi.*"
Bunu öğreniyorsunuz.
Âmentü'de "*ve kütübihî*" olduğu için bu bilgiye de inanıyorsunuz.

Bir Müslüman için bu, teorik olarak çıkarsama ile gelinen nokta.
Bir Müslüman "Ben buna böyle inanmıyorum" derse, *kütübihî*'deki *bihî*'nin *hî*'sine inanmamış oluyor ve Müslüman olmuyor.
Bu bir inanç meselesi Müslüman için.

Müslüman olmayan birisi, Müslümanlar hilkati nasıl açıklıyorlar mevzuunda diyor ki: "Benim aklıma yatmadı."
"Saçma, bâtıl, hurâfe ama böyle açıklıyorlar", diyor.

Buradaki maksadım şu:
Bir üçgenin iç açıları kaç derecedir?
Bilmeyen bir adam açar geometri kitabını, düzlem üçgense, "180 derecedir", der. Bu öğrenilir, çünkü bilgidir.
İnanmayanların bunu çok fazla karmaşık bir hale getirmesine gerek yok.

Akide ile ilgili bir önerme; inananlar için *iman*, inanmayanlar için ise *bilgi* meselesidir.

Türkiye'deki Müslümanların yaptıkları bir yanlış var.
Kendi inançlarını herkese teşmil ediyorlar o ortam içerisinde.

Allah'tan artık "Yüzde 90'ı Müslüman" gibi laflar edilmiyor.
Ama zihin, yine de arka planında böyle bir çıkarsama üretiyor.
Bu yanlış!
Dünyada sırf biz yaşamıyoruz.

Bilginin, inancın yerini almaması ve inanç gibi sunulmaması için bilgi ve inanç sahibini birbirinden ayırmak gerekir.
İslâm'a göre, "Ben, Allah'ın yeryüzünde halifesiyim...
Bana ruhundan ruh üfledi ve beni topraktan, çamurdan halk etti..."
Ben de bir Müslüman olarak buna inanıyorum.

Topraktan, çamurdan halk ettiği için her ne kadar ruh üflediyse, yani bana manevi bir mertebe lutfettiyse, benim aynı zamanda kötülüğe de meylim var.
Kötülük de yapabilirim ben...
İyiliğe kabiliyetim var ama kötülüğe de meylim var.
Mesela meleklerde bu meyil yok.
Bu sebeple teklif ve tekellüf insanlara mahsus.
Başka hiçbir canlıda seçme ve değiştirme kabiliyeti olmadığı için tekâlif-i ilâhîyye insanlara mahsus.

Çünkü Allah'ın hem Beşir hem Nezîr sıfatı var.
İki boyutlu...
Hem korkutuyor, azap ediyor hem ümit veriyor, mükâfat lutfediyor.

Topraktan, çamurdan halk ettiği için her ne kadar ruh üflediyse, yani bana manevi bir mertebe lutfettiyse, benim aynı zamanda kötülüğe de meylim var.
Kötülük de yapabilirim ben...
İyiliğe meyilim var ama kötülüğe de meylim var.

İnsanlar da böyle.
Abdiyyet işte oradan geliyor zaten...
İnsanlar iyilik de yapabilir, kötülük de yapabilir, korkutur/müjdeler, merhametli davranır/azap eder.
Bunların hepsi Cenâb-ı Allah'ın sıfatları.
Kullarda da buna benzer özellikleri yetenekle lutfetmiş, ikram etmiş.
İslâm'daki anlayış bu.

Batı'daki anlayışa gelirsek...
Mesela Katolik Hıristiyanlığı anlayışında durum daha farklıdır.
Orada cennette işlenen '**ilk günah**' çok önemlidir.
İnsanlar o yükün altında ezilmişlerdir.
Neden?
Çünkü büyük lutfa layık olamamışlardır.
Batı'da "buluğa ermeyen insanın günah işlemesinin geçersiz sayılması" gibi bir şey benim anladığım kadarıyla yok. İnsan ilk günahın cezasını, bu dünyadaki kader zorlamasında veya kendi nefsine karşı yaptığı eziyetlerle telafi etmek zorunda.

İnsanın meleklerden bir farkı var. Cenâb-ı Allah insanı cennette halk etmiş, insan olarak halk etmiş.
Size '**Beşer**' diyor...
Ama o 'ilk günah' sizin tarafınızdan işlenmişse, şeytanın iğvasına *(baştan çıkarmasına)* kapılmışsanız, o inançta siz masum sayılmıyorsunuz.

RUHBAN-RÖNESANS ÇARPIŞMASI

Batı'da Ortaçağ düşüncesi... İlk günahın *(Mevrus günah-cennetten kovulmanın)* getirdiği ağır yükünü bu dünyada nefsine, bedenine yaptığı eziyetle dengelemeye çalışmak.

Fakat bu o kadar çok abartılıyor ve o kadar çok suistimal ediliyor ki, **Rasyonalite**; "Artık yeter!" deyip ortaya çıkıyor ve yeni bir insan tanımı yapıyor: "İnsan artık kendi kaderine hâkimdir ve Tanrı'nın çizdiği yoldan yürümek zorunda değildir." Bu, şu demek: "Bu yeni insan, Tanrı'yı reddedebilir de reddetmeyebilir de." Gözden kaçan ise şu: Bu da bir imandır... Bunun aklen izahı yok ama bu da bir imandır.
Hümanizm işte budur.
Hümanizmin tanımladığı insan, ya Tanrı ile eşdeğerdir ya da Tanrı'nın üstündedir.
Farklı modeller ortaya konmuştur.

"Ben de insan olarak varım, muktedirim ve yolumu Tanrı değil, ben çizerim." diyor, çünkü Ortaçağ'da Batı insanı -burada Tanrı'yı özellikle kullanıyorum- Tanrı'yı hep ruhban üzerinden tanıyor.

Esasında ruhbanın fiillerini Tanrısal bir boyutta idrak ettikleri için, öyle anladıkları için ruhbana itaatleri var.
Yoksa bu aracıyı kaldırmak için bin sene beklemezlerdi.

Ama ruhban; Hz. İsa'nın(A.S) önerdiği ve öğrettiği Tanrı'yı değil, başka bir Tanrı'yı öneriyor.
O Tanrı'nın içine bol bol dünyevî emeller, menfaatler karışmış.
İşte, modernite; oradan patlıyor.
Rönesans, Dante; oradan çıkıyor ortaya.
Decameron hikâyeleri; oradan çıkıyor ortaya.
Rönesans; oradan patlıyor.

DANTE ALIGHIERI (1265-1321)
İtalyan şair ve politikacıdır. Dünya edebiyat tarihinin önemli eserlerinden biri olan İlahi Komedya'nın yazarıdır.

DECAMERON
Giovanni Boccaccio tarafından yazılır. Avrupa'da büyük bir veba salgını olur. Boccaccio 1348'de başlayıp 1351'de bitirdiği Decameron'da salgın günlerini ele alır. 10 gün boyunca anlatılan 100 öyküden oluşur. Her günü bir kral ya da kraliçe yönetir. Bunlar veba salgınından kaçmak için toplanan yedi genç kadınla üç erkektir.

İnsanlar diyorlar ki: "Hayır, biz böyle bir tanrıyı kabul etmiyoruz, en azından insan dediğiniz varlık da o Tanrı kadar kutsaldır, güçlüdür."
Bu da bir imandır…
Bu da bir âmentüdür…
Bu da bir kabuldür…

Esasında Rönesans'la beraber, Batı'da iki akıl çatıştı ve bunların her ikisi de dünyevi temele dayanıyordu.
Bir tanesi, her ne kadar dinî gibi görünse de içine bir çok aklî ve dünyevî öge karışmış bir Tanrı ve insan anlayışını barındırıyordu. İnancın ilahi boyutu artık onu taşıyamaz hale gelmişti…
Diğer tarafta da dünyevileşmiş, o ilahi boyuta karşı çıkan ve dik duran bir Rasyonalite vardı.

İki rasyonalite çatıştı…
Ruhbanın rasyonalitesi ile Rönesans'ın rasyonalitesi.

Ruhbanın sırtında ağır bir ilahi yük de olduğu için özgür rasyonalite ruhbanı mağlup etti.
İslâm bunu yaşamadı.

Ruhban, Hz. İsa'nın(A.S) önerdiği ve öğrettiği Tanrı'yı değil, başka bir Tanrı'yı öneriyor. O Tanrı'nın içine bol bol dünyevî emeller, menfaatler karışmış. İşte modernite oradan patlıyor. Rönesans, Dante oradan çıkıyor ortaya. Decameron hikâyeleri oradan çıkıyor ortaya. Rönesans oradan patlıyor.

Rönesans M.S. 1200'lerde başlamış. Dante'nin ortaya çıkışı M.S. 1200'lerin sonudur. Hıristiyanlığın legal hale gelmesi, yeryüzüne çıkması ise M.S. 300'lerdir. Yani Rönesans'a kadar takriben bin yıllık bir ömre sahiptir.
Biz bugün Hicrî 1400'leri yaşıyoruz. Yani Hz. Peygamber'in öğretisinin gelişinden beri 14 asır geçmiş, şimdi 15. asrı yaşıyoruz ve Hz. Peygamber'e hâlâ -bu da gene ilmî bir tespittir- ilk günkü gibi inanıyoruz... Hem de kaynaktan geldiği şekliyle inanıyoruz.
Dolayısıyla bizim inancımızda henüz dünyevi ögeler yok. Ama Hıristiyanlıkta dünyevi ögeler çoktur. Dünyeviyi uhrevi olarak alırsanız bir süre sonra dünyevi bu yükü taşıyamaz çöker, Rönesans budur. İslâm bunu yaşamadığı için Rönesans yapamaz, yapması da gerekmiyor, çünkü İlahi esaslara göre kurulmuş bir dinden bahsediyoruz.

İslâm'da uhrevinin sırtında esaslar gibi algılanan dünyevi ögeler, bir yorum, bir yük yok. Uhrevî-dünyevî ayrımı çok net yapılmış vaziyette.
Kelâmcılar ayırmışlar bunu.
Mutasavvıflar ayırmışlar.
Bir de felsefeciler ayırmışlar.
Kaynak çok net!
Sünnet net ve Kitap net...
Ve 14 asırlık uygulamalar belli.
Esaslar çok duru ve saf.

İki rasyonalite çatıştı... Ruhbanın rasyonalitesi ile Rönesans'ın rasyonalitesi. Ruhbanın sırtında ağır bir ilahi yük de olduğu için özgür rasyonalite ruhbanı mağlup etti. İslâm bunu yaşamadı.

MUTSUZ İNSAN MODELİ: İNANÇSIZLIK

İslâm'da Rönesans beklemek ne derece doğru ve biz bir İslâmî Rönesans bekliyor muyuz? Soru bu…

Cevap; "Hayır, beklemiyoruz!"
Çünkü İslâm'ın aşkın öğretisi, geldiği günkü safiyetini muhafaza ediyor: "**Ya inanırsın ya inanmazsın…**"

Ama Hz. İsa'nın(A.S) öğretisi diye ruhbanın sunduğu öyle değildi.
Çok aklî öge geldiği için artık o gemi, o yükü taşıyamaz hale geldi ve battı.
Batması da mukadderdi.
Oradan işte Rönesans aklı çıktı, hümanite çıktı.

Hümanite, insan sevgisi filan değildir.
Hümanite, aklın karşısında insanı Tanrı ile aynı kefeye koyar.
Hatta zaman zaman Tanrı'nın üstüne çıkarmaktadır.
Ama aklın karşısında…

Burada misyon, kıstas, ölçü 'Akıl'dır.

İnsanın Tanrılaştırılması derken insanın Tanrı ile aynı boyuta, aynı düzleme yükseltilmesi…

Tabii, şimdi, Türkçede "Tanrı'nın insanlaştırılması" denildiği zaman, şöyle anlamak lazım:

HÜMANİTE - HÜMANİZM
İnsanoğlunun mevcut şeylerin en önemlisi olduğuna ve doğaüstü bir dünya varsa bile hakkında hiçbir bilgi bulunmadığına dayanan felsefi yaklaşımdır.

Hümanite, insan sevgisi filan değildir.
Hümanite, aklın karşısında insanı,
Tanrı ile aynı kefeye koyar.
Hatta zaman zaman Tanrı'nın üstüne
çıkarmaktadır.
Ama aklın karşısında...
Burada misyon, kıstas, ölçü 'Akıl'dır.

Oradaki Tanrısal sisteme veya öğretiye o kadar çok beşerî öge katılmış ki o sistem artık Tanrısal boyutunu yitirmiş vaziyette.
Artık sisteme Tanrısal haber, yani vahiy değil, beşerî boyut biçim veriyor.
İçinde Tanrısal bir boyut gene de var...
Ama artık o sistem, o Tanrısal boyutu insanların nazarında, vicdanında, toplumsal hayatta birinci öncelik olarak taşıyamıyor.
Tanrısal boyut, önceliklerde artık arka sıralarda bir yerde.
Noel'de falan ancak akla geliyor.
Çünkü hayat değişiyor.

Bir inanç noktasından, bir de seküler noktadan şunu söyleyeyim ki inanç noktasından baktığınızda inanan bir insan için dinin emirleri, bildirimleri evrenseldir!
Yerel olsa zaten "din" olmaktan çıkar ve bir felsefe, bir ideoloji haline gelir. Evrensel olunca onun her çağda ve her coğrafyada geçerli olması lazım.

Gene dinî açıdan söylüyorum; dinî çerçeveye beşerî unsur katarsanız, beşerin her türlü tasarrufu zaman ve mekân karşısında direnemez.

İnsanlık tarihi içerisinde zamana en çok direnen Aristoteles'tir, onun da işi zamanla bitmiştir...

ARISTOTELES
(MÖ. 384-MÖ. 322)
Antik Yunan filozofudur. Platon'un öğrencisidir. Fizik, gökbilim, ilk felsefe, mantık, siyaset ve biyoloji gibi konularda eser verir.

Newton ile beraber Aristoteles'nun 'Fizik Teorisi' sonlandı.
Galileo Galilei ile beraber de 'evren anlayışı modeli' bitti.
Dolayısıyla, "İyidir bu, mükemmeldir" diye dinin içerisine tüm bu öğretileri sokarsanız, 1000 sene sonra patlar.

İnanmayan içinse zaten problem yok.
Din diye bir şey yok, Tanrı diye bir şey yok.
Zaten akıl var orada. Orası sabit referans kabul etmez.

GALILEO GALILEI (1564-1642)
İtalyan fizikçi, matematikçi ve gökbilimcidir. Güneş merkezli evren kuramını benimser ve bu yüzden kilise tarafından iki defa yargılanır. Modern fiziğin ve modern bilimin kurucularındandır.

'Karamazov Kardeşler' bu açıdan çok önemlidir.
"Tanrı yoksa ahlâk da yoktur. Ne için uyacağım ki kurallara?" diyor.
"Sadece 'ben' varım." diyor.

KARAMAZOV KARDEŞLER
(1880'de basıldı)
Rus yazar Dostoyevski'nin zirve romanı olarak bilinir. Kitap, Tanrı'nın varlığı ve bu konudaki doğruların tartışılabilirliği hakkında bir açıklama niteliğindedir. Romanın üzerinde durduğu bir diğer konu da babalık ve baba katilliğidir.

Nietzche de oradan çıkıyor zaten.
Nietzche çok mühim bir adam, çok mühim bir ayıraç bizim için.
Benim için şahsen...

"Siz hepiniz sahtekârsınız, hep kurmaca şeylerle uğraşıyorsunuz; benim realitem içgüdülerimdir." diyor.
Gayet net!

"Onlar da beni hiçbir zaman bırakmazlar. Ölene kadar bırakmazlar." diyor.
Adamın söylediği bu: *(hâşâ)*" İsa en büyük sahtekârdır." diyor.

İnsandan inancı çekip aldığınız zaman, kendi realitesi ile baş başa kalıyor.
Mutsuz mu?
Mutsuz tabii…
Zaten mutlu olmak için akıl yetmiyor.
Postmodernite, bunu çok açık gösteriyor.

POSTMODERNİTE - POSTMODERNİZM
Tüm bilgiyi tek bir çerçeveye koymaya çalışan teorilere, anlatılara ve ideolojilere genel bir güvensizlik duyan bakış açısıdır.

SIFIR MALİYETLİ İNSAN: KÖLE

Tanrı, en üst otorite ve Yaratıcı/Creator olarak insanın insanla olan ilişkisini tanımlıyor.
Buna 'Ahlâk' diyoruz.
Çünkü her sistemin olduğu gibi Tanrısal sistemin de bir 'ahlâk'ı ve onun alt kümesi olarak da bir 'hukuk'u var.

Tanrı'nın tanımladığı düzen içinde insanın doğa/tabiat ile ilişkisi var.
Bir manada buna da 'yaşama stili', 'yaşama tarzı' diyoruz.
Mesela "Bütün doğa size emanettir." diyor.
Bu çok mühim bir söz, bir beyan.

Mesela kapitalizm de aynı şeye bakıyor ve o da bir temel kabul yapıyor.
Bu da bir imandır.

Diyor ki: "Sıfır maliyetli, hava, su ve arz..."
Buna bir de insanı katıyor: "Sıfır maliyetli insan/köle."
Bir kapitalist, bir muktedir için dünya ve insan sıfır maliyetlidir.
Tabii, şimdi böyle söyleyemiyorlar.
'Sürdürülebilir kalkınma/*sustainable development*' diyorlar.
Bitti o dönem.
Ama ondan evvel sıfır maliyetli, uzun bir dönem yaşadı dünya.
Bir yanda refah, diğer geniş bölgelerde sefalet ve zulüm.

Sıfır maliyet... Bu bir kabul, bir inanç, bir âmentü, bir iman, bir dogma...
Modernite hayatını bunun üzerine kuruyor.

Daha doğrusu şöyle oluyor diye düşünüyorum:
İnsan kendi iç dünyasında bir yapılanma hissettikten sonra, yani aklın egemenliğini kabul ettikten sonra, kendine bir şey arıyor...
'Esbab-ı mucibe', eski tabirle. Yeni tabirle, 'gerekçe'.
Niye?
Çünkü bu bir toplumsal faaliyet. Yani, diğer insanları ikna etmesi lazım.

Hâlâ Katolik itikadına takılmış kalmış birisi çıkagelir ve sıfır maliyete karşı çıkar.
Hani bir anlamda "Öteki yanağını da uzat", gibilerinden biri.
Diğerlerini ikna eden kişi, buna da "Bu bir medeniyet yürüyüşü, hadi yürüyün!" diyor.
"Hurra...", yürüyorlar 'dünyanın kaynakları' üzerine...

Ve bir kavram icat etmişler; 'hakk-ı temdin', medenileştirme hakkı.
Belki diğer adam -mesela Hintli, Afrikalı- medenileşmek istemiyor.
Ona soran var mı?

İnsan kendi iç dünyasında bir yapılanma hissettikten sonra, yani aklın egemenliğini kabul ettikten sonra kendine bir şey arıyor... "Esbab-ı mucibe", eski tabirle. Yeni tabiri, "gerekçe". Niye? Çünkü bu bir toplumsal faaliyet. Yani, diğer insanları ikna etmesi lazım.

Mesela ben bu noktada hep düşünmüşümdür; eğer Amerika'ya Müslümanlar gitseydi

ve Azteklerle, İnkalarla, Mayalarla temasları olsaydı acaba mevcut durum nasıl olurdu?
Yani 500 İspanyol çıkıyor, Fernan Cortes'le beraber, o bütün medeniyeti yağmalıyor ve dönüyor İspanya'ya.

Acaba Müslümanlar çıksa…
Herhalde onlara tevhidi talim ederler ve orada kalırlardı.
Dönmezlerdi bir daha buraya…
Çünkü Müslümanların gittikleri yerlerde hep öyle olmuş.
Çünkü orası da Allah'ın arzı ve o insanlar da Allah'ın kulu.

Roger Garaudy de "Rönesans ile birlikte insanlık yanlış bir makasa girdi." diyor. Ve biz o makasta epeyce yol aldık...

HÂKİM MEDENİYETİN DEVESİ

İslâm Medeniyeti dünya üzerindeki hâkim medeniyet olsaydı atom bombasını icat etmezdi. Kesinlikle icat etmezdi! Biz hâlâ at arabasına binerdik!

Peyami Safa'nın çok hoş bir sözü var, 1930'lu yıllarda söylemiş: "Arap'ın devesine binmektense Garbın şimendiferine binmeyi tercih ederim."

Tabii, mantık olarak aynı şeyleri, aynı sınıfa mensup şeyleri, karşılaştırmıyor.
Arap'ın devesiyle Garbın şimendiferi *(lokomotifi)*...
"Garbın İngiliz tayına binmeyi..." yahut da "Arap'ın hiçbir şeyi yok, bir şeyine binemem ama Garbın şimendiferi...", demesi lazımdı.

PEYAMİ SAFA (1899-1961) *Hikâye ve roman yazarıdır. Psikolojik tahlilleriyle, karakterleriyle ve üslubuyla Türk edebiyatının önemli isimlerindendir. Eserlerinde Doğu-Batı sentezi dikkat çeker.*

Bana göre öyle ama öyle yapmamış. Tabii o enteresan bir illüzyon *(yanılsama)*...
Tam çağına göre... Deve geriliği temsil ediyor, şimendifer terakkiyi *(ilerlemeyi)* temsil ediyor.
Garaudy de "Rönesans ile birlikte insanlık, yanlış bir makasa girdi." diyor. Ve biz o makasta epeyce yol aldık...

İslâm Medeniyeti dünya üzerindeki hâkim medeniyet olsaydı atom bombasını icat etmezdi. Kesinlikle icat etmezdi! Biz hâlâ at arabasına binerdik!

KENDİNDEKİ ÂLEM'İ BULMAK

Âlemi hep dışarıda olarak tanımlıyoruz, yoksa âlem dediğimiz şey kendi içimizde mi?
İnsan-tabiat ilişkisi dediğimizde de aslında insanın kendisi ile kurduğu ilişkiyi mi kastediyoruz?

NÜSHA-İ KÜBRÂ
Âlem.

NÜSHA-İ SUĞRA
Âlemin küçük bir nüshası manasında "insan"dır.

Madde planında "Nüsha-i Kübrâ" bütün kâinat ise, "Nüsha-i Suğra" da o âlemin özeti, yani insan…
Bunu kelâmcılarla konuştuğunuz zaman başka resim ortaya çıkıyor.
Fakihlerle konuştuğunuz zaman, mana ve ruh planında çıkan resim ise tam tersi.
Filozoflara bakıyorsun başka resim…
Belki bir dönemde bu renklilik güzeldi de şimdi kafamız karışıyor!

"*Levlâke levlak lema halaktü'l-eflak*", yani "*Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım*" sırrı için "Bu; sabit, sağlam bir delil değildir", diyorlar…
Ama Kur'an da; "*Ben insanı kendi halifem olarak yarattım ve ona Ruh'umdan ruh üfledim ve bütün âlemi ona musahhar kıldım*", diyorsa oradan çıkan realite şudur: "**İnsan kendi varlığıyla bir büyük âlemdir!**"

Bu musahhar kılınan (itaat ettirilen) âlem, İnsan'ın eksiklerini tamamlamak, ihtiyaçlarını temin için yaratılmış.

Kul olduğu için İnsan'ın da eksiklikleri var ve yaşamak için havaya, suya, manzaraya vs. muhtaç. İşte Âlem, bu manzara içinde esasen İnsan'ı tamamlıyor.
Bir de Kur'ân-ı Kerîm'de; *"Ben bir müminin kalbine tenezzül ederim"*, diyor.
Yani kalp'tir esas olan…

Kâinata sığmayan Allah, gücüyle bir müminin kalbinde bir duygusallık, bir ışık yaratıyor.
İnsan dışındaki varlıkların bu ışığı, bu Nur'u almaya çapları yok.
Allah dağa tecelli etti, dağ yarıldı ama sadece insan kalbi O'nu kabullendi.
Ama aynı zamanda, "Bu insan ne kadar cahil ve zalimdir." dedi.
'Cahillik' ve 'zalimlik' birbirine paralel gibi algılanır.
Zaten Allah, her müspetin yanında menfiyi de söyler.
"Onlar bilmezler", "Onlar bilirler" gibi…
Allah, insanın daima iki ciheti olduğunu her an kullarına hatırlatır.

Şimdi size bir çerçeve verilmiş.
Bu çerçeveyi bilmezlikten gelirseniz kendinize ve bütün varlığa zulüm etmiş olursunuz.
Çünkü siz tasarruf sahibisiniz.

İlahi emrin size çizdiği çerçeveyi bilmezlikten gelmek **cahillik**,
İlahi emre muhalif hareket ettiğiniz anda yaptığınız her şey **zulüm**dür!
Önce kendinize…
Zulmün yansıdığı yer kendinizdir, şahsınızdır, nefsinizdir.

Yunus Emre çok hoş...

***YUNUS EMRE (1240-1321)** Anadolu'da gelişen Türk edebiyatının en büyük isimlerindendir. Mutasavvıf bir şairdir ve Türk-İslâm düşünürüdür. Tasavvufla beslenen dizelerini yalın, duru bir dille kaleme alır.*

"Dervişlik olaydı taç ile hırka, ben de alırdım otuza-kırka" diyor.
Zahir çok kolaydır, zahire mahkûm olunur ise kalp kararır.
Kalbin karardığını da iki varlık bilir…
Yahut bir varlık bilir!
Allah bilir…
… ve İnsan bilir!

Kalbin karardığını başka kimse bilemez.

Zahir çok kolaydır, esas kalp kararır.
Kalbin karardığını da iki varlık bilir…
Yahut bir varlık bilir!
Allah bilir…
… ve İnsan bilir!

DENGE, UYUM, AHENK = ESTETİK

İnsanda Allah'ın öyle bir tecelliyatı var ki O'nun 'Settâr' *(günahları örten)* ismi insanın bütün ef'aline, fiillerine yansımıştır. Aksi halde insanın bu duyargalarla, bu algı sistemiyle yaşaması çok zor olurdu.
Çünkü insanoğlu çok müthiş bir algı sistemine sahip.

'Settâr' olmasa, bu algı sistemiyle toplumsal yaşam düzeni sağlayabilmek mümkün değildir.
Patlar!

Mesela yeni öğrendim...
Balık, ağzına olta takıldığında acı çekmiyormuş.
Hatta misina kopup da ağzında olta ile yaşamaya devam ettiğinde, "Hiç mühim değil, balık gene yüzüyor, yemeğini yiyor", diyorlar.
O iğne zamanla ağzında çürüyor, yok oluyor.
Devam ediyor yaşantısına...

Yahut daha önceden ağzına olta takılmış bir balık tutuyorlar...
O oltanın sahibini biliyorlar, "Filancanın oltası bu!" diyorlar.
Yani hayvan o oltayla devam edebiliyor hayatına.
Bizim elimize kıymık batsa yerlere yatıyoruz.

Aslında, insanın kendisine yaptığı şeydir Zulüm.

Biz doğaya zulmedersek, o da karşılığında bize zulmederek muhtaç olduğumuz şeyleri bizden esirger; yani aslında biz kendi kendimize zulmederiz...
Doğa edilgen bir varlıktır, kendi başına zulmetmez.
Doğa bize hiçbir şey yapmaz!
Bizim zulmümüz: "Kendim ettim, kendim buldum." var ya, işte o!

Önce kendinize zulmedersiniz.
Kalbinize zulmederek başlar her şey ve onu yalnız siz anlarsınız.
Sonra bedeninize, en son da çevrenize zulmedersiniz...

Bunların hepsi teklîfât-ı ilâhiyyedir. *(Allah'ın yüklediği vazifelerdir)...*
Zulüm, Allah'ın yüklediği bu vazifelere karşı olmaktan, muhalif davranmaktan zuhur eder.
Öyle de devam eder.
Toplumda da bu bir altyapı oluşturur ve devamlılık tehlikesi barındırır.
Herkes öyle yapmaya başlar ve karşılığını kısa zamanda da alır, bu hasis *(insanı küçülten, bayağı)* menfaattir.

Çünkü Allah diyor ki:
"*Ben kuluma çalıştığının karşılığını veririm.*"
Buradaki 'çalışmak', müspet manada da olabilir, menfi manada da...

İşte kapitalizmin bizi içine soktuğu durum tam da budur.
Sonuç ne çıkar, bilmiyoruz.
Ama bir gerçek var: "Sonu göründü..."

Cehalet; Allah'ın emirlerini bilmemek veya bilerek 'bilmezden gelmek'tir. İşte o zaman zulüm doğar.
Çünkü o emirler, bizi Hakk'a götüren emirlerdir.
Tabii inanan bir insanın bakış açısından söylüyorum.
Baştan bunu çok net koymamız lazım.

İnanmayan bir insan için o emirler külliyen absürttür.
İslâmî bir Tanrı inancına sahip olmayan kimse için de bir Tanrı vardır aslında.
Deist bir adam ama onun tarif ettiğine göre Tanrı kendi içinde.
Bizim 'dinde reformcular'ın sıkıntısı da bu.
Evet, bir Tanrı her halükârda var.

Cehalet; Allah'ın emirlerini bilmeden veya bilerek 'bilmezden gelmek'tir. İşte bundan Zulüm doğar. Bizim zulmümüz: "Kendim ettim, kendim buldum." var ya, işte o!

Mesela Tevfik Fikret'in sıkıntısı budur.
-Artık ben yapamam- ama birilerinin bugünkü konjonktürde, bugünkü anlayışta Fikret'i tekrar okuması lazım. Oradan bir şeyler çıkarması lazım. Çünkü bizdeki modernitenin, materyalizmin ağa babası Fikret'tir.

"Enbiyâdan yaşarım müstağni
Bir örümcek götürür Hakk'a beni."

Bu deizmdir!
Deist istemese de.

Tabii, Tanrı oturduğu yerde uslu uslu durmuyor, bir şeyler söylüyor.
Deist açıdan baktığınız zaman, siz de varsınız ve siz de bir şeyler söylüyorsunuz.

Sizin çerçevenizden geçebilen, eleğinizden geçebilen Tanrısal emirler iyidir, geçemeyenler kötüdür(!).
Bir elimizde bu... Diğer elimizde zemine ve zamana bağlı olan akıl eleği...

Şunu eski bir reis-i cumhur da söylemişti 8-10 sene evvel...
"Altı bin bilmem kaç âyet var, hepsini de dikkate alacak değiliz ya!" dedi. Tabii, o bildiğinden söylemiyor.
Ona birileri söylüyor, o da tekrar ediyor.
Keşke bilerek söylese... Bir deistin samimiyetiyle konuşsa daha makbul!

O çerçeveden baktığınız zaman, inanan bir insan için Tanrısal emirleri bilmek ve gerektiği gibi hareket etmek zulüm olmuyor, adl oluyor.
Bu sefer de hayatta denge oluyor, uyum oluyor.
Ahenk ortaya çıkıyor.
Buradan da ortaya bir 'estetik' çıkıyor.
Dengeden, uyumdan, ahenkten bir 'estetik' çıkıyor.

İşte onun için, "Allah, Cemil'dir ve Cemal'i sever, güzelliği sever"...
Çünkü O'nun verdiği bütün emirler sizin fıtratınıza uygun bir yaşama biçimi oluşturur.
Ve bu yaşama biçimi güzel bir yaşama biçimi...

İnanan bir insan için Tanrısal emirleri bilmek ve gerektiği gibi hareket etmek zulüm olmuyor, adl oluyor.
Bu sefer de hayatta denge oluyor, uyum oluyor.
Ahenk ortaya çıkıyor.
Dengeden, uyumdan, ahenkten de bir 'ESTETİK' çıkıyor.

İslâm sanatlarının da temeli burada.
İslâm'a göre yaşayan bir insanın hayatı zaten bir sanat!

BOŞLUK KABUL ETMEYEN DEĞER HÜKMÜ AMA KİMİN?

Allah ile olan bağımızın zedelenmesi ve hatta kopmuş olması üzerine sürekli serzenişte bulunuyoruz.
Diyoruz ki: "Bir şeyler koptu ki bizde, içimizde; bunlar oldu..."
Allah ile ilişkimiz zedelendi.

Tabiat boşluk kabul etmiyor!
Allah ile olan bağımız kopunca yerine bir başka anlayış geldi.
Peki, bu bağ ne zaman koptu?
Onu da kendi gördüğüm kadarıyla söyleyeyim...

İnsanlara bu dünyadan bir nasip verilmiş. O nasibi reddetmek olmaz.
O nasibi almak mecburiyetindesiniz, çünkü o bir ilahi lutuftur...

Size verilen manevi lutuflar gibi, verilen hayat da bir lutuftur ve siz insan olarak bu dünyada yaşama mecburiyetindesiniz,

Cenâb-ı Allah'ın "Hayy" ismi sizde tecelli ediyor.
Eskiden Abdülhay ismi koyarlardı insanlara, O sizde tecelli ediyor.
Onun için de sizin dünyadan bir şeyler almanız lazım.
İşte o alma noktasında 'Osmanlı', varlık olarak bir zaaf göstermiş benim gördüğüm kadarıyla.

Arnold Joseph Toynbee'ye göre; "Her medeniyet doğar, gelişir ve ölür."
Bu da doğru, bir itirazım olamaz.
O zafiyetin neticesinde ortaya çıkan dünyevi boşluğu bir başka medeniyetin bir başka yapılanmanın biçimleri doldurmuş.
O biçimlerin ardından, o biçimleri üreten 'değerler' gelmiş.

Bizim belki Türkiye'de şu anda da gözden kaçırdığımız...
..."Her biçimin ardında bir değer vardır" gerçekliğidir.

ARNOLD JOSEPH TOYNBEE (1889-1975)
İngiliz tarihçidir. Döngüsel tarih anlayışını savunur. Buna göre uygarlıklar yaşayan canlı organizmalar gibidir; belirli bir doğma, büyüme, gelişme ve ölüm dönemleri vardır. Bu, tarihin düzenidir.

İnsan varlığı, âdemoğlu; seçmeci, yani tercih edebilen ve aynı zamanda tercihlerini uygulayabilen bir yeteneğe sahip.

Mesela, 'A' elinizdeyken 'B'yi seçebilirsiniz. İsterseniz 'C'yi de.
Bunun en basiti, pazarda domates seçmektir.
Hayatınızdaki olguları muhtelif kriterlere göre seçersiniz.
Meslek seçersiniz veyahut seçemezsiniz ama seçme yeteneği, tutkusu içinizdedir.

Seçemediğiniz zaman gerilim olur.
İrade/Kader çatışması gibi bir şey zuhura gelir.
Seçme yeteneğinizi irâdî bir tercihe döndüremezseniz, meydana gelen boşluğu bir başka

Toynbee'ye göre; "Her medeniyet doğar, gelişir ve ölür." Osmanlı'nın zafiyeti neticesinde ortaya çıkan dünyevi boşluğu bir başka medeniyetin bir başka yapılanmanın biçimleri doldurmuş. O biçimlerin ardından, o biçimleri üreten değerler gelmiş. Bizim belki Türkiye'de şu anda da gözden kaçırdığımız... ..."Her biçimin ardında bir değer vardır" gerçekliğidir.

seçmeci doldurur ve onun seçtikleri, onun sahip olduğu 'değer hükümleri' çerçevesi size gelir.

Siz üretiminizde kendi mantığınıza göre 'A, B, C'yi oluşturdunuz ama 'D'yi oluşturamadınız diyelim ve 'D' de toplumsal bir ihtiyaç.
O zaman ya eskiye ait bir 'D'yi tekrarlayacaksınız yahut da başka birisinin ürettiği bir 'E'yi 'D' yerine ikame edeceksiniz.
Mesela bugün 'cami mimarisinde' eski D'yi tekrarlıyoruz.
Yani, eskiye ait cami mimarisini bugün tekrar kullanıyoruz.
Ancak bu çağın estetiği, fonksiyonu, malzemesi ve görgüsü o eskiyi tekrar etmeye uygun değil.

Bize ait değerler üzerinden yeni bir 'D' üretilmesi lazım.
Eğer Batı'da bir cami prototipi olsaydı, biz bu zihniyetle onu çok rahat alırdık ama yok. Batılılar cami yapmıyorlar. İyi ki de yapmıyorlar.
Bizde adına 'modern' dedikleri cami yapan mimarlar var; eskiden, klasikten, bize ait 'D'den farklı bir cami gerçi, fakat o da camiye benzemiyor.
Niye?
İçine girdiğiniz zaman 'dinsel bir dinginlik', 'dinsel bir duygusallık' hissetmiyorsunuz.
Köşeli-döşeli bir şeyler yapıyor adam ve adına cami(!) diyor!

Nesne aslında bir sürecin sonucu, ürün…
Ve siz onu yapmak zorundasınız, çünkü sizin ona ihtiyacınız var.
Mesela meleğin ona ihtiyacı yok.
Ama insan olarak sizin ona ihtiyacınız var, onu üretmek zorundasınız.

Siz bir nesneyi üretmezseniz, o nesne size bir yerlerden gelir.

Ya 'tekrar etmekten' ya da 'taklit etmekten' gelir.

Ama gelen şeyin, yani bir başka seçmecinin seçtiği eserin ya da ürünün arkasında görmediğimiz, mündemiç *(içkin)* bir değer vardır ve o değeri siz bilemezsiniz...

O değer, gelen şeye bağlıdır ve ondan ayrılması söz konusu değildir...

'Ürün-değer ilişkisi', maddedeki gizli öz gibi bir şeydir.

Siz o nesneyi kullandıkça, o değer 'sizi', yani önce 'davranışınızı', sonra da o davranışın arkasındaki size ait 'değer hükmünü' dönüştürür.

Neticesinde de, "Bu da artık çok önemli değil, ne olacak ki!" dediğiniz an artık 'bir tasavvurda sona erdiğinizi' ilan edersiniz!

Siz bir nesneyi üretmezseniz, o nesne size bir yerlerden gelir.
Ya 'tekrar etmekten' ya da 'taklit etmekten' gelir.
Ama gelen şeyin, yani bir başka seçmecinin seçtiği eserin ya da ürünün arkasında görmediğimiz, mündemiç (içkin) bir değer vardır ve o değeri siz bilemezsiniz...
O değer, gelen şeye bağlıdır ve ondan ayrılması söz konusu değildir.
'Ürün-değer ilişkisi', maddedeki gizli öz gibi bir şeydir.
Siz o nesneyi kullandıkça o değer 'sizi', yani önce 'davranışınızı', sonra da o davranışın arkasındaki size ait 'değer hükmünü' dönüştürür.
Neticesinde de, "Bu da artık çok önemli değil, ne olacak ki!" dediğiniz an artık 'bir tasavvurda sona erdiğinizi' ilan edersiniz!

APARTMAN: İTHAL DEĞERLER UĞRUNA DEĞERLERİMİZDEN FEDA ETMEK

Modern çağda, şehirleşen toplumun konut ihtiyacı ortaya çıkıyor.
Bu ihtiyaç konusunda kendimize göre bir çözüm üretemeyip hemen bunu karşılayabilen en kolay formu seçiyoruz, yani apartmanlar yapıyoruz...

Halbuki apartmanın oluşum sürecine bakarsanız, onun arkasında çok önemli birkaç yüzyıllık bir birikim var. Tüm bu birikim, bir tarihsel maceranın ve bir tarihsel zaruretin sonucu olarak bir ürün olarak ortaya çıkmış. Ortaya çıktığı toplumlarda konut ihtiyacına da bir çözüm getirmiş. Yani apartmanı, daha doğru bir ifadeyle 'çözümü', içinde oluştuğu toplumsal ve tarihsel süreçten soyutlayamazsınız.

Apartmanı dışarıdan aldığınız zaman, o macerayı bizzat yaşamış olan toplumun diğer olgularını da yani 'hayata bakışını, mekân düzenleyişini' vs. de alırsınız. Çünkü ürün olarak 'apartman', kendiliğinden ortaya çıkmış bir hadise değildir. O size gelirken içinde yaşadığı ve oluştuğu toplumun kendine has macerasıyla birlikte gelir.

Bunun da yakınmalarını duyuyoruz:
"Abiciğim, Dayıcığım, Hocam; hiç komşuluk kalmadı bizde artık. Üst kattaki komşunun karısı ölmüş; biz iki ay sonra duyuyoruz."

Hiç duymasan daha iyiydi! Apartmanın oluştuğu toplum düzeninde insanların bu haberi duymasına hiç ihtiyaç duymamışlar ki! Cenaze levazımatçısı duysun yeter!

Batı'da 'bireyselleşme' olgusu oturduktan sonra apartman ortaya çıktı.
İktisadi şartlar zor, adamın parası yok, ev alamıyor, bir yandan da şehirleşme başlamış, yani sanayileşme sebebiyle kırsaldan kente göç var... İnsanların konut ihtiyacı için hemen çözümü ürettiler: "Apartman".
Bireyselleşme, toplumun cemaat yapısını yok ettikten sonra başlar. Ortadan kaldırılan cemaat yapısı sonrası gelişen bireyselleşme ve ortaya çıkan konut ihtiyacı... Çözüm: 'Apartman'. Apartman da kendine ait 'değer' ile beraber geldiği için toplumdaki insani ilişkileri dönüştürür.
Bizde apartmanlaşma süreci Batı'dakinin tersine işliyor.
Batı'da önce 'değer' üretildi; 'apartman' o değerin 'ürün'ü oldu.
Bizde ise önce 'ürün', yani 'apartman' geldi; ardından o ürüne bağlı olan 'değer' bizim değerimizi değiştirdi.

Mesela bahçeli bir evde oturduğunuzu düşünün...
Dışarı çıkmak için kapısını açtınız.
Sokağı, gökyüzünü görüyorsunuz.
Karşı evin kapı gıcırtısından fark ediyorsunuz; Ahmet Bey sokağa çıkıyor.
"Günaydın, Hayırlı sabahlar, Selamün Aleyküm!" dersiniz, demeseniz bile hatırlarsınız ve söylemek ihtiyacı hissedersiniz.
Apartman dairesinde ise kim kime, dum duma.
Siz bir katta otururken sadece karşı komşunuz ile karşılaşma ihtimaliniz çok fazla.
Apartmanın mimarisi hane kapılarının birbirini görmemesi üzerine düzenlenmiş.

Koysana kapıları yüz yüze! İnsanlar hiç olmazsa girip çıkarken birbirlerini görsünler.
Efendim, neymiş, "mahremiyet bozulurmuş"; yerlere kadar pencerelerle, geniş balkonlarla, taraçalarla bozulmayan mahremiyet birbirine bakan kapılarla bozuluyor(!) Bu da **modernitenin mimariye yansıyan bireyselliği.**

Bir filmde görmüştüm. Adam kendi evinde dürbünle komşu evi gözetliyor ve bu filmde gösterildiğine göre de karşı evin dikizlenmesi, izlenmesi Batılı için bir anlam ifade ediyor. Bu anlam da Batılının 'mahremiyet kavramının' içindedir.
Otomobili böyle, apartmanı böyle, yemek masası böyle... Her birinin ardında bir değer ya da değerler manzumesi var.

"Efendim yerde mi yemek yiyeceğiz? Bu ne gerilik böyle!"
Evet, bir de bu meselenin ileriliği/geriliği var... Belli biçimleri uygularsanız ileri(!), farklı biçimleri yaşarsanız geri(!) oluyorsunuz.
Yemek yeme tercihinin yerde mi, masada mı, ayakta mı, otururak mı olacağını bilemem ama Batılı uygulamalarda ortaya çıkan değer hükümlerinin, hayatın bütününe dair bir 'biçimsellik' getirdiğini biliyorum.
Ve o biçimselliğin arkasında da Batı'nın rasyonalist düşünce sisteminin olduğunu biliyorum.

Batı; toplumun cemaat yapısını yok ettikten sonra 'bireyselleşme', oradan doğan ihtiyaçtan da 'apartman' ortaya çıktı. Apartman bize kendine ait 'değer' ile beraber geldiği için, toplumumuzdaki insani ilişkileri dönüştürdü. Batı'da önce 'değer' üretildi; 'apartman' o değerin 'ürün'ü oldu. Bizde ise önce 'ürün' yani 'apartman' geldi; ardından o ürüne bağlı olan 'değer' bizim değerimizi değiştirdi.

Bu rasyonalist düşünce sistemine onun kaçınılmaz ürünleri

olan Sanayi Devrimi'ni ekleyin, kapitalizmi ekleyin ve onların ürettiği biçimleri sorgusuz-sualsiz aldığınızı düşünün.

SANAYİ DEVRİMİ
Avrupa'da 18. ve 19. yüzyıllarda yeni buluşların üretime olan etkisi ve buhar gücüyle çalışan makinelerin makineleşmiş endüstriyi doğurmasına, bu gelişmelerin de Avrupa'daki sermaye birikimini arttırmasına denir. İlk, Birleşik Krallık'ta ortaya çıkar. Ardından Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya'ya sıçrar ve sonra da bütün dünyaya yayılır.

Bütün bunları biliyorum. Ben şu anda bir çözüm öneremem.
Ama bütün bunları bildikten sonra kapitalist değilsem Sanayi Devrimi'ni tahakkümle zulümle yapmamışsam şöyle düşünürüm:
Öznel dünyamda kapitalist değilim. Sanayiye hiç karşı değilim ama Sanayi Devrimi'nin uygulandığı türde bir uygulama biçimine karşıyım.
Çünkü Sanayi Devrimi zulüm ve tahakkümle gerçekleşmiş bir harekettir!
Ve biz bugün, hâlâ onun meyvelerini yerken o zulüm ve tahakkümden de nasibimizi bol bol alıyoruz.
İnsan olarak 'neyi, ne şekilde aldığımızı ve uyguladığımızı' bilmemiz gerekiyor. Ve tabii, hangi değerlerimizi, hangi değerler pahasına feda ettiğimizi!

Öznel dünyamda kapitalist değilim. Sanayiye hiç karşı değilim ama Sanayi Devrimi'nin uygulandığı türde bir uygulama biçimine karşıyım. Çünkü Sanayi Devrimi zulüm ve tahakkümle gerçekleşmiş bir harekettir! Ve biz bugün, hâlâ onun meyvelerini yerken o zulüm ve tahakkümden de nasibimizi bol bol alıyoruz. İnsan olarak 'neyi, ne şekilde aldığımızı ve uyguladığımızı' bilmemiz gerekiyor. Ve tabii, hangi değerlerimizi, hangi değerler pahasına feda ettiğimizi!

İLAHİ EMİR Mİ, MADDİ REFAH MI?

İnsanın bireyselleşmesi, insanı Tanrısallaştırmaya kadar götürür.

Buradaki bireyselleşmeyi egoistleşme olarak anlamak daha doğru...
İnsan bencilleştikçe kibri ve gururu artar. Bunların artışı nihai noktada ferdin kendisini insanüstü bir düzlemde görmesine sebep olur. Yani bir manada seküler bir Tanrısallaşma.

Buradaki 'birey' ve 'Tanrı' kavramları İslâm Medeniyeti'nde kastedilenden tümüyle farklıdır. Kur'ân-ı Kerîm'den anlıyoruz ki Allah, insanları birey olarak 'muhatap alıyor'.
Bu çok mühim bir şeydir. Bu muhatap alış ne kadar değerli bir varlık olduğumuzu ifade eder. Çünkü inancımıza göre çok aşkın bir güç size birey olarak muamele ediyor.

Mesela bir muallim sınıfa girdi, talebeden birine "Ahmet" diye ismi ile hitap ettiği zaman bu o çocuğun hoşuna gider. "Hoca benim adımı biliyor, beni önemsiyor" der. Hoca: "Kimdi o arkadaki kız, sarışın olan?" derse, kız der ki: " -Benim adımı bilmiyor, beni önemsemiyor!", küser. Kızlar naif, çok naiftir bu konuda.

Allah; adınızı, varlığınızı ve ef'alinizi *(fiillerinizi)* her yönüyle bilerek size bir birey olarak muamele ediyor.

Biz hesap gününe hep negatif tarafından, olumsuz anlamıyla bakmaya şartlandık. Çünkü vaizler öyle anlatırlar. İnsanlara baktığımızda çok da haksız sayılmazlar belki de.
Şimdi bir de pozitif taraftan bakalım. Allah, kullarıyla, yani bizlerle tek tek muhatap oluyor.
Niye? Çünkü siz, Halîfetullah'sınız...

Bizdeki bireyselleşme, Batı'nın bireyselleşmesinden tamamen farklı bir kavram ve değer ifade eder...
Allah size diyor ki: "*Sen bir ümmetin-cemaatin içinde yer almalısın ve bu varlığınla bir değersin.*"
Buradaki cemaat, 'cem etmek', yani 'varlığını, nefsaniyetini cemaatin içinde eritmek' anlamındadır. Bunun neticesi hizmettir. Burada büyük bir feyiz ve itaat var.

Batı'nın bireyselleşmesi ise bencilleşmeyi ve egoistleşmeyi içeriyor, hem de olabildiğince... Bunun neticesi tahakkümdür. Yani **'itaat'** yerine **'isyan'ı** gündeme getiren bir bireyselleşme:
"Ben de Var'ım!" iddiası!

Allah; adınızı, varlığınızı ve ef'alinizi (fiillerinizi) her yönüyle bilerek, size bir birey olarak muamele ediyor.
Biz hesap gününe hep negatif tarafından, olumsuz anlamıyla bakmaya şartlandık. Çünkü vaizler öyle anlatırlar. İnsanlara baktığımızda çok da haksız sayılmazlar belki de.
Şimdi bir de pozitif taraftan bakalım. Allah, kullarıyla, yani bizlerle tek tek muhatap oluyor.
Niye?
Çünkü siz, Halîfetullah'sınız...

Halbuki Ortaçağ'da her papazın bir cemaati vardı. Papazın kilise ahalisi bir topluluk, bir cemaat... Yani birisinin veya bir akımın oradan adam koparması çok kolay değil. Kapitalizm önce onu yıkıyor, yani cemaati istemediğini deklare ediyor. Çünkü siz, bu hayatta yalnız kalacaksınız ki 'savunmasız, yönlendirilebilir ve tüketebilir' olasınız.

Sizin derdinizi dinleyecek hiç kimse olmamalı, hiç kimse size 5 Lira, 5 Dolar, 5 Avro vermemeli ki üstat(!) kapitalist sizin üzerinizde rahatça işini görebilsin.

O kapitalist de insan ama müthiş bireysel, müthiş egoist. 'Ene' *(benlik)* hayata hâkim olduğunda 'maddi varlık' her şeyin üzerine çıkar. Bu maddi varlığı destekleyen bütün unsurlar da kapitalizmin kendi ürünlerinden başka bir şey değildir.

"Bilimsel devrimleri yapmak, bir Müslüman'a nasip olsaydı Sanayi Devrimi'ni böyle kurgulamazdı" diye düşünüyorum. Ama takdir... Böyle kurgulanması gerekiyormuş.

Cenâb-ı Allah bir taraftan da bize zımnen diyor ki:
"Ben size İslâmî öğretiyi söyledim. Bir taraftan da Modernizmin ortaya koyduğu soruları soruyorum... Hadi çözün bu problemi ve bu çağda size ait bir hayat tarzını oluşturun."
"Şu maddi refahla bu manevi huzuru/itikadı nasıl imtizaç ettireceksiniz? Sen benim emrimi aldın, öğrendin, biliyorsun, bu konuda yetiştin... Bu da tarz olarak seçtiğin, yaşadığın hayat... Benim emrim ile egoist Batı'nın ürünlerini nasıl uzlaştıracaksınız?"

İtikadımıza göre de; "Şu anda sahip olduğun maddi refah, yani modernitenin sunduğu hayat tarzı da Benim 'Ol!' emrim ile oldu", diyor.
Evet, "Olma!" dese mümkün değil, olmazdı da!
Kulu olarak bana da diyor ki: "Ey kulum! Bak, yaşadığın modern hayat

MODERNİZM
Bilimsel, siyasal, kültürel gelişmelerle ve Sanayi Devrimi'yle birlikte hareketlenen büyük toplumsal değişime eşlik eden zihniyetin tamamı için kullanılabilen bir terimdir. Sanat, mimari ve edebiyat alanında 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren adımdan söz ettirmeye başlayan akım, 20. yüzyılın birinci yarısında etkili olur.

böyleyken böyle. Bu da benim emirlerim ve nehiylerim olduğuna göre, bakalım bu hayatı nasıl dizayn edeceksin? Bir göreyim seni, 'Halîfetullah'sın' ya!"

İşte bu, bizim **medeniyet serüvenimiz** veya yeni **medeniyet yorumumuz** olacak. Tabii, bir çözüm bulabilirsek... İslâm, evrensel olduğuna göre çözüm mutlaka var. Ama nerede, nasıl? Uzayıp giden sorular...

Modern hayata hâkim olan olgu 'teknolojidir'. Onun da anahtar kavramı, terakki yahut ilerlemedir. Bu kavramı biraz netleştirelim:
Fizik dünyada bir araba saatte 50 km, diğeri 100 km hızla gidiyorsa hızlı giden daha ileri teknolojinin ürünüdür diyorlar. Ancak insani ilişkilerin geçerli olduğu sosyal dünyada ilerilik bu kadar net tanımlanamaz. Şarap içene 'ileri', şerbet içene de 'geri' diyerek, şarap ve şerbeti tek başına bu 'ayrımı' ifade etmek için kullanmak yeterli olmaz. Zımnen şarabın arkasında otomobil, şerbetin arkasında da at arabası vardır. Bunu kastetmiş olursunuz, nitekim öyle de olmuş ve oluyor!
Yani bir sosyal realiteyi, maddi bir gerçekliğe kurban etmişsiniz demektir. Bu anlayışın sonucunda madde hayata hâkim olur ve olmuştur da! Batılının bu serüveni yaşadıktan sonra, "İmdat! Maddi hayat yükü altında ezildim!" demesinin hiçbir faydası yoktur.

Neticede, maddi refahla ilahi emir arasındaki çelişkiyi çözebilirsek yürüyeceğiz...
Peki, bunun çözülmesi gerekiyor mu? Gerekiyor.
Çünkü bu ilahi tekellüfâtı *(emirleri ve nehiyleri)* unutan, kendine zulmeden Batılı toplum dahi içinde bulunduğu bu maddi refahla mutlu değil şu anda...

Onlar da bir başka arayışın içindeler ama bir türlü düze çıkamıyorlar... Ve görüyorlar...

Bu tekellüfâtı bilmeseler de varlığını hissediyorlar.

"Bunu bilenlerden olabilir miyiz? Onların rengine bir nebze de olsa boyanabilir miyiz?" diye bakıyorlar.

Neticede, maddi refahla ilahi emir arasındaki çelişkiyi çözebilirsek yürüyeceğiz... Çünkü bu ilahi tekellüfâtı (zahmete katlanmaları) unutan, kendine zulmeden Batılı toplum dahi içinde bulunduğu bu maddi refahla mutlu değil şu anda... Onlar da bir başka arayışın içindeler ama bir türlü düze çıkamıyorlar...

KALBİN KARARMASI

Kalbin kararması; 'İlahi varlıkla insanın arasına mesafe girmesi' olarak tarif edilmiş...
" 'Uzaklaşmak' veya başka bir tabir değil de niçin 'kararmak' kelimesi kullanılmış?" dersek...
Kalbin, aynaya benzetildiği bir metafor vardır... Cenâb-ı Allah'ın sadece insanın kalbinde tecelli edeceğine ve bu sebeple o aynanın yaratıldığına inanılır. Cenâb-ı Allah'ın tecelli edebilmesi için de o 'aynanın parlak olması' şartı getirilmiştir.

Kalbe giren Allah'tan gayrı her şey 'is, leke ve toz' olarak adlandırılır... Allah'tan gayrı şeylere duyulan 'sevginin, isteğin, şehvetin ve arzunun' o kalpte yer bulmasıyla aynanın kirleneceği ifade edilir. Bir manada, kalpte Allah'tan gayrısının yer bulması ve kalbin bundan tatmin olmasıyla ayna, yani kalp kirlenmiş olur.

O kirlenmeyi de 'kararma' ile ifade ederler ki o zaman kalbe ışık bile düşse, ayna o ışığı yansıtamaz. Çünkü artık ayna olma vasfını kaybetmiştir...
Ayrıca, o kalpten herhangi bir ışık yansımadığı için de böyle bir kalbe ışığın düşüp düşmediğini bilmiyoruz. Belki Rahîm, belki de Rahmân sıfatıyla bütün insanlara sürekli olarak bir ışık düşüyor ama ışık yansımadığı için ne insanın kendisi fark ediyor ne de diğer insanlar.

Biz Allah'ı göremiyoruz, fark edemiyoruz...

Allah kendini bize izhar etmedikçe O'nunla olan ilişkimizi anlayamıyoruz.
Ama insanlarla olan ilişkimiz farklı seyrediyor, onları hissedebiliyoruz, görebiliyoruz.
"Ne güzel bir insan!" diyoruz.
Hatta bazılarının yanına gidince ne kadar mutlu ve huzurlu oluyoruz...
İşte o hal... Bir manada, o kalbe, o ışığın düştüğünü ifade eden bir hal...

Kalpte Allah'tan gayrı herhangi bir şey olursa o insan giderek yırtıcı bir varlık haline geliyor.

İstiyor, istiyor, istiyor!
Sende olanı da ötekinde olanı da istiyor.
Kendinde olmayanı elde etmek için bir gayz, bir öfke, bir hınç besliyor.
Bütün bunlar kalpteki o parlaklığı karartıyor.
Onun da metaforik karşılığı '**karanlık**'...
Kalbin kararması.

MÜSLÜMAN BİLDİKLERİMİZ... DEĞİLLERMİŞ...

Medeniyet Tarihi'ne bir Müslüman olarak baktığınızda, Peygamberimiz'den sonraki dönemlerde, mesela 16.-17. asırda Hıristiyan Batı dünyasında öyle mistikler, öyle zühd ehli insanlar çıkıyor ki hayret etmemek mümkün değil... İlahi bir lutuf olmadan onların yaptıklarının yapılması mümkün değil ama adam muhtemelen kendisini ifşa etmedi, edemedi.

Merhum Safer Efendi buyururlardı ki: "Oğlum ahirette öyle insanlar göreceğiz ki şaşıracağız. 'Bunlar Müslüman mıymış?' diye soracağız. Öyle insanlar da göreceğiz ki, 'Dünya hayatında biz bunları Müslüman olarak bilirdik ama değillermiş.' diyeceğiz."
Hiç belli olmaz bu iş...

Onun için Yunus Emre'ye kulak ver:
"Er, yarın Hak divanında belli olur!"
Ak ile kara... Biri iman, biri küfür.
İman burada inanç, ahirette ise bilgi halini alıyor...
Bu sebeple ahirette inanmanın bir anlamı ve kıymeti yok.
Çünkü iş gelip bilgiye dayanıyor.
İman; dünyada bilinmeyene, yani Gayba inanmaktır. Ve bu sebeple kıymetlidir.

Tevfik Fikret bu konuda çok mühim bir şey söylüyor:
"Görmeden, bilmeden iman ettim", diyor.

İman zaten görmeden, bilmeden yapılan şey. İman Gayba olur, görünene ve bilinene iman edilmez, o 'bilgi' konusudur. Esas tercih ikinci dizede; "Aklımı dinime kurban ettim", diyor. Devamında,

"Sevdim Allah'ı ve Peygamber'i de,
O alay kaldı bugün hep geride."

Çok cesur, tam bir rasyonalist, hem de sonuna kadar!

Batı'yı hiç görmemiş, belki sadece kitaptan okumuştur. Görseydi, hele bir de arka sokaklarına girebilseydi Batı'nın, belki Müslüman olurdu.

Bilemiyoruz, nasip meselesi...

GÜÇ VE TAHAKKÜMLE BESLENEN MEDENİYET

Kadim dünyada doğa, bambaşka bir uygarlığın kontrolündeydi. İnkalar, gerek Batı'da gerek Doğu'da uygulamaları olan moderniteye kıyasla daha insani bir uygarlıktı... Müslüman değillerdi ama çok yumuşak bir hayat tarzları vardı.
Bir doğaya hükmediyor vaziyetteydiler.
Altın madenleri, kıymetli taşlar... Her şeyleri yerden, yani tabiattan çıkıyordu. Onları bir kapital olarak değil, süs metaı olarak kullanıyorlardı.

Ama Batılı adam zulmediyor.
İnsanın doğaya hükmediyor oluşu, kendi uygarlığını, başka bir uygarlığa hükmetmeye kadar götürmüş... Bunu da şiddet uygulayarak yapmış... Hatta devamında katletmiş!
Büyük Britanya'nın Hindistan'a yaptığıyla, İspanya'nın İnkalar'a yaptığı arasında bir fark yok.
'Batılı adam' rolünü önce İspanya, sonra Portekiz, sonra Hollanda, sonra İngiltere üstlendi.
İngiltere baktı ki bu iş fena değil, "Kazanıyorum, o halde devam" dedi.
Üzerinde Güneş batmayan Büyük Britanya 19. yy.'da böyle kuruldu.
Diğerlerinin yani İspanya, Portekiz ve Hollanda'nın Batılı adam rolünü oynamak için ya 'görgüsü' yetmedi ya da 'nüfusu'.

Bu rolü oynamaya İngiltere'nin geliştirdiği Batılı adamın 'görgüsü' de 'nüfusu' da yetiyor. Bir ada devleti olması, yani jeopolitik durumu da bu pozisyonda olmak için çok iyi.
İngiltere tarihte üç defa ciddi işgalden kurtuldu.
Birisinde, 1500'lerin sonunda, V. Charles, bizim 'V. Karl veya Şarlken' dediğimiz adamın oğlu II. Philip işgal edecekti İngiltere'yi, başaramadı.
Donanmasını mahvü perişan ettiler. Okyanus, İngiltere'nin imdadına yetişmişti.

Daha sonra Napolyon yürüyecekti İngiltere'ye. En sonra da Hitler. Her ikisinde de Manş Denizi *(English Channel)* kurtardı vaziyeti.

ŞARLKEN-V. KARL (1500-1558) Kutsal Roma Cermen İmparatoru'dur. Avrupa'nın Osmanlı Devleti karşısında en çok yenilgiye uğrayan ve en çok bağlanmak zorunda kalan, en şöhretli ve en kudretli Hıristiyan hükümdarıdır.

İngiltere, Hindistan'a giderken bakıyor ki orada İslâm Uygarlığı var, işi kolay olmayacak.
'Osmanlı' temsil ediyor bu uygarlığı o zaman.
"O halde bunun önünü kesmeliyim", diyor İngilizler. Modernitenin tarihi, büyük ölçüde İslâm Medeniyeti'nin yani onu temsil eden, erk olan Osmanlı'nın önünü kesmenin tarihidir. Nitekim 20. yy.'da artık Osmanlı yoktur. Ama o yüz yıl boyunca Batılı ihtiraslar, âlemi kasıp kavurur.

'İhtiras', var olmak için mutlaka bir şeyleri yok etmek durumundadır ve eder. Bu da Sünnetullah'a uygundur.
İhtiras Medeniyetinin hiçbir kuralı yokken İslâm Medeniyeti'nin çok ciddi kırmızıçizgileri vardır. Allah, 'dünyayı isteyene', 'dünyayı' verir. Lakin bu hatvenin *(adımın)* sonunu beklemek lazım…
İşte postmodernite, o 'son' şimdi.

Şimdi, biz biraz kendimize gelebilsek...
Âleme hikmet nazarıyla bir nazar edebilsek…

İhtiras Medeniyetini bizatihi çatışmadan beslendiği için onunla uzlaşmak mümkün değildir.
Dünyaya siz hâkim olursanız korkunuza, korku belası ile onlar siner.
Nefs-i emmâre, bu medeniyetin alâmet-i farîkasıdır *(tescilli markasıdır)*, mağlubiyeti asla kabul etmez ve daima 'ben' der…
Diyemeyecek halde olsa bile 'ben' der.
Onun doğası budur.

NEFS-İ EMMÂRE
Nefsin yedi mertebesinden ilkidir. İnsana kötülükleri, günahı ve şehveti emreder.

Bu dünyada güçlü olursanız, bir denge ve inananlarla inanmayanların huzurla yaşadığı bir dünya kurarsınız.
Hâkim olursanız, işte 'Pax (sulh) Ottomana' o!
Her şeye rağmen, 'Pax (sulh) Romana' da o!
Ama 'Pax (sulh) Americana' yok!

Batı Medeniyeti, güç sahibi olmayı 'paradigma' olarak tanımlar. O paradigma hayata intikal ederken bünyesinde 'güç ve tahakküm' barındırır ve bunları uygular.

Modern Batı Medeniyeti'nin temeli 'ben'i merkeze alıp insanı kutsallaştırdığı için insan bütün zaaflarıyla Batı'nın medeniyet tasavvurunda vardır ve kutsanmıştır.
Özellikle Batı romanına baktığınız zaman bunu çok net görürsünüz. İnsan vardır ve zaafları da o romandadır. Batı romanı, insanı özellikle zaaflarıyla ele aldığı için roman oluyor.

Varlığın bünyesinde mezmum *(beğenilmeyen)*, zaaf olarak görülen tecessüse *(başkasının ayıplarını araştırmaya)* hitap ediyor. Mesela Batı, 'meçhul asker' *(unknown soldier)* diyor, bütün ülkeler anıtlar dikiyor. 'Meçhul asker, meçhul insan vs.' diyerek aslında bir insanı tarif ediyorlar.

İslâm Medeniyeti'nin temelinde var olan 'insan' ise Hz. Peygamber'dir, yani Cenâb-ı Resûlullah'tır.
Orada hem kutsama yoktur hem de ahlâk-ı zemîme *(kötü vasıflar)* söz konusu değildir.
Bu çok mühim bir farklılıktır.
"Bir Müslümanın tecessüsle geçirilecek vakti yoktur." diyor İslâm Medeniyeti! "O bütün varlığını ve dikkatini başta Peygamberi olmak üzere güzel insanların güzel hasletlerine adamalıdır." diyor.

Yine tekrarlayayım: 'Güç ve tahakküm', Modern Batı Medeniyeti'nin alâmet-i farîkası ve mütemmim cüz'üdür *(bütünü tamamlayan parçasıdır)*!
Bunlar "İhtiras Medeniyetinin olmazsa olmazıdır".

Bizde de güç olmuş.
Mesela bunun en tipik örneğini, Cenâb-ı Ali'nin savaştaki davranışı gösterir.
Düşmanını tam öldürecekken kâfir, Cenâb-ı Ali'nin yüzüne tükürüyor.
Yani bir mübareze *(düello)* oluyor ama o mübarezeye bir tahkir *(aşağılama)* karışıyor.
Cenâb-ı Ali elinde kılıcıyla; "Bu vakte kadar seni Din'in emri olduğu için öldürecektim ama şimdi nefsime ağır geldiği için öldürme durumuna düştüm." diyor... Ve öldürmüyor...
Bu çok mühim bir anekdot.

Şimdi bu hadiseyi siz iki orduya teşmil edin.
İki büyük güce teşmil edin *(kapsama alın)*, Yavuz'a teşmil edin, Kanuni'ye teşmil edin...
"Efendim ne kadar tatbik etti?" O mühim değil ki.
Esas soru; "Bu tatbikattaki temel felsefeleri neydi?" Onların inandığı medeniyet tasavvuru Cenâb-ı Ali'ye hürmet mi, ehemmiyet mi, yoksa ihmal mi gösteriyordu?

Mesela okulda bir dersin imtihanı var diyelim... Sen giriyorsun, 80 alıyorsun. Ben giriyorum, 95 alıyorum. Öteki, imtihandan kalıyor. Sen o kadar yapabildin, ben daha iyi yaptım, öteki başaramadı.
Bir şekilde o konuları öğrendik ve mesleğimizde, şurada burada bir şekilde tatbik edeceğiz bu öğrendiklerimizi...
"Biz bu konuları öğrenmeyelim, bu imtihan ne kadar saçma vs." demedik.
Hadise bu...
Temel felsefe ne, ona bakmak lazım.
'Gücün ardındaki paradigma'ya bakın!

Batılı adamın başka bir şey yapması mümkün değil.

İhtiras Medeniyetinin dili çatışmadan beslendiği için onunla uzlaşmak mümkün değildir.
Dünyaya siz hâkim olursanız korkunuza, korku belası ile onlar siner.
Nefs-i emmâre ki bu medeniyetin alâmet-i farîkasıdır, mağlubiyeti asla kabul etmez!
Nefs-i emmâre daima 'ben' der, diyemeyecek halde olsa bile 'ben' der. Onun doğası budur.

Kızmayın adama! "Şöyle zulüm yaptı, böyle ezdi geçti, faiz aldı, bilmem ne..." diye.
Paradigması o!
O zaten ona inanıyor. İnanmasa yapmaz.
Yani Batı'yı, Batılıyı bu şekilde, kendi paradigması içerisinde tanımamız lazım.

STANDARTSIZLARIN SABİT REFERANSI: MENFAAT

"Batı, çifte standartlıdır." derler.
Aslında Batı çifte standartlı değildir... "'n' adet standartlıdır!"
Hani var ya matematikteki 'n'; istediğiniz kadar büyütürsünüz, sonsuza gider...
Peki, Batı neden bu kadar çok standarda sahiptir?
Çünkü modern Batı'nın 'sabit referansı' yoktur! Olması da mümkün değildir! İlla Batı'ya ait sabit bir referans mı arıyorsunuz?
Batı'nın inanç sistemi rasyonaliteye dayandığı için sabit referansı 'menfaattir'.
Daha kibar söyleyelim: 'Konjonktürdür.' Eski tabirle 'maslahat'tır.
Bugün işine gelen yarın gelmez, sürekli değiştirir standardını!

Ama ya Müslümanın?
Garip Müslümanın değişmez bir standardı vardır:
Evâmir-i ilâhiyye *(ilahi emirler)*...

Peki, Müslüman hep böyle melûl *(üzgün)* mü kalacak?
Medeniyet Tarihi, işte tam da burada der ki: "Medeniyete uzun hatvelerle *(adımlarla)*, aşamalarla bakmak lazım."
Burada bahsedilen hatvenin, aşamanın ölçüsü birkaç asırdır.
Bu sebeple Allah, Kitabı'nda "*Sabredin, ben sabredenlerle beraberim.*" der.

Mehmet Âkif Ersoy da böyle söyler: "Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın."
Lakin yarın dediği hemen yarın değil ki! Kimbilir? Belki?

İşte, postmodernite çıktı ortaya...
Görüyorsunuz Batı'nın hal-i pür melalini...
Ama belki de görmüyorsunuz, okumuyorsunuz, bakmıyorsunuz, gitmiyorsunuz, gelmiyorsunuz...
Aslında, hiç 'tefekkür etmiyorsunuz'!

İnsan, Batı'nın hayatımızın merkezine koyduğu varlıktır.
Yani 'birey'...

"Nasıl bir insan?" diye sorarsanız...
'Reel bir insandır' bu gördüğünüz. Yani kusurları da meziyetleri de kutsanmış, olduğu gibi kabul edilmiştir. Bu bir kabuldür.
Bizim dilimizle söylersek, bu 'bir inançtır'.
Bu 'kabul' üzerine bir 'hayat tarzı' bina ettiğiniz zaman Sanayi Devrimi aşamasındaki o kutsama, sizin dünyanızda 'tahakküm' olgusunu oluşturur.

Bu olgu, 'öteki' üzerinde, 'sıfır maliyetli Senegalli köleleri satmak' olarak yansır. Adam bunu yaparken vicdani bir rahatsızlık duymaz, çünkü zaten temel kabulünde bu hadise vardır ve bu kabulle uyuşmaktadır.

Kendi iç dünyamızda bunu anlamamız ve hissetmemiz mümkün değildir... Ama maddeten bir matematik problemini anlar gibi anlamamız mümkündür, çünkü kabullenmenin bir uygulaması olan matematik gibi bir şeydir bu:
$X - 2 = 0$, çözdüğünüzde $X = 2$'dir.
Bu bir kabulleniştir ve işte bu kadar basittir!

Bir tarafta tahakküm zihniyetli reel insan, diğer tarafta Senegalli insan... Çözüm: 'Sıfır maliyetli Senegalli köle!'... Ve Afrika'dan fevç fevç *(akın akın)*, Amerika'ya gemilerle taşınan insanlar.

Batı'nın 'sabit referansı' yoktur!
Olması da mümkün değildir!
İlla Batı'ya ait sabit bir referans mı arıyorsunuz?
Onun inanç sistemi rasyonaliteye dayandığı için sabit referansı 'menfaattir'.
Daha kibar söyleyelim: 'Konjonktürdür.'
Bugün işine gelen yarın gelmez, sürekli değiştirir standardını.
Ama ya Müslümanın?
Garip Müslümanın değişmez bir standardı vardır:
Evâmir-i ilâhiyye (ilahi emirler)...

Buna karşılık; İslâm dünyasında, hayatın merkezindeki insana baktığınız zaman karşınıza çıkan insan modeli; salt bir kişi, reel, yaşamış...

Bütün özellikleri ortadadır ve yaşayan örnekler bu özellikleri tekrar tekrar bizzat yaşayarak insanlara anlatıyor, hatta gösteriyor.

Biz onlara "Evliyaullah" *(Allah Dostu)* diyoruz.

Onların da birinci vasfı:

İslâm'ın örnek insan olarak tanımladığı Cenâb-ı Resûlullah'ın ahlâkını giyinmek, yaşamak ve insanlara talim etmek *(öğretmek)*...

Batı'daki modelin aksine, hiçbir zaaf yok.

Beşerî özellikler var ama zaaf yok.

Yani kötülük yok, zafiyet yok, nakise *(eksiklik)* yok...

Ama beşer...

Üzülüyor, ağlıyor, seviniyor, endişeleniyor ama kötü söz söylemiyor, zulmetmiyor, herkese şefkatle, merhametle muamele ediyor...

Her yerde... Bizim gibi yaşıyor.

Evlenmiş, çalışmış, para kazanmış, evlat sahibi olmuş, devlet kurmuş, devlet idare etmiş, velhasıl hayatın içinde ne varsa yaşamış…
İslâm Medeniyeti'ne göre bu, bir ilahi kurgu.
Biz bu kurguyu, 'o zaman olmuş bitmiş, mazide kalmış' şeklinde değerlendirirsek büyük bir hataya düşeriz. Bu kurgu, her an 'beşer olarak' mevcut.

Fiziksel manada mazide yaşamış ama hal olarak manen, her an bu kurgunun içinde yaşayan bir insan var ve Müslümanlara, "Hep O'na benzeyin" diyor.
İnsanlar O'na benzediği zaman buradan 'zulüm ve tahakküm' çıkmıyor.
Hizmet çıkıyor, merhamet çıkıyor, şefkat çıkıyor.
Neden? Çünkü Peygamber'in yaklaşımı bu.

Hz. İsa(A.S) da öyle yapmış ama onun hayat hikâyesinde, bugüne gelen nakillerde bir halka kopmuş, zincir dağılmış.
Neden? Çünkü kilise, Hz. İsa'nın(A.S) öğretisinin üzerine insan ürünü bir şeyler eklemiş de eklemiş… Risaleti koparmış, ilahi bağlantıyı zedelemiş.
Böyle bir resim, benim gördüğüm.

Modernite de kiliseye başkaldırısının ilk aşaması olan Rönesans'la beraber "Yeter artık!" demiş.
Hz. İsa'nın karşısına, İsa(A.S) ile karşılaştırılamayacak kadar reel bir insanı koymuş. İşte o 'reel insan', bu üretimi yapıp Osmanlı'yı da bulunduğu yerden söküp atıyor.

Modernitenin ahir ömründe karşılaştığı ve hiç ummadığı yıkımlar yaşadığı iki badireden bahsedelim.
I. ve II. Dünya Savaşları…

İbret gözüyle okumak gerekir bu müthiş hadiseleri...

Neyzen'den bu hadiselerle ilgili çok hikemî bir dörtlük hatırlatalım…
"Celladın ismi ki Führer, kasabınkiyse Duçe..
Defter-i zulmünü Garb'ın, 'Yed-i Kudret' dürüyor..."

Sonraki iki dize de bizimle alakalı…
"… Asgari on yedi milyon sığırı, bir sağıra,
Rabbimin kudretine bak ki, nasıl güttürüyor!"

Hitler, Mussolini, Churchill ve işte Vietnam'da Mai-Lai katliamını yapan Teğmen William Calley, Hiroşima'ya atılan atom bombasını taşıyan uçaktaki levyeyi çeken adam Paul Tibbets; hep aynı mantığın adamları…
Batılı mantığa soruyorum:
"Hitler'in, garibin ne günahı var yani? Bu adam, sizin ürettiğiniz mantığın adamı! Levyeyi çekene ise 'vatan kahramanı' diyorsunuz!"
Herif çok rahat çekiyor levyeyi… 'Atomic bomb' düşüyor aşağıya… Hiroşima'ya… Aşağısı cehenneme dönüyor.
Bunları, hep aynı mantığın ürettiği insanlar olarak aynı tarafta görüyorum.

İşte Katin ormanlarında Polonyalıları katleden Rus mantalitesi.
İşte Hindistan'da İngilizler tarafından öldürülen Hintliler.
Şu anda Fransa'nın Orta Afrika'ya müdahalesi… 1600 silahlı komando soktu ülkeye. Orta Afrika'yı bitirdi Fransa.
Neden? Güç ve tahakküm için.
Bütün tezgâh, takım, taklavat ellerinde.

O gariplerin ellerinde ise birer tüfek, kalaşnikof bile yoktur diye tahmin ediyorum. Fransızlar önce garip halkın silahlarını topluyor, sonra operasyonu başlatıyor... Bitti, tamam!

Kilise İsa'nın(A.S) öğretisinin üzerine insan ürünü bir şeyler eklemiş de eklemiş... Risaleti koparmış, ilahi bağlantıyı zedelemiş.
Modernite de kiliseye başkaldırısının ilk aşaması olan Rönesans'la beraber "Yeter artık!" demiş.
Hz. İsa'nın karşısına, İsa(A.S) ile karşılaştırılamayacak kadar reel bir insanı koymuş.
İşte o 'reel insan', bu üretimi yapıp Osmanlı'yı da bulunduğu yerden söküp atıyor.

Dünya, modernitenin sinemasında bu filmi çok seyretti. Beyni uyuşmuş, kalbi kararmış vaziyette!

Güney Afrika'daki "Apartheid"... Hep aynı şeyin ortaya çıkışını seyrediyoruz. Yani bu bir realite-bir gerçeklik...

Batı'yı böyle tanıyalım... Gerçek yüzüyle... Ne eksik ne fazla...

ALLAH KULUNA MEDENİYETİ EMREDİYOR

İslâm; "Cenâb-ı Allah ile Resûlullah'ın birlikteliği" derken vahyî bilginin giyinilmesini ve yaşanmasını söylüyor.
Şu halimde, şu durumumuzda "Bir şey yaşayalım, bir şey başlatalım", demiyorum. Bilgi bazında, sadece diyorum ki:
"Bak, İslâm böyle söylüyor!"
Bu karmaşık ahvalimizde bakalım İslâm ne diyor, bir kez hatırlayalım.

Aslında medeniyeti de tam burada tanımlıyoruz.
İslâm diyor ki: "Medeniyet dediğimiz olgu, insan üzerinden intişar ediyor *(yayılıyor).*"
Batı da onu söylüyor... Neden?
Çünkü insanın 'değiştirme ve seçme' yeteneği var.

Arılar, binlerce senedir aynı şekilde yaşıyorlar. Arıların hayatını yine insan değiştiriyor. Arıları doğaya bırak, yine aynı şekilde yaşarlar...

Ama insan öyle değil!
Dolayısıyla "beşer".
E, bu beşerin tanımı lazım.
İnsan önce, 'kendisini kendisine' tanımlamak ister.

"Ben kimim?"
Herkes kendisine bu soruyu sorar.
İşte medeniyet tasavvuru buradan başlar.

Bir tasavvur, insana "Sen şusun, şusun, şusun!" der.
Öteki medeniyet tasavvuru ise "Sen busun, busun, busun!" der.
'Şu' ile 'bu', işte öylesine farklı ki...

Bir de tüm medeniyet tasavvurları, insanı şehre çağırır.
Şehir, medeniyetin olmazsa olmazıdır... Çünkü "insan" dediğimiz varlık, tek boyutlu bir varlık değil. Bir yetenekle, birkaç yetenekle tatmin olmuyor, haliyle birçok şey görmek istiyor.
Bunu da herkesin toplanıp geldiği yerde...
Farklı yeteneklere imkân veren yerde...
İnsan, yapay da olsa kendi kurguladığı bir mekânda, tabiatında, fıtratında, yaradılışında, varlığında kendiliğinden olan bu iştiyakını, bu arzusunu, bu yeteneklerini beraberce bir kompozisyon halinde göstermek istiyor.
İşte orası da 'şehir'!

Çünkü kırsala baktığın zaman kırsaldaki yetenekler birkaç tane.
Birkaç parametre. 3, 5, 8...
Ama şehre bak; 18, 28...
Kırsaldakinin üzerine 'n' tane parametre var.

Ben İslâm nokta-i nazarından bakıyorum hayata.
"Bunların her birisi, her yetenek, her oluşum, her parametre ilahi bir tecelliyattır." diyorum. Öteki de bakıyor: "İnsanın kendinde var bunlar." diyor. Varlığında mevcut.
Her iki bakış açısında da bu kabul var ama ben, kökenini başka türlü izah ediyorum; o, başka türlü izah ediyor.

Dolayısıyla baştaki noktaya gelelim...
Eğer Cenâb-ı Allah, Hz. Âdem'i ilk peygamber ve ilk insan diye göndermişse demek ki bu Âdem, soyutu anlayacak yeteneklerle donatılmış bir Âdem'di. Çünkü dinî kavramlar soyut.

Bana anlatılan ilk insan, 'bir mağara insanı, armut buldu, yedi; et hoşuna gitti, böyle ısırdı, yedi.' gibi bir adam değil.
"Soyutu anlayacak düzeyde bir adamdı." diyorum.
Çünkü Allah, ona soyut bir şeyi anlatıyor.
O zaman bu gelişmiş bir insan olmalı bir manada...
O zaman bu gelişmişliğin karşılığı da bulunduğu mekân olarak "köy olamaz" diyorum.

Bir defa "*Esmâyı öğrettim Âdem'e.*" diyor.
"*Dili öğrettim.*" diyor.

Ama antropologlara göre insan önce "A" diyordu, sonra "U" diyordu, sonra suya baktı, "Su" dedi, bilmem ne dedi.
Bunu söyleyen bilimdir ve rasyonalist bakış açısı ile üretilmiştir.

Burada küçük bir saptama yapalım.
Bilimin konusu olan fiziksel olay her yerde aynıdır. Olay, bilim değildir. Bilim bu olaylara bakarken bunları ele alırken bir model geliştirir, bir açıklama, bir yorum getirir. Yani bir anlam yükler. İşte bu aşamada yorum ve anlam faslında medeniyet tasavvurunun bakış açısı devreye girer. Bunlar olmadan bilim tatsız-tuzsuz bir şeydir. Birkaç bilginin dışında toplumsal bir ilgi görmez.

Benimki bir fantezi olabilir, bir duygusallık olabilir. Ama bir 'sezgi'dir.
Kadim bir Sümerolog da bilim adına bir sürü duygusallık anlatıyor televizyonda.
Bir tane de benden çıksın, ne var yani?

Şimdi böyle baktığımız zaman bu gelişkinlikte bir insanın mutlaka ve mutlaka bir cemiyet halinde hem de mütekâmil bir cemiyet halinde yaşaması gerekir. Bireysel yaşayamaz.
O halde bunun mutlaka bu alt yapıya uygun bir mekânsal kurguda bulunması lazım. O da "köy olamaz" diyorum.
Şehir olması lazım!

Zaten Medine, malum Yesrib'den Medine oluyor.
Çünkü çok boyutlu bir hadiseyi anlatıyor size Peygamber.
Bedeviyeti anlatmıyor…
Medeniyeti anlatıyor!

Bu bütün dinlerde böyle…
İsa(A.S) niye Kudüs'te geliyor?
Niye Cenâb-ı Allah; "Benim dilim kekemedir, Harun'u ver yanıma." şeklinde aldığı cevaba rağmen Musa'ya; "Git, Firavun'a tebliğini yap." diyor?
Çünkü Firavun, medeniyetin temsilcisi…

Bir de, enteresandır…
İngilizcede medeniyet ile şehir ilişkisi böyle kurulmuyor, orada farklı.
'Civil' sıfatı, insanın kibar ve nazik olması demek. Fiil hali ise 'civilize'; terbiye etmek, medenileştirmek anlamındadır. 'Civilization' da buradan geliyor. 'Bireyin terbiye edilmesi' oluyor medeniyet, yani insan/birey merkezli bir kavram.

Medeniyet, Medine'den geliyor.
Şehir merkezli bir kavram. Toplum-cemiyet esaslı bir anlayış.
'Medeniyet' ise bizim tanımlamamız.
Evet, model böyle… Bir dünya çiziyor size. Bir tasavvur…

Cenâb-ı Allah, kuluna, kendi iç dünyasında, yaradılışında gizli kodlar ile var olan ama mutlaka ilahi bir açıklamayı gerektiren bir dünyayı tasvir ediyor ve emrediyor.

Cenâb-ı Allah, Hz. Âdem'i ilk peygamber ve ilk insan diye göndermişse demek ki bu Âdem, soyutu anlayacak yeteneklerle donatılmış bir Âdem'di. Çünkü dinî kavramlar soyut.

Bana anlatılan ilk insan, 'bir mağara insanı, armut buldu, yedi; et hoşuna gitti, böyle ısırdı, yedi' gibi bir adam değil. "Soyutu anlayacak düzeyde bir adamdı." diyorum. Çünkü Allah, ona soyut bir şeyi anlatıyor.

BATI'NIN MANEVİ SEVİYESİNİN REDDİ

Zihnî birtakım mantıksal kurallarla programlanarak doğan insanoğlu, zihnine sürekli bilgi ekleyerek bilgiyi tasnif ediyor, sınıflandırıyor.
O mantıksal kuralları kafası almayana 'deli' deyip kurallar olmadan da yaşayamıyor.
Diğer yandan yaşamak için de yetersiz kalan evrensel sualleri, açmazları, ihtirasları var.
Birisinin himayesine, rehberliğine muhtaç halde yaşıyor. Bazı şeyleri sorgulamadan kabul edip hayatını da bu temel kabuller üzerine kurmak zorunda... Bu temel kabuller modern Batı'da akıl kaynaklı olup İslâm Medeniyeti'nde 'vahiy' kaynaklıdır.

Cenâb-ı Allah isteseydi, kendi hikmetinden şüphe etmeyeceğimiz bir şekilde açık ve net bir tarzda pekâlâ bizi de haberdar eder ve kesin itaat edeceğimiz bir halde yaratırdı. O zaman biz 'insan' değil 'melek' olurduk.
O, böyle yapmamış, bize o murat ettiği dünyayı, o tasavvuru Peygamber'i vasıtasıyla tebliğ etmiş.
İşte, ona 'teklîfât-ı ilâhiyye' *(Allah'ın yüklediği vazifeler)* diyoruz.

Âdem(A.S); ilk insan, ilk peygamber. Dinin öğretisi bu.
Bu öğreti çerçevesinde düşündüğüm zaman diyorum ki: İlk insan ve ilk peygamber olan Âdem dediğimiz varlık -Cenâb-ı Allah'ın öğretisini eğer anlıyorsa ki anlamaması mümkün değil ve o emaneti kabul etmiş-, tekellüfat *(ilahi emir ve yasaklar)* altına girdiğine göre bu insanın soyutla çok ciddi bir ilişkisi var.

Çünkü soyuta inanıyor ve soyut üzere davranmaya başlıyor.

O halde, bu insanın mekânsal kurgusu da soyutun çok yoğun kullanıldığı bir şekilde oluşmuş olmalı. Yani fikrî dünyasının duygusal dünyasının bütün esprileri ile ortaya çıkabildiği bir mekân olmalı...
"O da köy olamaz." diyorum.
"Dağ başı hiç olamaz." diyorum.
"O zaman, bir şehir olması lazım." diye bir noktaya doğru geliyorum. Batılı antropoloji paradigmasının da temelinde, Darwin'den ötürü, tekâmül fikri yatıyor.

Şöyle düşünüyorum...
Eğer Âdem ile Havva'dan bir nesil gelmişse yani insanlar oradan geliyorsa -yani Allah önce Âdem'i yarattı, sonra Âdem'den Havva zuhur etti, sonra onlar birleşince de insanlar zuhur etti- Âdem aynı zamanda şehri de inşa etmeye başladı.

Mesela "İnsanlar önce politeisttiler, sonra tevhide geçtiler" gibi bir genel görüş olsa da "İnsanlar önce tevhiddeydi, sonra tevhidden saparak politeist oldular" görüşünü daha çok benimsiyorum.
Niye? Çünkü Allah: "*Âdem ilk peygamberdi, tevhid üzere idi ve tevhidi talim etti.*" diyor.

Yani Cenâb-ı Allah, kullarına hiçbir zaman zulmetmiyor.
Âdil isminin bir tecellisi olarak yarattığı kuluna hemen iaşe ve ibate *(yeme, içme, barınma)* gibi lutuflarını ve teklifâtını getiriyor.
Çünkü insan, politeist olduğu anda, İslâmî tefekkürden uzaklaşacağı için ithama *(suçlamaya)* maruz kalacak.

O fırsatı vermiyor insana. Onu koruyor *(sıyanet ediyor).* İnsan, sonra tevhidden sapıyor.

"Ya Rabbi, sen bana söylemedin!" demesin, diyemesin diye. "Söyledim sana, bak Âdem'i yarattım, ona teklifâtımı söyledim ama sen ona tâbi olmadın, sen kendin saptın!" diyor yani.

"İnsanlar önce tevhiddeydi, sonra tevhidden saparak politeist oldular."

Antropolojinin bize öğrettiği insan; duvara ilkel resimler çizer, giyinmesini, örtünmesini bilmez, yemek yemesini bilmez.

Âdem(A.S) öyle 'ilkel' bir insan değil.

O, yetişmiş bir insan! Soyutu anlıyor bir defa. O çok mühim bir şey.

Bugün en yetişkin insana sorun, çoğu kimse soyutu anlamaz!

Bir belgeselde vardı...

Mağarada yaşayan insanların uyudukları yerler zifiri karanlık, ışığın olması mümkün değil, sadece uzanarak-yatarak bulunabilecekleri kadar dar ve sığ bir mekânda uyuyorlar ve uzanırken yaptıkları resimleri duvarlarda buluyor araştırmacılar... Diyorlar ki: "Bu bölgede yaşamayan, bulunmayan hayvanları çizmişler. O bölgede o cinste hayvan yok, o çevrede ona ait hiç fosil bulunmamış. Anlaşılıyor ki o resmedilen canlı, başka bir kıtanın hayvanı. Bu adam, bu canlıyla ilgili bilgisi hiç yokken yani hiç görmediyse nasıl çizebildi?"

Bir tek şu söylenebiliyor: "Uykusunda veya uzandığında öyle metafizik bir yoğunlaşma yaşıyor ki ilham olarak veya rüyasında o hayvanla mücadele ettiğini görüyor, sonra da gördüğünü, yaşadığını resmediyor."

Yani insanı çevreleyen hayatın dışında, metafiziksel bir bilginin var olduğu varsayılıyor ve ona, o bilginin taşıyıcısı olan bir vasıtayla (uyku, rüya, meditasyon, zikir, konsantrasyon), bu bilginin verilmiş olabileceği söyleniyor.
Bu bakışla, politeistlerin belki de bu vasıtalardan birisiyle, melekleri ve arşı taşıyan melekleri görmüş olabileceklerini ve bunlara tapmış olabileceklerini söyleyebiliriz.
O da putçuluk da kutsalın dışında değil.
Ona taparken ilahi bir şey görüyorlar.

İnsan aptal mı yani, o taşa toprağa tapsın.
Putunu kendi elleriyle yapıyor.
Ama insan onu bir simge, bir ikon olarak yapıyor.
Onun arkasındaki güce tapıyor ve onu farklı güçler olarak tanımlıyor.
Ancak, o gücün hepsinin bir yerde birleşip çok soyut ve çok tevhidî bir güç olduğunun farkında değil.

Bir Kızılderili, taptığı totemin bir ağaç olduğunu biliyor ama ona bir ruh atfediyor. Ruh atfettiği anda o, ilahi bir hale gelmeye başlıyor.

Ama Allah, arada böyle beşerin inşa ettiği simgesel bir şey istemiyor, muhakkak tevhid istiyor. Gök tanrısı, yer tanrısı, bereket tanrıçası falan istemiyor.
"*Hepsi Benden'dir.*" diyor.

İnsanlar bir 'mitoloji' uydurmaya başlıyor zaman içerisinde... Hikâyelerle "Bu bunu sevdi, öteki ona ihanet etti, o çocuğunu kaçırdı..." diyerek insani vasıflar üzerinden kutsuyor.
Tanrı gittikçe beşerîleşiyor.

O zaman o soyut güç, Tanrısal boyutunu kaybediyor. Kaybolunca da emirlerinin ve nehiylerinin gücü kalmıyor. Ritüeller haline geliyor.

Kapitalizmin istediği tam da bu.
Yani "Bir din var ve lazımdır, insanları ferahlatır vs. ama bir de hayat var." diyor.
Bugün Batı'nın yaşadığı budur.

Eski zamanda çocukluğumuzda birileri Batı'ya gezmeye gitmiş, dönmüşler; "Efendim Batı'da kiliseler pırıl pırıl, bizim camilerimiz çok kötü..."
Biz de dinlerdik.
Kendimize yediremezdik ama ses de çıkaramazdık.
Tabii ki pırıl pırıl olacak, çünkü din lazımdır ve insanı ferahlatır.
Pazar günü kiliseye gider, eteğindeki taşları dökersin.
Pazar akşamı hayatını tekrar yaşamaya başlarsın ta bir dahaki Pazar sabahına kadar...
Eğer bugün Avrupa'ya o muharref *(bozulmuş)* Katolik dini hâkim olsaydı, kapitalizm bu vahşeti yapamazdı. Mümkün değildi yapması.

Bunda, 'Batı'nın bize dayattığı kendi sülûk'undaki bir manevi seviyeyi(!) ret edişimiz' var, aslında tabii...
Kabul edecek halimiz yok ki bunu!

Size mutluluk vermiyor ortaya çıkan şey.
Bir süre için varlığınızı büyütüyor, tatmin ediyor, geliştiriyor...
...ama içime kalp rahatlığı vermiyor.
Bu, Batılıyı da tatmin etmiyor.

Benim yaradılışımdaki İslâmî söyleme, benim Yaratıcımdaki hikmete muhalif bir hadise.
Onu bozan, onu reddeden, onu parçalayan, o düzlemde hiç yeri olmayan bir şey...
Yeri var fakat yeri merdut *(reddolunmuş)*!
Tard edilmesi *(kovulması)* lazım.

Tabii, onun neticeleri olacak.
Yani bozacak, vahşete sürükleyecek.
O ayrı bir hadise.
Ayrıca 'vahşet' tanımı bile baktığın tarafa göre değişken...
Bendeki merhamet duygusu ile çatışan bir hadise vahşet iken Batı yaptığı hadiseyi 'vahşet' olarak görmüyor.

Biz Müslümanların bunu anlaması lazım...
Batı, Müslümanca yaşamayı vahşet görüyor.
Niye?
Çünkü kendi paradigmasının râmına bir şey yaşıyorsunuz siz.
Karşılıklı bir var oluş mücadelesi var aslında.
O da var olmak için mücadele ediyor.
Evrimin gereği; güçlü olanın ayakta kaldığına bakıyor.
Hükmediyor.
Çok rasyonel bir şekilde hayata bakıyor.
"Budur, bu doğrudur." diye dayatıyor.
"Doğrudur." deyince haklı oluyor aynı zamanda ve "Siz de yapın!" diyor.

Şimdi bu, güçlü olanın ayakta kalması eğer evrensel bir kural olsaydı, oradan sürdürülebilir kalkınma çıkmazdı. Ama çıktı. Şimdi daha devamı gelecek onun.

Eğer Türkiye bu badireyi atlatabilirse...
...yepyeni bir resim çıkacak ortaya.

İşte resim...
Üçüncü köprü, hatta Boğaz geçişi için tünel yapıldı vs.
Hayata farklı bakan insanların da bu âlemde var olabildikleri örneklendi. Yani maddi başarıları...
Otomobile de bindikleri ama otomobili diğerleri gibi bir erdem vasıtası yapmadıkları...
Yemek yedikleri ama Boğaz'a nazır lüks bir eğlence mekânına gidip yemek yemeyi bir üstünlük olarak görmedikleri...
Olabilirse, gerçekleşebilirse elbette yepyeni bir resim çıkacak ortaya...

Batı, Müslümanca yaşamayı vahşet görüyor.
Niye?
Çünkü kendi paradigmasının râmına bir şey yaşıyorsunuz siz.
Karşılıklı bir var oluş mücadelesi var aslında.
O da var olmak için mücadele ediyor.
Evrimin gereği; güçlü olanın ayakta kaldığına bakıyor.
Hükmediyor.
Eğer Türkiye bu badireyi atlatabilirse...
...yepyeni bir resim çıkacak ortaya.

Ben Batılı olsam, hiç bunlarla uğraşmam.
'Huqqa, Louis Vuitton, ordövr...' açarım. Tüketim araçları, imkânlar vs...
"Zaten tekkeleri de kapattık. Ortalık müsait, yürü yürüyebildiğin kadar!" derim.
Ama Allah'tan o kadar akılları ermiyor. Tekke topluma madde ile varolunmayacağını öğretiyordu.

TASAVVUF TERBİYESİNİ KALDIRAN ELİT

Batılı entelijansiya, yönetici elit kesime "Tekkeleri kapat!" diyor. Bu, şu demek: Tekkeler kapatılınca insanlar madde ve dünya karşısında savunmasız kalacaklar. Bunu çok iyi biliyorlar.

"Mahalle teşkilatını boz, yok et!" diyorlar. Böylece toplumsal yapıyı koruyan ve dayanışmayı sağlayan teşkilat çöküyor, birey 'yalnız ve korunmasız' kalıyor.

ENTELİJANSİYA
"Aydınlar sınıfı" anlamına gelen Rusça kökenli bir terimdir.

Bu gibi hususlara aklımızın erdiğini hiç zannetmiyorum, hem de hiç!
"Kapanınca ne olur? Bozulunca ne olur?" Hiç bilemedik. Hâlâ da bilemiyoruz.

Aslında bunları yaparak toplumun dayanışma ruhunu, yani 'tasavvufi terbiyeyi' kaldırıyorlar.
Camiye dokunmuyor adam. Büyük tepki alır...
Ama tekkeye dokunuyor!

Tekkeye dokunduğunuz anda...
Siz sadece Nezîr *(uyarıcı)* sıfatı ile baş başa kalırsınız.
Beşir *(müjdeleyici)* sıfatınız kaldırılıyor!
Halbuki insanın her ikisine de ihtiyacı var.
Malum Nezîr, caminin; Beşir, tekkenin ana öğretisidir.

Camide Beşir, Nezîr'in ardında; tekkede Nezîr, Beşir'in ardındadır.

Tekke birebir eğitim yeridir...
Tekke terbiyesi başka bir şeydir, orada mürşidle birebir ilişki halindesinizdir...

Mürşidin evsafı da bana göre hiç mühim değil.
Karşındaki mürşid mi? Tamam.
O'na gönlün aktı mı? Tamam.
İşte O, size kendi hilatini giydirir.
Allah'ın isimleri her mürşide farklı farklı tecelli eder. Muhtelif renkler zenginliktir.
Orada bir hava, bir tat vardır.

Size birebir der ki:
"Sen bir insansın, hoşça bak zatına..."
"Allah, sana böyle böyle söyledi..."
"Resul de böyle böyle yaptı..."
"Hadi bunları beraber yapalım. Gözün korkmasın, bak ben de tam yapamıyorum zaten."

Yapıyor da söylemiyor, sana ağır gelmesin diye.
Yahut yapamıyor ama hiç mühim değil.

Doğrudan doğruya senin gönlüne hitap ediyor...

Caminin buna vakti yok. İmkânı da yok.
O, umuma söylüyor. Onun için korkutuyor.
Öteki de "Kork camiden ama çok da korkma. Ümidi de hiç kaybetme." diyor.

"Bak, burada müjdeli, sıcak, muhabbetli ve sana özgü işler filan var, haydi yap." diyor.

İşte 'Batılı güç', böyle söyleyen tekkeyi kaldırtıyor.
O zamanki yönetici elitin bu sistemi koruyacak kadar basireti, kudreti, takati olsaydı, Türkiye bu pragmatik kapitalizm karşısında bugün mecrasını bulur, bir başka durumda olurdu.

Ben diyorum ki mesela, "Keşke adam gibi Marksist olsaydık!"
'Adam gibi ama', yani tüm koşul ve özellikleri ile...
Hiç endişe etmiyorum.

Son bir-iki asırdır, bölük pörçük kurmaya çalıştığımız sistem işlemiyor, takılıyor. Çünkü bu, bütünlüğü olan ve iç bağlantıları tam olan bir sistem değil. Keşke olsaydı...
Bütün dünya şapka çıkarırdı.
Hiç değil!

Her zaman söylüyorum...
Mutlak bilgisi yoktur insanın.
İnsan her şeyi izafi bilir.
Mutlak bilgi Allah'a aittir. O'nun bilgisi kesindir!

Bilmek için karşılaştırmaya ihtiyaç var.
Zıddıyla öğreneceğiz.
Biz farkı fark ediyoruz...
Yanıla yanıla doğrusunu öğreniyoruz.
Epey geç kalsak da...

O dayanışma ruhunu, yani tasavvufi terbiyeyi kaldırıyorlar. Camiye dokunmuyor adam. Büyük tepki alır... Ama tekkeye dokunuyor! Tekkeye dokunduğunuz anda... Siz sadece Nezîr sıfatı ile baş başa kalırsanız, uyarıcı tarafınız gündemde kalıyor. Beşir sıfatı, müjdeci tarafınız kalmıyor! İnsanın her ikisine de ihtiyacı var.

İZ BIRAKAN KABİLİYETLER

Liyakat; bir medeniyetin, insanlarının o medeniyetin umdeleri istikametinde davranmasında, medeniyetin hayata intikal etmesinde, yani tatbikata geçmesinde çok önemlidir.
Dinî tabirle 'hilkat'te, seküler söyleyişle 'varoluş'ta herkesin bir kabiliyeti vardır.

Adalet, herkesin kabiliyetine uygun bir yerde vazife almasıdır... Sistemin, erkin veya yöneticinin, yani kim yönetiyorsa onun bu prensiple çarkları döndürmesi esastır. Kurumu, -o kurum her ne ise (şirket, mektep, devlet vs.)- çalıştırması gereklidir.

Her toplumun zihninde ve kalbinde bir yönetim sistematiği vardır.
O sistematik hayatta tecelli eder.
Çünkü her toplumun bireylerinin düşünce ve duygu dünyasındaki, zihnindeki ve kalbindeki sistematik, hayata yansır.

O yansımanın içinde liyakat ön plandaysa ve uygulanıyorsa, şüphesiz o toplumda her şey yerli yerinde olur.
Çünkü toplumun bütün insanların hayatın her safhasında her türlü hizmete, yardıma, muavenete, şefkate, muhabbete ihtiyacı vardır.

Hiç işe yaramaz gibi görünen bir adam -materyalist teoriye göre- bir gülümseyişi ile birçok meseleyi halleder.

Hiç işe yaramaz gibi görünen bir hanımefendi, bir sözü ile birçok akıllı insanın -bakın 'âkil' demiyorum- çözemediği problemleri çözer.

Hemen söylemek lazım gelir ki İslâm medeniyet tasavvurunda işe yaramaz insan olmaz. Herkesin bir vazifesi, mesuliyeti vardır. 'Hâlik', anlamsız bir iş yapmaz, tabii ki anlayan için... Akıllı insan -rasyonalisti kastediyorum- hayata sadece akıl ile bakar. Âkil ise 'hikmet' nosyonuna sahiptir, hayata öyle bakar.

Onun da yani âkilin de liyakati bir tebessümdür, bir sözdür, bir atasözüdür, bir hikemî ifadedir.
Mensup olduğu medeniyet dairesine göre bir kelâm-ı kibardır veya bir filozofun sözüdür. Meseleyi halleder...

Dolayısıyla biz, bu hayattaki işlevleri, fonksiyonları, vazifeleri illa mekanik bir terazide tartmamalıyız.
Bazen bir bakış, bir tebessüm, bir kelâm, bir davranış, bir istiğna hali...
"Ben bunu yapmayayım, şöyle kenarda durayım..."
Bazen bu bile birçok insana birçok şeyi anlatır.

Bu anlatış, hemen o anda olmayabilir.
Zaman geçer...
Bir yıl, iki yıl, beş yıl, on yıl...
Hayatın evreleri vardır. Eski tabirle "safhaları" vardır.

O safhaların bir tanesinde "Aaa!" dersiniz, "Ben filan zamanda, filan yerde, filanca teyzeyi, filan zatı, madam falancayı veya miss filancayı görmüştüm. O şöyle şöyle yapmıştı. Ne kadar haklıymış."

Hikmetin illa Müslümanlara münhasır olmadığını da bilelim. Tecelliyat her yerde zahirdir.

Çünkü insanda, zahirde hiç belli olmayan -çok acayip diyebilirim, müthiş diyebilirim- ihatalı *(geniş)* bir hafıza vardır. Bu hafıza sizin mekteplerde okuduğunuz hafıza değildir. O şeyler iz bırakır insanda, hayat üzerinde...

Liyakat, işte böyle bir şey...

Hilkat veya varoluş farklı liyakatleri içerir, eski tabirle ihtiva eder...

...Ve onlar hayatın her safhasında herkese lazım olacak işleri, davranışları, susuşları, aksiyonları, tebessümleri yerine getirirler.

Hayattaki işlevleri, fonksiyonları, vazifeleri illa mekanik bir terazide tartmamalıyız. Bazen bir bakış, bir tebessüm, bir kelâm, bir davranış, bir istiğna hali... "Ben bunu yapmayayım, şöyle kenarda durayım..." Bazen bu bile, birçok insana birçok şeyi anlatır.

Burada mühim olan, toplumun o liyakate ehemmiyet verip onu önceleyip kendi içinden zuhur eden yapıcı iktidara onu yaptırtmasıdır.

Zaten o toplumda bu önemsenmişse o iktidar da onu yapar, başka bir şey yapamaz.

GÖNÜL DOKTORU DEĞİLSEN HAYIRDAN ŞER DOĞURURSUN

Büyüklerimden bir mazmundur:
"Oğlum bir torba edin ve o torbayı sırtına vur.
O gün için anlamadığın bir şeyi boşa yere atma,
Çöp sepetine atma, o torbaya at.
Gün gelir, o torbadan o şey sana lazım olur."
"Aa, ben filan gün filan saatte o torbaya bir şey atmıştım."
Çıkarıp bakarsın ve "Bana şimdi lazım oldu." dersin.

Örneğini şöyle vermişlerdi:
"*Vel âkıbetü lil muttakîn*"(Kasas, 83)
"Akıbet (yani cennet), takva sahiplerinindir" demenin manasını şimdi anlıyorum.
Uzun yıllar ben böyle dua ettim ama şimdi anlıyorum ne manaya geldiğini.

İslâmî konuşuyorum.
Biz o anda anlamayabiliriz, hiç ehemmiyeti yok ama her şey yerli yerindedir bu kâinatta. Bu kâinatta abes diye bir şey yoktur.

İslâmî konuşmayıp da varoluşsal konuşsam bu kâinatı tümüyle abes bulurum. Absürt bulurum.

"Herkes kendisine baksın. Kendine bak, başkasına bakma. Kimse söylemediğini yapmasın, yapmadığını da söylemesin vs.", dense de göz hep başkasının kusurunu görmeye teşne...

İşte ego böyle bir şey, nefs böyle bir hadise...
Hiç kendini görmez!
Neden?

Türkçe çok nefis bir dil...
"Ele verir talkını
Kendi yutar salkımı"
Ele *(yabancıya)* nasihat verir ama kendisi salkımı yutar.

Nasrettin Hoca'nın bir fıkrası var.
Nasrettin Hoca; "Hanımlar şöyle yapsınlar, böyle yapsınlar" diye vaaz ediyormuş camide. Hanımlar da tabii biraz rahatsız olmuşlar. Onların önünü keserek "Şöyle uzun giyin, böyle örtünün vs." diyormuş Hoca.
Biri demiş ki: "Hocam bir sualim var." Hoca, "Buyur kızım" deyince;
"Böyle böyle olmalı diyorsun ama senin kızın öyle yapmıyor."
"Ama..." demiş Hoca, "Haspaya da yakışıyor."
Burada, 'müthiş beşerî bir zaaf var' ve çok şık bir fıkra ile ifade edilmiş.

Bizim mensup olduğumuz medeniyet halkasındaki temel düşünce; 'insanın öncelikle kendisine bakması' ve 'kendi üzerinde her an bir muhasebede bulunması'dır.

Neden? Çünkü siz, 'beşer olmak için bir yola çıktınız' ve 'bir söz' verdiniz. Yani, **ezelde bir söz verdiniz.**
Önce o sözün icabını mutlaka yerine getirmek mecburiyetindesiniz...
Nerede? Bu dünyada!
Doğum ile ölüm arasındaki o kısacık çizgide...

Behçet Necatigil'in söyleyişi çok hoştur:
"Doğum tarihi ile ölüm tarihi arasındaki çizgi kadardır!"
der ömür için. Tabii, şiir dili ile söyler...

"Herkes kendisine baksın. Kendine bak, başkasına bakma. Kimse söylemediğini yapmasın, yapmadığını da söylemesin vs." dense de göz hep başkasının kusurunu görmeye teşne... İşte ego böyle bir şey, nefs böyle bir hadise... Hiç kendini görmez!

Bu zaviyeden, bu açıdan bakıldığı zaman görülen budur.
Başkasına bakmak kolay olanıdır. Kendi üzerinizde her an bir muhasebede bulunmak sizi 'terbiye eder', yeni tabirle 'aklar'; nefsinizi 'berî kılar' ve bu yolda 'çile', hoşa giden bir haldir.

***BEHÇET NECATİGİL (1916-1979)** Türk edebiyatının özgün şairlerindendir. Aynı zamanda başarılı bir yazar ve çevirmendir. Asıl mesleği öğretmenliktir. Selim İleri ona "kırık inceliklerin şairi" der.*

Peki efendim; "İyiliği emretmek, kötülüğü nehyetmek *(yasaklamak)*", bir yandan bu var...
...bunu da ancak üstadı yapabilir, herkes o kıvamda değil. Çünkü kötülüğü yasaklayayım derken karşı taraftaki insanı rencide edip kalbini kırarsanız, o hayırdan şer doğar.
İyiliği emredeyim derken de kendinizi öne çıkarıp "Bak ben böyle yapıyorum." derseniz, o hayırdan da gene şer doğar.
İnsan o kadar rakik *(nazik)* bir varlık/mahlûk ki... (Varlık dersek seküler olur, mahlûk dersek İslâmî, yani dinî olur.)

Öyle rakik, duygusal ve hassas bir mahlûktur ki kalbi kırıldığı an, bir daha tamiri fevkalade zordur, mümkün olsa da...
Kalpleri tamir eden hekimler, kalp doktorları var, tabibu'l-kulub *(gönüllerin doktoru)* var. Onlar tamir eder.

By-pass ile olmuyor o iş. By-pass ile kalbin fizyolojisi düzeliyor.

Bakın, 'müminin' demiyorum, 'bir insanın' kırılan kalbini herkes kolay kolay tamir edemez!

Evet, "emri bi'l-maruf nehyi anil münker" *(İyiliği emretmek ve kötülükten men etmek)* tabirini de söyleyelim...
...Bu da herkesin işi değildir veyahut herkes onu derecesine göre yapmalıdır. İlla söyleyerek yapılıyor olmaz, önce kendine tatbik etmelisin.
Önce çuvaldızı kendine, sonra iğneyi başkasına batırmalısın ama bazıları iğneyi kendisine batırmaya dahi kıyamazlar.

Benim tanıdığım yine böyle bir büyük zat vardı, o derdi ki:
"Ben bir talebemde bir sû-i hal *(kötü hal, yaşayış)* görsem, onu kolay kolay söyleyemem."
"Neden"
"Rencide olur, üzülür..."
"Çok hususi bir durum, bir vaziyet ortaya çıkarsa hâsıl olursa ki o tertîb-i Hak'tır, o zaman ancak müsait halde söyleyebilirim ama onun haricinde onun hakkında 'dua ederim'... Düzelmediyse bir daha ederim, düzelmediyse bir daha ederim."
Yine İslâmî konuşalım; kalp böyle olunca Allah o kalbin arzusunu kırmaz.
Ve 'Kalpten kalbe yol vardır' lafzı da buradan anlam kazanır. Kalpten kalbe bizim bildiğimiz fizikî yol yok, manevi bir yol var. Adı da muhabbet yolu, aşk yolu, rah-ı aşk...

Sizin kalbiniz bir kişi hakkında hayır, güzellik, salah murat ettiyse siz bunu hakikaten muhlisâne *(samimi)* bir tarzda, hiçbir dünya menfaati gözetmeden rızai bari *(Allah rızası)* ve

ıslah-ı hal *(düzeltmek)* için istiyorsanız, Allah o kişinin o sû-i halini ortadan kaldırır.

Eskilerin duası; "*Ya Rabbi bizi kendi kendimize bırakma, tevfikini* (Allah'ın yol göstermesi) *bize refik* (dost, arkadaş) *eyle*", şeklindeydi.
Peki, ne olacak, kim gelecek yanımıza?
Tevfik geliyor, tevfik-i ilahi…
'Tevfikat-ı ilahi' derlerdi ona.

"İyiliği emretmek, kötülüğü nehyetmek (yasaklamak)", bir yandan bu var…
…bunu da ancak üstadı yapabilir, herkes o kıvamda değil.
Çünkü kötülüğü yasaklayayım derken karşı taraftaki insanı rencide edip kalbini kırarsanız, o hayırdan şer doğar.
İyiliği emredeyim derken de kendinizi öne çıkarıp "Bak ben böyle yapıyorum" derseniz, o hayırdan da gene şer doğar.

İSLÂM MEDENİYETİ'NİN İSTEDİĞİ... MODERNİTENİN DAYATTIĞI...

Seküler dünyada tek çeşit muvaffakiyet *(başarı)* biliyoruz.
Peki, muvaffakiyet dediğimiz şey nedir?

İnsanların o gün revaçta olan kıymet hükümlerine göre...
Skalaya, mânialara *(engellere)* göre...
O gün revaçta olan usul ve adaba göre...
Çözdünüz, üzerinden atladınız veya by-pass ettiniz.
Ve unvan kazandınız, para kazandınız.
Bu bir muvaffakiyet sayılıyor!
Bu, çağdaş dünyada 'pragmatist kapitalizm'in değer yargılarına göre bir başarıdır.

Peki, bir başka medeniyet tasavvuruna göre acaba bu, muvaffakiyet midir ve sizden beklenen de bu mudur?

Şöyle söyleyelim isterseniz...
Mesela bir talebe, bir öğrenci bir dersten başarı gösterdi. Ne yaptı?
Sınavı geçti. Eğer bir vazifesi varsa bir tez, bir ödev hazırlayacaksa onu hazırladı, sunumunu yaptı. Diyelim ki sonuç fevkalade başarılı.

O halde, sizden istenen bir şeyler var.
Bunu pragmatist kapitalizm de istiyor.

İslâm da istiyor.

Peki, bunlar örtüşüyor mu?
İşte büyük problem orada çıkıyor.

Çok kısa söyleyelim: "**İslâm'ın istediği, insan olmanızdır...**"
Nasıl insan olmak?
İslâm Medeniyeti'nin tarif ettiği türde bir insan olmak...
Yani vahyin istediği, Resûlullah'ın bizzat yaşayarak gösterdiği türde...

Burada 'İslâm' dediğim zaman modernitenin anladığı ve tanımladığı 'din'i kastetmiyorum.
Modernitenin büyük şemsiyesi altında bulunan tarihsel süreçler; Rönesans, zihinsel aydınlanma süreci, ticaret devrimi, Sanayi Devrimi ve tüketim toplumu ile postmodernitedir.
Modernitenin birtakım kriterleri vardır.
O bir medeniyet tasavvurudur...

Onun yanında, din dediğimiz olgunun da bunun içinde bir yeri var.
Ancak orada dominant olan, belirleyici olan dinin medeniyet tasavvuru değildir.
O dinin adını da koyalım.
Ortaçağ'da geçerli olan Katolik düşünce ve duygu sistemi 1000 sene Avrupa'yı yönetmiş. Bunun görünür erki kilise, kilisenin de başı Papa...
Müthiş bir dinamizm ve müthiş bir sistematik yapılanma.

Sonra modernite uzun bir hikâye...
Dini sürekli geriletiyor, insanların hayatlarının içinde bir boşluk oluşmasına neden oluyor...

Dini toplumdan çıkarıp katedrallere ve manastırlara geri yolluyor, boşalan hayata kendi lojik sistemini getiriyor, 'değerler hiyerarşisini' hâkim kılıyor. Din Batı'da böyle anlaşılıyor. Yani seküler, rasyonalist sistemin içinde bir unsur, bir öge. Dinin kendisi bir sistem değil, sisteme tâbi bir eleman.
Türkiye'de de birçok insan tarafından din şu anda böyle anlaşılıyor, çünkü her şeyimizle Batı'ya döndük.

Halbuki ben Batılı düşünürlerden, mesela Fernand Braudel'den çok net söyleyebilirim, Samuel Huntington'dan alıntılayarak söyleyebilirim ki:
"Din, bir medeniyet kurucu paradigmadır."

Yani din hayatın her safhası hakkında önü ve sonu hakkında, insanın evrensel problemleri hakkında ve kâinat hakkında, kâinatta ve evrende bireyin fonksiyonu ve yeri hakkında birçok şey söyler.

Bir sistematik getirir orta yere. Aynı zamanda toplumdaki bireysel farklılıkları kanalize ederek bir sinerji doğurur. Böyle bir sistematik kurar. Bunu bütün dinler kurmuştur.

İslâm da bunu böyle kurmuştur.
Şimdi onun muvaffakiyeti bir başka noktada...
Çok kısa ve kesin; "Sen önce kendine bak ve İslâmî hakikatin sana söylediği istikamette kendini beze."

FERNAND BRAUDEL (1902-1985)
Akdeniz ve Akdeniz dünyası ile ilgili çalışmalarıyla dünya çapında ün kazanmış Fransız tarihçidir. Annales okulunun önde gelen temsilcilerindendir.

SAMUEL HUNTINGTON (1927-2008)
ABD'li siyaset bilimcidir. Medeniyetler Çatışması adlı kitabıyla tanınır. Bu kitapta ülkeler arasındaki çatışmaların ve ülkelerin kendi bünyelerinde yaşanan çatışmaların giderek kültürel ağırlık kazandığını savunur.

Buradaki "beze" kendini bezemek, süslemek manasında.
"Tezyin eyle", diyor. Bunun da çok pratik, çok net bir kriteri var:
Eski tabirle; "Fiilinle kavlin *(sözün)* bir olsun."
Yani, "Yapmayacağın şeyi söyleme, söylemediğin şeyi de yapma."
Yapman gerekenleri de sünnetten ve sünnet yolunda gidenlerden öğren.

Ben dini nasıl tecrübe ettim?
Aile efradı ne söylüyorlarsa aynen yapıyorlardı.
Söyledikleri gibi davranıyorlar, yapmadıkları şeyi söylemiyorlardı.
Dindarlık; hakkında sürekli konuşulan değil, yaşanan bir şey olarak vardı, varmış. Hayatımızdaydı da bunu mu kaybettik, bilemem...

Esasında evet; din, yaşanan bir şeydir...
Ne kadar yaşanıyorsa, o kadardır...
İçinde yaşadığım muhiti, yani çocukluğumun geçtiği, gençliğimin geçtiği muhiti mükemmel, kusursuz bir muhit olarak nitelendirmiyorum.
Ama burada mühim olan...
...Bir sistem vardı, bir inanç sistemi.
Bu gündemdeydi, insanlar bunu biliyorlardı, bu sisteme uymaya çalışıyorlardı. Uyarlarken de hayatı normal akışı içinde yaşıyorlardı.
Söylemediğini yapmıyor, yapmadığını da söylemiyordu.
O zaman zaten çok fazla konuşmaya, hatta konuşmaya bile hiç gerek yok. O akıyor...
Ne konuşuyor?
Efaliniz; davranışlarınız, mimikleriniz konuşuyor, hatta susuculuğunuz bile konuşuyor böyle yetiştiğiniz zaman...

İnsanlar söyledikleri gibi davranırlar, yapmadıkları şeyi söylemezlerdi. Hayatı da normal akışı içinde yaşarlardı.
Dindarlık; hakkında sürekli konuşulan değil, yaşanan bir şey olarak vardı ve hayatımızdaydı... Böyle yetiştiğiniz zaman efaliniz; davranışlarınız, mimikleriniz konuşur, hatta susuculuğunuz bile konuşur...

Kendi varlığınızı düzene geçirmek için tüketim toplumunun size sunduğu spektrum içerisinde yapabildiğiniz kadar yapın.
Varlığınızı onun sunduğu maddi ürünler üzerine inşa etmeyin.
Bir insan olarak bu materyale teslim olmayın!

MADDEYE ZEBUN OLAN İÇGÜDÜ

Ben bir insanım. Benim maddi, yani fizyolojik bir yapım olduğu gibi bunun ötesinde içgüdülerim de var. Onları hiç küçümsemiyorum, yaşamam için lazım.
Bir aklım var; o çok büyük bir nimet.
Bir de his dünyam var, duygu dünyam var.
Bir de bunlarla beraber, bunları yöneten bir inanç sistemim var.

Bütün insanlar inanırlar efendim. İnançsız insan olmaz.
Neye inanır? O önemli değil. Çünkü bu saydığım üçlüyü; içgüdüyü, aklı ve duygu sistemini mutlaka bir yönetici yönetir.
İşte o yönetici bir inanç sistemidir.
Buna dogma diyebilirsiniz.
"Benim dogmam yok." diyen insanın inandığı da dogmasızlığıdır!

Bu konuda Friedrich Nietzsche'ye kulak verelim. Diyor ki: "Bizim, bu modernite, 'A'dan 'Z'ye bir yanılsamadır. Benim tek güvendiğim, içgüdülerimdir. Çünkü onlar beni hiç yalnız bırakmıyorlar."

İçgüdülerin bir kısmı, bir yaştan sonra zeval bulur; onun ne olduğunu herkes bilir... Hele bizim yaşa gelenler daha iyi bilirler(!) ama bir kısmı hiç zeval bulmaz.
O "ben" içgüdüsüdür; "Ben varım, mühim adamım, iz bıraktım."
O da bir içgüdüdür yani.

Efendim içgüdü ile kibrin, nefsin bir alakası var mıdır?
Üst üste düşerler.

Eğer akıl, bu içgüdünün emrine girerse...
...içgüdü, aklı emri altına alırsa akla yazık olur ama akıl içgüdüyü çok sinsice kamufle eder ve insan, 'gizli bir şeytan' olur.
Halbuki akıl, içgüdünün üzerinde bir büyük nimet, bir büyük varlıktır.

Bir de insanların 'duygu dünyası' vardır.

Diğer insanlar tarafından belli bir maksatla, yani sizi istismar etmek, sömürmek için üretilen birtakım mallar düşünelim.
Bu malların, sizin bu güzel varlığınızı, bedeninizi, çok önemsediğim içgüdülerinizi, çok çok önemsediğim zekânızı, zihinsel kabiliyetinizi ve fevkalade üste koyduğum duygusal yeteneğinizi, o muhteşem alanı istismar etmesine fırsat vermemek lazım.
İnsan olma onurunu korumak için bu elzemdir...
Mal'a, madde'ye zebun olmak insana yaraşır mı? Hümanitenin tavrı ile Tanrı'ya eşdeğer kılınan(!) insana, hele de İslâm'ın 'Halîfetullah' dediği insana hiç yakışır mı?

Tabii ki ihtiyaçlarımız var, tabii ki bize yaşamak için birçok şey lazım... Ama şunu hiç unutmayalım ki yaşamak için birinci öncelik, bilgidir... Bu da akılla elde ediliyor.
Tüketerek ve başkaları tarafından kullanılarak elde edilmiyor.

Birazcık daha merak ediyorsanız, bilgiden sonra, insan olmanın esrarına doğru, 'hikmet' gelir. 'Felsefe' gelir.
Daha merak ediyorsanız... Duygu dünyanızı açan, hitap eden 'sanatlar' gelir.

Kendinizi biraz daha yoklamaya başlayarak "Ben kimim?" derseniz... Mistik düşünce gelir.
Yani "Yoklukta var olmak" düşüncesi ve o duygusallık gelir.
Mistik düşüncenin bizdeki karşılığı da 'İslâm tasavvufudur'.

Bu açılardan baktığınız zaman, mesela öyle insanlar tanıdım ki matematik ile meşgul oluyorlar ki matematik zihnin muhteşem bir sahasıdır...
Onlar için "Şu ayakkabıyı giydim, bu otomobili kullandım, şu şarabı içtim..." lafızları artık hiç önemli değil, çünkü zihin matematiğin o muhteşem dünyasındadır...
Zihnin o cevval anı, soyut dünyadaki muhteşem serüveni...

Peki, biraz ötesine geçtiğiniz zaman...
Bu sefer felsefe yapmaya başlar zihin...
Hikmetle meşgul olmaya başlar.
Ondan sonra da sanat gelir.
Hikmet biraz kuruduğu zaman sanat onu yeşertir...

İslâm tasavvufu ise ayrı bir neş'e; tasviri bu dile nasip değil. Mesela Yunus divanını okumak ve mutlaka nasip sahibi olmak gerek. Neşve tarif olunamaz, ancak yaşanır.

Tabii ki ihtiyaçlarımız var, tabii ki bize yaşamak için birçok şey lazım... Ama şunu hiç unutmayalım ki yaşamak için birinci öncelik, bilgidir... Bu da akılla elde ediliyor. Tüketerek elde edilmiyor. Mal'a, madde'ye zebun olmak insana yaraşır mı?

...VE AŞK

"Peki aşk nedir?" derseniz, el cevap; "Aşk, hepsinin hükümdarıdır."
Yunus Emre ne diyor:
"Aşk gelicek, cümle eksikler biter..."

Şöyle bir metafor *(mecazi anlatım)* yapalım...
Bir oda tasavvur edin, içinde eşya var, pencereden veya bir kaynaktan ışık geliyor. Bu odaya girip baktığınız zaman oda yarı aydınlanmış; bazı yerler aydınlık görülür, bazıları ise gölgeli, eski tabirle nim-manzur *(yarı görülen).*
Gölgede ne var bilemezsiniz.
İşte, 'bilgi ve hikmet odası' olarak bunu tarif ediyorlar.
Ama 'aşk' geldiği zaman odaya...
...Matematik tabiri ile 'n' *(sonsuz)* adet kaynaktan gelen ışıkla beraber artık gölge kalmıyor odada.

Yunus onun için diyor ki:
"Aşk gelicek, cümle eksikler biter..."

"Hayatta fizikî, maddi planda eksik bitmiyor, bitmez ama sizin o odayla alakalı zihninizde ve gönlünüzdeki sualler artık kalmıyor. Her şey aydınlanmış oluyor. Hayatla, varlıkla, hâsılı her şeyle probleminiz kalmaz aşk gelince..." diyorsunuz...

"Deme sakın şu şöyle, yerindedir o öyle"
"Lutfun da hoş, kahrın da hoş"

"Neylerse güzel eyler" ...
Bu dizelerin hepsi de Yunus'u tamamlıyor ve şerh ediyorlar.

Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri de,
"Hak şerleri hayreyler
Zannetme ki gayreyler
Görelim Mevlâm neyler
Neylerse güzel eyler" diyor.

Bir şeye baktığımda, "Olmamış burası", diyorsam, o bendeki gölgeden, karanlıktan kaynaklanıyor.

Hayatımdan bir küçük macera... Efendim, köprü trafiğine bakıp derdim ki: "Karşıda oturanlara Allah imdat eylesin." Sonra bir vesile oldu, Anadolu tarafına geçmek icap etti, o tarafta meskûn olduk, mektep Rumeli tarafında. "Allah imdat eylesin" derken bu imdadın içine düştü fakir. Sonra bunu konuşurken, anlatırken büyükler buyurdular ki: "Evladım siz hiç o trafiği hissetmeyin." Kesinlikle "Trafik yok." ifadesini kullanmıyor.
"Hissetmeyin!" diyor.

ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI HAZRETLERİ (1703-1780)
Astronomi, fizik, psikoloji, sosyoloji, din gibi alanlarda eser vermiş mütefekkir, mutasavvıftır. Eserleri arasında en meşhuru "Marifetname"dir. Yaşadığı dönemin önemli bilgilerini kapsayan ansiklopedik özellikte bir eserdir.

Ve ben 5-10 sene böyle gittim, geldim. Trafik var ama ben hissetmedim. Hissetmedim de şöyle, sıkılmadım o trafikten. "Tüh yine geç kaldım, erken gittim, bilmem ne oldu." demedim. Şöyle oldu, böyle oldu, orası mühim değil.
Ama hissetmedim...

İşte büyükler, böyle büyük...
Bir dua ediyorlar... O toprağı öyle bir kimyayla halis altın ediyorlar.
"Altın ne, toprak ne?" derseniz, büyüklerin nazarında hiçbir farkı yok bunların.

ALLAH'IN LUTFU DOĞU-BATI DİNLEMEZ

Hayatı; sadece yemek, içmek, cinsellik bağlamında algılamayıp bunların ötesinde bir arayış içinde olanlar için "Bu onlara Allah'ın bir lutfudur." diyoruz, kafalar karışıyor.

Büyüklerin birinden atıf yapalım. Diyor ki: "O Kızılderili'yi görüyorsun, toteme tapıyor. Toteme mi tapıyor? Kime tapıyor? Peki, o taptığı şeyden bir şeyler istiyor, o da veriyor. Totem mi veriyor? Hele bir düşün bakalım kim veriyor, nasıl veriyor?" Kızılderili araya bir vesile, vasıta koymuş, o kadar. Aslında o, toteme tapmıyor. Karşısında bir simge görmek istiyor. Onun vasıtasıyla arkasındaki büyük bir ruha tapıyor. Ama arada hep bir vesile, vasıta var...

Allah, kulunu simgeye muhtaç olmaktan vareste *(beri, uzak)* kılmıştır.
Dolayısıyla 'Johann Sebastian Bach'ı da halk eden, ona o kulağı veren benim inandığım Allah...
Biliyorsunuz o, katedralde baş muganni *(solist, baş kantor)* ve 12 tane çocuğu var, iyi bir Katolik vs.
Ona o çocukları veren, o yeteneği bahşeden, o oratoryoları besteleten kim?

'Ludwig van Beethoven' da öyle mesela. Müthiş bir adam!
Garp musikisinin zirvesi Beethoven...
Modernitenin çilesini hisseden bir adam.

Böyle bir musikişinasın en mühim âzâsı, iki kulağıdır, işitme hassasıdır.
Onları alıyor yahu!

Bu çileye kim tahammül edebilir?

O bakımdan, her yerde bir tecelliyat vardır.
Ve Rahmân ismine besleyen, büyüten, onları yediren, içiren, hıfz edendir diye bakıyorum.

BETHOOVEN (1770-1827)
Alman klasik müzik bestecisi ve piyano virtüözüdür. Sağırken bile beste yapmaya devam eder ve en büyük şaheserlerinden 9. senfoniyi bu dönemde besteler.

Itri'nin ve Bach'ın arasında hiçbir fark yok esasında... Musikiye yeni yol çizmek açısından biri Batı'da biri Doğu'da. İkisi de, iki ayrı medeniyetin musiki noktasındaki birikimini yeni bir dile, yeni bir biçime, üsluba taşıyorlar ve çığır açıyorlar.

Batı Medeniyeti'nin musiki birikimini alalım.
Sesler dünyasını...
Mesela o sesler insan kulağına güzel gelmese, insanın seslerle bir alakası olmasa... Musiki olur mu? Heyecan, coşku olur mu? O bir lutuf!

Mesela bülbül dediğimiz minicik kuş bu sesler dünyasına bigâne değil. Ama karga bigâne...
Nereden biliyorsunuz diye sorarsanız, eski insanlarda -ki ben onlara yetiştim- şöyle meraklar vardı.
Nisan 15'ten sonra, dut mevsimine kadar, akşam ezanında İstanbul'un mesire yerlerine gidilirdi... Mevsim feryâd-ı andelib mevsimi...
Gazelhanlar, gazele başlarlar:

"Her zaman bir Vâmık u
Azrâ olur âlem bu yâ
Nev-be-nev efsaneler peydâ
olur âlem bu yâ"
Sustuklarında, bülbüller başlar şakımaya.
Cevap verirler! Atışırlar karşılıklı…
E, bu muhteşem bir şey…
Hilkatin hikmet ve estetiği…

Her yerde bir tecelliyat vardır.
Ve Rahmân ismine besleyen,
büyüten, onları yediren, içiren, hıfz
edendir diye bakıyorum.
Itri'nin ve Bach'ın arasında hiçbir
fark yok esasında…
İkisi de iki ayrı medeniyetin musiki
noktasındaki birikimini yeni
bir dile, yeni bir biçime, üsluba
taşıyorlar ve çığır açıyorlar.

KAOSU KOZMOSA ÇEVİRECEK OLAN MEDENİYET TASAVVURUDUR

İnanç sistematiği de denebilecek bir kavramdır; medeniyet tasavvuru...

Bütün toplumlar, bireylerden teessüs eder.
Bu bireyler, hareket etmek ve var olmak için donanımlarını, içgüdülerini, akıllarını ve duygularını yöneten bir sisteme ihtiyaç duyarlar.

İnsanın zihninde birtakım evrensel sorular vardır.
Bunların bir tanesi şudur: "Nereden geldim, nereye gidiyorum?"
"Nereden geldim?" sorusunu belki çok merak etmezsiniz de, "Nereye gidiyorum?" sorusu önemlidir...
Yani, "Ben ölecek miyim?" ve "Ölüm sonrası ne olacak?"
Ölüm her insanı ürkütür, korkutur, dehşete düşürür.
Diğer bir soru, erdem sorusudur: "Neden şu ahlâk kurallarına uymak zorundayım?"

Toplumda çok farklı insanlar, bireyler vardır.
'Seçebilen ve değiştirebilen insan', aynı zamanda toplumsal da yaşamak zorundadır...
Herkes -gücüne göre- istediğini yaptığında ve bir ideal, bir mefkûre, bir hedef gösterilmediğinde toplumda kaos ortaya çıkar.

O halde nizam-ı âlemi temin etmek, toplumu fitneden, Batı dilindeki karşılığı ile 'kaostan uzak tutmak' için yani 'kozmosu' sağlamak için bir düzen lazımdır.

Bir medeniyet tasavvuru; hem bütün bu kaosu bir kozmosa, bir ahenge, bir sinerjiye, bizim tabirimiz ile nizâm-ı âleme dönüştürür hem de bireylerin içine, iç dünyalarına bir itminan, bir tatmin verir.
Bu da ancak inançla olur... Akıl ve duygu alanı, yani hissiyat ve içgüdüler bu tatmini sağlamaz.

Bir medeniyet tasavvuru, bir inanç sistemidir fakat sadece inanç sistemi olarak kalmaz. İnancın hayata nasıl geçirileceğine de atıfta bulunur, yollarını söyler, usulünü, adabını, prensiplerini inşa eder.
Bu; bir sözdür, bir manifestodur, bir anlayıştır...

Bir medeniyet tasavvuru, hiyerarşik bir değerler sisteminden oluşur.
Davranışları ve davranış üslubunu tanımlar.
'Eğer böyle yapmazsanız'a karşı bir müeyyide sistemi vardır.
Bu sistem, iki tane mühim kavram ile açıklanır:
Ahlâk ve Hukuk...

Marksizm de bir medeniyet tasavvurudur.
Onun da bir ahlâkı vardır ama bir medeniyet tasavvuruna göre meşru olan bir şey, diğerine göre meşru olmayabilir.
Aynı şekilde Katolik Ortaçağ medeniyet tasavvurundan, modernitenin medeniyet tasavvurundan ve onun haylaz çocuğu olan pragmatik Amerikan medeniyet tasavvurundan da bahsedebiliriz.

Ahlâkın hukuka göre daha geniş bir alanı kapsayan ama kayda geçmeyen ve görünmeyen müeyyideleri vardır. Hukukunun müeyyideleri ise daha can acıtıcı, daha dar kapsamlı ve elle tutulur gözle görülür müeyyidelerdir.

İnsan davranışlarında selamdan yeme-içme usulüne kadar her türlü davranışımızda medeniyet tasavvurunun etkisini görürüz. İçgüdülerinize dayanan refleksleriniz hariç, her hareketinizde yeri var olup onsuz bir hareketiniz yoktur.

Bir küçük anekdot anlatayım.
Benim bir ablam var. Şu anda epey yaşlı, pek tatlı bir doktor hanımdır. O anlattı bunu. "Doktor teyze", demiş küçük bir çocuk, bir toplantıda.
"Annem su içtiğim zaman, 'elhamdülillah' dersem kızıyor. Kızmasın diye, 'oh' diyorum. Ama babaannemin yanında su içsem, o da 'oh' dersem kızıyor. Onunlayken de, 'elhamdülillah' diyorum" demiş.
Nefis bir fıkra...
Anne modern bir hanım, babaanne dindar bir hanım, anti-seküler.
Tasavvur bu kadar basittir...

İnsanlar, medeniyet tasavvurunu bilirler, idrak ederler ve inanırlar; severler ve iman ederler...
Aksi halde o tasavvur istikametinde bir davranış biçimi oluşmaz. Böylece insanların hem aklen bildiği hem duygu alanında idrak ettiği, hissettiği, eski tabir ile temellük ettiği ve severek inandığı bir yapılanma ortaya çıkar.
Bu yapılanma ile insanlar, toplumlar hareket ederler. Bunun için de birtakım temel değerlerin toplumun bütün kademeleri

tarafından benimsenmesi, sevilmesi lazımdır ki birlikte hareket ortaya çıksın.
Mesela 'Aydınlanma' dediğimiz hareket, böyle bir harekettir.
'Rönesans', böyle bir harekettir.

Burada, toplumun bir hareket ettirici gücü vardır şüphesiz.
O muharrik güç, toplumu bir yere doğru götürür ama diğerleri ona muhalefet ederse o olmaz, olamaz.
Çünkü hayat, toplumsal akış, toplumun gittiği istikamettedir...

Tabiatıyla herkesin yeteneği, kaderi, nasibi aynı değildir. 'Kader', seküler bir tabirdir ama 'nasip' bir başka medeniyet tabiridir.
Bunlar bir istikamete yönlenmişse işte o zaman o toplumda yeni bir medeniyet hamlesi veya yorumu ortaya çıkar.
Her anlayış, medeniyet tasavvuru olmuyor. Medeniyet tasavvurunun davranış biçimlerini de betimlemesi, tanımlaması lazımdır. Biz buna eski dilimizde 'edep' diyoruz.
"En üste hangi değeri koyacağız? Nasıl davranacağız? O değere göre davrandığımızda biçimimiz nasıl olacak?" Bütün bunlar edebin sınırları içinde tarif edilir.

Her medeniyet tasavvuru bir inanç sistemidir. Bir medeniyet tasavvuru, sadece inanç sistemi olarak kalmaz. Bunun hayata nasıl geçirileceğine de atıfta bulunur, yollarını söyler, usulünü, adabını, prensiplerini inşa eder.

Kapitalist diyor ki: "Bırakınız yapsınlar, bırakınız gitsinler, bırakınız geçsinler! Sermaye varsa ve bir yatırımda kullanılmışsa mutlaka faiz de olur." diyor.
"Faizi de ben alırım, kimsenin gözünün yaşına bakmam." diyor.
"Bankayı da kurarım arkadaş, ticareti yaparım." diyor.

Ve devam ediyor: "Dünya üzerindeki bütün doğal kaynaklar -buna insan kaynakları da dâhil- sıfır maliyetli girdilerdir." diyor. "Sanayinin sıfır maliyetli girdileridir bunlar." diyor.
Bunu eskiden, işin başlangıcında söylemiş. Şimdi artık söyleyemiyor, onun yerine 'sürdürülebilir kalkınma' lakırdısı ediyor.
Modern Batılının anladığı anlamda Medeniyet tasavvuru böyle bir şeydir.
Şu sıralar İslâm'dan pek söz etmiyorum.
Çok lafı edildi, artık ortalık iyice vıcık vıcık oldu.
Benim zihnimde dahi kirlenmesin diye çok dikkat ediyorum.

Bizim Türkiye'de şu an da dâhil, uzun zamanlardan beri bütün toplumun en alt temel düzleminde, üzerinde uzlaştığı bir medeniyet sistematiği yok.
Var gibi görüldü, dikte edildi...
Halen bir ölçüde biraz farklı bir şekilde dikte edilmekte de...
Ama edilemiyor!
Cebren *(zorla)* ve hile ile kabul ettirilmek istendi ama o 'cebir örtüsü' bir süre sonra yırtıldı, yırtılıyor...
Cebir örtüsü yırtılmaya mahkûmdur.
Dünyadaki bütün tarihî tecrübelerden biliyoruz ki cebir örtüsü hiçbir zaman kaim olmaz.
'Muhabbet örtüsüdür.' insanların isteyerek yaptığı...

Bir de şunu unutmamak lazım:
Bu kâinat fenâ üzere, yokluk üzere kurulmuştur.
Bir şey zeval bulur; fânidir...
Hiçbir zaman hiçbir şey; sürekli, devamlı değildir.
Bu bir tarihî tecrübe...

Miladın I. asrında Roma'ya bakın.
Bir 'iyi imparatorlar' devri var. Toplamda beş tane imparator var.

Dersiniz ki, bu imparatorluk zeval bulmaz ama 300 sene sonra Roma'dan eser kalmıyor.

Osmanlı'yı zaten herkes biliyor.
Büyük Britanya Devlet-i Fahime'sine bakalım... Orası da öyle... Büyük Britanya çok mühim bir devletti, şimdi 'İngiltere' olarak kaldı.
Birçok örnek var bu hususta.
O halde yapılması icap eden devrimizde, hayatta iken istikamet üzere olmak... İster en parlak bir devirde gelsin ister zeval ve yokluk zamanında... İstikameti elden bırakmamalı.
Emredildiği gibi 'müstakim' *(doğru)* olmalı.

Toplumu fitneden ve kaostan uzak tutmak, nizam-ı âlemi temin etmek, yani 'kozmosu' sağlamak için bir düzen lazımdır.
İşte bu sisteme, 'medeniyet tasavvuru' diyoruz.
Bizim Türkiye'de, şu an da dâhil, uzun zamanlardan beri bütün toplumun en alt temel düzleminde, üzerinde uzlaştığı bir medeniyet sistematiği yok.

MADDENİN ARKASINA SAKLANMIŞ DEĞERLERİ FARKET!

Bir medeniyet tasavvurunun sebep-öncül olduğu toplumlarda, medeniyet tasavvuru yaşama tarzını belirleyicidir veya üretime yön verir. Bu sistematiğin teorisini okudum. Batı'da, yani Avrupa'da ise pratiğini bizzat gördüm.
Medeniyet tasavvurunun sonuç olduğu toplumlarda ise önce dışarıdan bir hayat tarzı gelir, toplum tarafından yaşanmaya başlanır ve o tarzı oluşturan değerler o yaşama tarzının bir sonucu olarak benimsenir ve medeniyet tasavvuru ortaya çıkar.

Değer hükümlerinin zaman içerisinde ya aynı kalarak devam ettiğini yahut da aynı toplumsal kabulle kendi içinde evrilerek dönüştüğünü, kendi içinde birbirini doğurduğunu, çok kısa bir süre için de olsa Amerika'da gördüm.

Mesela aydınlanmanın (felsefi manada) kabulleri bir yoruma tâbidir ve onun ön kabulleri de bütün olarak aslında bir 'imandır'.

Rönesans'ın ön kabulleri aydınlanmada iyice tebellür etmiştir *(belirmiştir)*.
O kabuller modern ve post-modern Avrupa'da halen hayatiyetini sürdürmektedir.

Dünya görüşü ve medeniyet tasavvuru çerçevesinden bakıldığında, bu kabullere herhangi bir İslâmî kabul girmemiş ve bu kabuller kendine özgü (Batılı) hayat tarzını üretmiştir.

Avrupa'dakinin pragmatik versiyonu olan 'pragmatik kapitalizm', şu anda Amerika'da yaşanmaktadır. Bu tarz, her şeye fayda-menfaat açısından bakar, kısıtlı bir fayda sağlayıcıdır, maddi-dünyevi tüketime dönüktür...
Avrupa, bu versiyonu çok kolay hazmedemedi. Çünkü Avrupa'nın tarihî bir tecrübesi olması hasebiyle üzerinde ağır bir baskı vardı. Avrupa'nın her şeye rağmen sanatı, metafiziği ve dini vardı.
Aslında hâlâ da hazmetmiş değiller ve iyi ki de hazmedemiyorlar!

Ama biz, yaşadığımız şu döneme bir başka tradisyondan *(gelenekten)* geldik, gelmiştik...
Bu gelenek iyiydi veya kötüydü... Bunu tartışmıyorum.
Şimdilerde (özellikle 20. yy.'da ve bilhassa da 1980 sonrasında) mevcut tradisyonun içerisine, önce bir başka medeniyet tasavvurunun uygulamaları, sonra da düşünce ve duygu sistematiği geldi.
Çünkü her gelen reel araç veya vakıa; size, arkasında bilinçli bir 'tercihler ve değerler sistematiği' getirir.
'Ürün', ardındaki 'değerle' birliktedir ve birlikte gelir. 'Ürün'ü alır ve kullanırsınız fakat 'değer' ise görülmez, fark edilmez. İstemeseniz de zamanla kendisini size benimsetir ve kabul ettirir...

Siz bir 'fincan'ı üretilmiş ve bitmiş bir 'form' olarak görüyorsunuz.
Bunu alırken de, "Aa, böyle bir fincanım olsun." diyorsunuz.

Ama hayır, bu iş öyle değil!
Bu fincanı yapan 'zihniyet', bunu üretirken de asırlarca düşünmüştür.
Bir objenin malzemesinden formuna kadarki tüm tasarımı, yüzlerce insanın uzun bir süreçteki zihnî ve kalbî ürünlerinin bileşkesidir. Fincanın üzerine işlenmiş bir yazı dahi öyledir.

Bu form size gelir; arkasındaki değerleri görmezsiniz ve fincan işinizi görür. Bunu kullandıkça o değerleri de yavaş yavaş benimsemeye başlarsınız.

İşte bizdeki tarihsel-toplumsal değerlerimizde oluşan 'kesinti' burada zuhur etti.
Mesela bizde olmayan bir ürüne ihtiyacımız vardı ve o ürünü aldık. Değerler de o ürünle birlikte geldi ve kendi değerlerimiz ile aramıza girdi. İşte 'kesinti' budur. Mevcut değerlerimizin sürekliliği bozuldu.
Şimdi kahve fincanımızla kola içiyoruz. Fakat bu kesinti, kendi değerlerimizle olan bağımızı tamamıyla kesemedi, koparamadı... Fincanımız kırılmadı ama içi boşaldı.
Kesse, koparsa yani eski değerlerimizi tümü ile unutup yeni değerleri kabul etseydik, belki rahat edecektik.
Kesemediği, koparamadığı için biz şimdi dönüp bakıyoruz; "Acaba nereden kesildi de nereden ekleyebiliriz?" diye. Çünkü huzursuzuz, içimizde, yaşamımızda bir şeyler eksikmiş gibi hissediyoruz, bunu derinden hissediyoruz...

Şunu da ifade etmeliyim...
1945'teki II. Dünya Savaşı'ndan sonra görüldü ki Avrupa'da Rönesans ile başlayan sürecin etkileri, ürünleri ve sonuçları inkıraza uğramıştır *(dağılmıştır)*. O model dahi artık çalışmıyor, huzur, mutluluk vermiyor.

II. Dünya Savaşı sonrasında insanlar yalnızlaştılar, mutsuzlaştılar fakat zengin ve güçlü oldular! Bu halen devam diyor. Soğuk savaş da bitince bu daha net ortaya çıktı.

Garipler, ne yapacaklarını bilmez durumdalar, sonuçta onlar da insan.

Herkes gibi onlar da huzura, itminana muhtaç.

Dolayısıyla diğer medeniyetlerden bir şeyleri alırken kendi medeniyetimizin biçimlerini koruyamazsak bunun çalkantısı asırlara uzanan bir zamana yayılıyor.

Gördüğüm kadarıyla şu anda maalesef böyle bir çalkantı ve türbülans içindeyiz.

Yaşadığımız şu döneme bir başka tradisyondan tradisyondan (gelenekten) geldik, gelmiştik... Bu gelenek iyiydi, kötüydü... Bunu tartışmıyorum. Şimdilerde (özellikle 20. yüzyılda ve bilhassa da 1980 sonrasında) mevcut tradisyonun içerisine, önce bir başka medeniyet tasavvurunun uygulamaları, sonra da düşünce ve duygu sistematiği geldi. Çünkü her gelen reel araç veya vakıa; size, arkasında bilinçli bir 'tercihler ve değerler sistematiği' getirir.

AYDINLANMANIN TÜRK VERSİYONU TUTMADI!

Bu toplumun muhtelif kesimleriyle çok olmasa da temas halindeyim.
Gazetelere baktığımda, televizyonları takip ettiğimde, insanlar ile görüştüğümde şunu görüyorum:
Her kesimden birçok insan; "Yahu bu iş olmuyor, bu gidiş iyi değil" diyor. Bir şey eksik, bir şeyi gözden kaçırıyoruz.
Eksik olan şey ise Cumhuriyet aydınlanmasının, yatırımların, kalkınmanın ötesinde... Toplumda mutabakat oluşmuyor.
'Aydınlanmanın' bize ait versiyonunun Türkiye'de olmadığını, tutmadığını herkes söylüyor.
Kimi " vah vah" kimi de "iyi ki" diyerek...

Stefan Zweig'ın, '*Yıldızın Parladığı Anlar*', diye bir kitabı var. Stefan Zweig, Batı Uygarlığına I. Dünya Savaşı'ndan önce inanmış bir adam.
Bir Orta Avrupalı ve bu uygarlığın içinde yaşıyor. (Orta Avrupa çok mühimdir. Anglosakson anlayışı biraz daha ticarete dönüktür ama Orta Avrupa kendi içinde üretir. İşte Frankfurt Okulu, Viyana Okulu vs. onlar çok önemli. Bach'ı, Hegel'i vs.)
Stefan Zweig, I. Dünya Savaşı çıkınca, "Nasıl oldu bu cennetin ortasında bu kan?" diyor.
Yani, kendisi bir paradigma değişikliğini şaşkınlıkla ifade eder. Olmaz, 'bir anda' olur. Stefan Zweig, "Talih, tesadüften geçer." der.

Dolayısıyla medeniyet tasavvuru, bir paradigma değişikliğidir.
Hiç kimse, onun nasıl olduğunu 'akli' açıdan bilemez.

Peki, medeniyet tasavvuru gökten mi iniyor? Evet, gökten iniyor.
Bunu çok da yadırgamamak lazım.

Thomas Kuhn diye bir bilim tarihçisi var.
'*Bilimsel Devrimlerin Yapısı*', diye de bir kitabı var.
Orada diyor ki: "Tamamen akli olan her bilimsel anlayış ve paradigma, belli bir düzlemde yayılır. Bütün doktoralar, akademik araştırmalar, tezler, şunlar, bunlar; o düzlemde bilinmeyen alanları aydınlatır. Sonra birisi çıkar gelir, bir başka paradigma ve düzlem inşa eder de nasıl inşa ettiği bilinmez. Bu kez araştırmalar o düzlemde yapılır. Eskiler artık bilim tarihinin konusu olur. Akıl bunu açıklayamaz."

STEFAN ZWEIG (1881-1942) ***Avusturyalı romancı, oyun ve biyografi yazarı, gazetecidir.*** *'Yıldızın Parladığı Anlar'* ***isimli kitabında insanlık tarihine yön vermiş belirleyici anları akıcı bir dille anlatır.***

THOMAS KUHN (1922-1996) ***Amerikalı filozof ve bilim tarihçisidir. En önemli yapıtı olan*** *'Bilimsel Devrimlerin Yapısı'*, ***bilimsel bilginin sosyolojisi alanında bir kilometre taşı olur, tartışılır ve paradigma kavramını popülerleştirir.***

Bunu destekleyecek bir söz daha söyleyelim.
Henri Bergson da diyor ki: "İnsanda akıl, nakil, tecrübe ve bir de sezgi vardır. Sezgi, insan bilgisinin bir başka bileşenidir."
Tabii, o söyleyince: "Aa, bu da bilimsel bir olgudur." diyorsunuz.
Bizden biri söylese, rasyonalistler: "Saçma." der.
Sezgide böyle bir şey vardır; akıl açıklayamaz, sadece kabul eder.
Medeniyet tasavvuru bir paradigmadır, bir sezgidir.
Aklen izah etmek istenirse 'olmayan el' diyorum ben.
İlk taşları, 'görünmeyen bir el' koyuyor temele.
Bir Müslüman olarak size şunu söyleyeyim:

"Kaderullah yardım etmezse hiçbir yere varamazsınız!"
Çok bilmesem de hikemî tarihi azıcık okuduğum zaman Osmanlı'nın başlangıcındaki sebep-sonuç ilişkisinden çıkıp "Bu nasıl olmuş?" dediğim zaman görebildim.
Osmanlı'nın aklen hiç ihtimali yok büyümesi ve güçlenmesi için! Ama 'Kaderullah' diye bir şey var...

Klasiktir ama çok hoşuma gider...
Efendim, New York'ta dolar milyarderi bir zat var. New York Times muhabiri de kendisine soruyor, "Nasıl milyarder oldunuz?" diye.
"Ben, Brooklyn'de bir kenar semtte sokakta dünyaya geldim. Biraz büyünce babam: 'Bir kasa çikita muz al da sat, insanlar yesinler.' dedi. Aldık. Bir dolar, iki dolar, derken iyi gitti iş. Ertesi hafta 2 kasa, ertesi hafta 3 kasa, sonra 5 kasa, 10 kasa..."
Muhabir diyor ki: "Anladım, öyle öyle zengin oldunuz."
Milyarder atılıyor, "Yok, yok... Böyle olmadı. İki ay sonra bir telgraf geldi. Teksas'taki petrol milyarderi büyük büyük amcam ölmüş.. Bütün miras bana kaldı, zengin oldum böylece!" diyor!
Dünya böyle bir şey...

Bunu ister 'Kaderullah' diye okuyun ister 'tertîb-i hak' diye okuyun ister 'tesadüf' deyin, 'rastlantı' deyin, ne derseniz deyin...
Bu bir realite!
Takdîr-i Hudâ kuvveti bâzû *(kol kuvveti)* ile dönmez...

Bir Müslüman olarak size şunu söyleyeyim: "Kaderullah yardım etmezse hiçbir yere varamazsınız!" Çok bilmesem de hikemî tarihi azıcık okuduğum zaman Osmanlı'nın başlangıcındaki sebep-sonuç ilişkisinden çıkıp "Bu nasıl olmuş?" dediğim zaman görebildim. Osmanlı'nın aklen hiç ihtimali yok büyümesi ve güçlenmesi için! Ama 'Kaderullah' diye bir şey var...

TASAVVURUMUZUN MİRASI: ZAMANIN RUHU

Dünyaya her an 'tecelliyat' akıyor; "Ol!" ve "Olma!" emirleri akıyor.
"*Külle yevmin hüve fi şe'n*: O, her an yeni bir tecellidedir"(-Rahmân, 29)

Büyükler demişlerdir ki: "Cenâb-ı Allah'ın tecelliyatı her an, her yerdedir, her an yeni bir şuûnât-ı ilâhiyyeler zümresi..."
Bu zümrenin 'n' adedi kâinatta tecelli ediyor.
İşte ona azıcık uzaktan hikmet gözüyle bakmalı...
O hikmet gözü hiç değişmez.
Cenâb-ı Mevlânâ'da da olan odur, diğer evliyaullah hazaratında da.

Tabii, hepsi İslâm'ın o muhteşem, muazzez Peygamberinden geliyor.
O'nun azizleri vardır, dostları vardır.
O'nu sevenler vardır, O'nun sevdikleri vardır...
Efendim, "Bu zevat şu kadar sene önce vefat etmiş, bu âlemden göçmüş." dersiniz.
Ama maneviyatları her an hazırdır!
İşte onlar uzaktan baktığı zaman, "Yahu, şunu şöyle yapmasanız, bunu böyle yapsanız." derler.
"Zamanın ruhu" işte odur.
Kaale alınır mı?
Yeri gelir alınır, yeri gelir alınmaz.

Her kim onu alır ve doğru okursa Allah da ona, ona göre muamelede bulunur.

Bizim eski dostlardan, Refik Ağabey vardı Allah rahmet eylesin. O: "Allah, bazılarına 'Yürü ya kulum!' der, bazılarına 'Dur ya kulum!' der. 'Dur ya kulum!' denen duracak, 'Yürü ya kulum!' denen yürüyecek." diyor.
Yani "Hiç dırlanma!" diyor.
Böyle bir hadise.

Efendim bunun lojik izahı, mantıklı açıklaması var mı?
Vallahi onu medeniyet tarihçileri yapıyorlar.
Tabii, yapacaklar, haklarıdır ama her izah bir modeldir.
Benimki de bir modeldir. Benim modelimde irrasyonel birçok taraf vardır.
Ben de onları "Büyükler böyle demiş." diye söylüyorum.
Dolayısıyla bu rasyonel bir model değildir ama bir modeldir ve oldukça da gerçekçidir.

Ama zaten hayat, rasyonel bir terazi ile tartılmaya ve bütünüyle mihenge vurulmaya gelmez. Böyle bir hadise...

Medeniyet tasavvuru...
Ben onun için diyorum ki: "Herkes kendi içine baksın."
İstese de istemese de vâris olduğu medeniyet tasavvuruna bir baksın.
"Ben hangi medeniyet tasavvurundan geliyorum?" desin...

Mesela Floransa'da doğsaydım ben, bir başka medeniyet tasavvurunun mirasçısı olacaktım ister istemez.
Kimse bana sormuyordu, sormazdı, sormadı hangi tasavvurdan gelmek istediğimi.

Veya New York'ta doğsaydım, her şeye rağmen, Amerika'nın medeniyet mazisi çok kısa ama yine başka bir medeniyet tasavvurunun mirasçısı olacaktım.

Ama İstanbul'da Beyazıt'ta doğduğum için bir başka tasavvurun mirasçısıyım.
O zaman herkes bakacak kendisine, tabii vakit bulabilirse…
Dünyadan bir parça 'istiğna' *(gönül tokluğu)* size o vakti sağlıyor.
"Şu kadar şeyim olsun, bu kadar bilmem neyim olsun." yerine, "Bir bakayım şöyle kendime, mensubiyetime, aidiyetime" dendiği zaman neyin mirasçısı olduğumuz çıkıyor ortaya zaten.

O zaman Cahit Sıtkı'yı başka türlü anlıyorsunuz.
Orhan Veli'yi başka türlü anlıyorsunuz.
Sait Faik'i başka türlü anlıyorsunuz.
Onları da bir yere koyuyorsunuz, onlar da bu toplumun insanları…
Ama Fuzuli farklı, Galip farklı…
O muhteşem farkı görüyorsunuz, o derinliği ve bütünlüğü…

Efendim, "Bu zevat şu kadar sene önce vefat etmiş, bu âlemden göçmüş." dersiniz. Ama maneviyatları her an hazırdır! İşte onlar uzaktan baktığı zaman, "Yahu şunu şöyle yapmasanız, bunu böyle yapsanız." derler. "Zamanın ruhu", işte odur.

KALP SÜKÛNETİ

Allah isteseydi bütün insanları Müslim yapardı, muvahhid *(Allah'ı birleyen)* yapardı.
Yapmıyor...

Nurettin Topçu...
Merhum hoca bir ahlâk ve aksiyon abidesiydi.
Çağımız insanının Nurettin Topçu'yu tanıması lazım, bizim insanımızın ise öncelikle ve özellikle tanıması, anlamaya çalışması lazım. Onu örnek almalı.

Bir mühendis ağabeyimiz sormuştu kaderle ilgili bir konuyu.
"Onu Allah'a sor." dedi.
"Bana sorma." dedi.
Sorabiliyorsan...
Peki, Allah'a sorulur mu? Sorulur.
Cevap verilir mi? Verilir.
İşin o tarafı da var...
O cevap nedir, onu bilemem ama kalbinizdeki soruyu, şüpheyi, istifhamı *(duygu düşüncelerin soru biçiminde verilmesini)* Rabbim izale eder.
Mutmain olursunuz eski tabirle...

Tatminin doyumla, doyasıya yemekle, nefsin doyumu ile bir alakası yok.
İtminan başka bir şey; kalp sükûneti...

Ne diyor?
"*e lâ bi zikrillâhi tatmainnul kulûb*: Gözünü aç. Allah zikri, kalpleri tatmin eder." (Ra'd, 28) diyor.
İtminana eriştirir. Cevap verir.

"Allah'a sor onu, o sana cevabını verirse verir, vermezse bir daha sorarsın, bana sorma!" diyor hoca.
Bazıları vardır ki Allah onları soru sormaktan müstağni kılmıştır. Soramazlar, sormayı edep dışı bulurlar, kalpleri huzur ve itminan içindedir.
Bunun ötesinde soru mercii bellidir.
O kadar...

Allah'a sorulur mu? Sorulur. Cevap verilir mi? Verilir. İşin o tarafı da var... O cevap nedir, onu bilemem ama kalbinizdeki soruyu, şüpheyi, istifhamı (duygu düşüncelerin soru biçiminde verilmesini) Rabbim izale eder. Mutmain olursunuz eski tabirle...

O BALIKLAR Kİ DENİZİN İÇİNDEDİR, DENİZİ BİLMEZLER

İnsan dediğimiz varlık, farkı fark eder. Onun algısı mutlak değildir, izafidir.
O farkı görmek için de başka muhitler lazım, hep aynı denizde yaşarsanız o farkı anlamazsınız.
"*Ol mahiler ki derya içredir deryayı bilmezler.*" diyor şair Hayâlî.

Süleymaniye tabii ki bir ibadethane, eyvallah.
Tabii ki bir muhteşem külliye, eyvallah.
Ama bunun medeniyet nokta-i nazarındaki manası ne?
Bu, şuradan ortaya çıkıyor.
Şimdi yeni yapılan mabetlere baktığımız zaman bir fark görüyoruz.
Süleymaniye o farkı nereden aldı?
Mekân manasında söylüyorum...
O farkı görmek için mutlaka dairemizin dışına çıkmalı.
İnsanlara bakmak, biraz okumak, bir iki adam tanımak lazım.
"Ne düşünüyorlar?"
"Ne yapıyorlar?"
"Nasıl yaşamışlar?"
"Hangi maziden geliyorlar?", suallerine kafa yormak lazım.
Ve "Halde nasıllar?", "İstikbalde nasıl olacaklar?" gibi sualler...

Tabii, burada, Viyana'daki o muhteşem St. Stephan Katedrali, Köln'deki Dom Katedrali çıkıyor karşınıza.

Mimari ilgi ve Süleymaniye açısından baktığınızda, onlar bu katedralleri nasıl anlamışlar, nasıl anlıyorlar entelektüel seviyede?
Biz bizdeki muadilini nasıl anlıyoruz, yani Süleymaniye'yi?

ST. STEPHAN KATEDRALİ
Viyana'nın merkezinde 1365 yılında inşa edilmiş olan ve oranın en önemli simgesi durumundaki katedraldir.

KÖLNER DOM KATEDRALİ
Almanya'nın Köln kentinde bulunan tarihî katedraldir. Hıristiyanlığın Katolik mezhebi için açılmış bir ibadethanedir.

Süleymaniye tabii ki bir ibadethane.
Tabii ki bir muhteşem külliye.
Ama bunun medeniyet nokta-i nazarındaki manası ne?
Yeni yapılan mabetlere baktığımız zaman bir fark görüyoruz.
Süleymaniye o farkı nereden aldı?
Mekân manasında söylüyorum; o farkı görmek için mutlaka bulunduğumuz dairenin dışına çıkmalı.

KAPİTALİZM HER ŞEYİNİZİ SATABİLİR!

Para kazandığınız zaman güç sahibi oluyorsunuz.
Batı'da da böyle olmuş. Burjuva ortaya çıkıp yönetimden hak istemiş.

İngiltere'de Sanayi Devrimi'nin başlangıcı 1700'lerin sonudur ve onun yansımaları Fransa'da ortaya çıktığında bunun şoku uzun sürmüş, çünkü orası bir monarşi, hem de ciddi bir monarşi, iktidarın paylaşılmasına alışılmamış. Napolyon, III. Napolyon vs. hep bu monarşinin uzantılarıydılar.
İngiltere'de ise iktidar, Magna Carta'dan beri hep paylaşılmış...

Burjuva *(para kazanan bir sınıf)* ortaya çıktığında, siyasal erkin/yönetimin kralda, ruhbanda, askerlerde, asillerde olduğunu görmüş...
Burjuva; 'kutsal kral ailesi'ne mensup değil, ruhban değil, asil değil, asker değil... Bu burjuva, halktan; yani sıradan insan ama zengin, önce tüccar, sonra sanayici...
"Niye ben yönetmiyorum?", der ve yönetim için mücadeleye girer.
Son dönemin 'demokrasi tarihi' budur.

Türkiye'deki oluşum da böyle oldu.
Merhum başvekil ve Cumhur reisi Turgut Özal Bey: "Kapitalizm böyle olur." dedi. "Kapitalizmi istiyor ama getirmiyorsunuz." dedi.

Elitler biliyordu; gerçek kapitalizm gelirse siyasal erk el değiştirecek, bunun için modaya uyarak getirmiş gibi gösterdiler ama gerçeğini getirmediler, iktidarı bırakmak istemiyorlardı. O biliyordu nasıl olacağını.
"Buyurun." dedi ve kapıları kapitalizme açtı. Türkiye'deki insanlar kapitalizmin imkânlarıyla işte o zaman tanıştılar. Önce bir iki ürkek adım attılar, sonra baktılar güzel bir şey bu... Kapitalizmin nimetlerine balıklama atladılar.

Kapitalizm, sadece para kazanmak değil.
Arkasındaki değerlerle beraber gelir, çünkü o bir 'usuldür'.
O usulü üreten bilinçli bir tercihtir, yani 'toplumsal bir mutabakatın' ürünüdür.
O toplumsal mutabakat da özünde birtakım 'değerler sistematiğine' istinat eder *(dayanır)*.
Kapitalist usul-biçim geldiği zaman ona ait değerler de birlikte gelir.

Şimdi o değerler, usulün-biçimin ardından bir bir gelmeye başladılar.
Hem de gösterişli-tantanalı bir şekilde...
İşte 'Sevgililer Günü', asıl adıyla 'Saint Valentine's Day', hayatımıza, içimize gelip oturdu ve bir değer oldu iç dünyamızda.
Tabii, sizin eski ve özgün değer sisteminiz uzun yıllar boyu çok defa tu-kaka edildiği için bu yeni değerler ilgili vasatı çok müsait buldular.
Peki, ne olur? Bakalım, bilmiyoruz...
Bu kapitalist metanın nimetlerine ne zaman doyarız, doyar mıyız o da meçhul... Ne kadar erken doyarsak o kadar erken bir şekilde problemin farkına varırız.

Mesela 'Walt Disney' diye bir adam vardı. Amerika'da 'Disneyland' diye bir şey yaptı.

Aynısını Paris'te de yapmış... Hiçbir Fransız gitmemiş ilk zamanlarda.
Şimdi durum nedir bilemem. Belki Fransızlar da Amerika kapitalizmine teslim olmuşlardır.

Berlin duvarı; bir çağdaş dramdır, bir tragedyadır.
Kan ve gözyaşı ile yoğrulmuş bir hadisedir...
Hayat felsefesi, medeniyet tasavvuru olarak Batı'nın doğusu da batısı da kapitalisttir, modernisttir. Kapital, birinde bir kısım elitin diğerinde ise devletin elindedir. Aslında her ikisi de maddecidir.
Zaten Stefan Zweig bu şeyi, bu dilemmayı, yani madde-mana ikilemini çözemediği için kendini öldürüyor.
Karısı, ikinci eşi genç bir hanım o da intihar ediyor.
Bu dilemmayı çözemiyorlar yani.

New York'ta Berlin duvarının taşlarını 10 dolara satıyorlar. El kadar beton parçası, 10 dolar. İki Almanya birleşmiş, Sovyetler dağılmış ve Berlin duvarı yıkılmış. O beton duvar parçalanmış ve ta Amerika'da bu duvarın parçaları satılıyor(!)
Hiç kusura bakmasın kimse ama kapitalizm böyle bir şey işte!
Kapitalizm; insanlığın kan ve gözyaşının simgesi olan bir utanç yapısından ibret alıp yaptığından hicap duyacağına onu parçalar ve satar. Çünkü alıcısı var, alıcıyı da kendi hazırlar. Şu da mümkün, satılan beton parçaları belki de başka malozlardan alınmış.
Türkçemizde, onun karşılığı çok güzel ifade ediliyor.
"Çakması." diyorlar... Çakma Berlin Duvarı!

Bir burjuva ortaya çıkar. Para kazanan bir sınıf...
Bakar ki siyasal erk, yönetim kralda, ruhbanda, askerlerde, asillerde...
Bu; kutsal kral ailesine mensup değil, ruhban değil, asil değil, asker değil...
Para kazanan burjuva, halktan sıradan insan ama zengin...
Önce tüccar, sonra sanayici.
"Niye ben yönetmiyorum?" der.
Ve yönetim için mücadeleye girer.
Son dönemin demokrasi tarihi budur.

KALPLER UZAK DÜŞÜNCE KAVGADA BAĞIRIR, SEVGİDE FISILDARSIN!

Zaman çizgisinden bakınca insanın bireyleşmesi sonrasında 'insanın değerlerinden kopuşu' macerası; 'değerlerin kaybolu-şu' macerasına dönüşmüştür.
Bu nokta-i nazardan bakınca "Kapitalizm, Protestanlığı bir dayanak olarak görüyor mu?" diye bir soru aklınıza gelebilir.

Kapitalizm kendisine bir mehaz *(kaynak)*, bir felsefe ararken insanları kendisine inandırmak için de bir mesnet *(dayanak)* arıyor.

Max Weber, 1920'lerde yazmış olduğu kitabıyla bunu bir şekilde söylüyor. Kapitalizmin yaptığına bakarsanız Max Weber'in yaptığı çok naif kalıyor. Çok çocuksu kalıyor.
Hiç kimse kusura bakmasın. 20. asrı gördük biz.

Çin atasözü der ki:
"Kalpler birbirinden uzaklaştıkça sesler yükselir, yaklaştıkça fısıltıya döner. Kavgada bağırmanın, sevgide fısıldamanın sebebi budur."

Doğrudur.

***MAX WEBER (1864-1920)** Alman düşünür, sosyolog ve ekonomi politik uzmanıdır. Marx'ın sınıf temelli çözümlemelerinin yerine statü kavramını getirir. Bürokrasi üzerine çalışmalarıyla tanınır. Alman üstünlüğünün sürdürülmesi için görevlendirilen anayasa komisyonunda görev alır. Anayasaya koydurduğu bir madde daha sonra "Hitler" tarafından, muhaliflerini susturmak ve diktatörlüğünü kurmak için kullanılır.*

Kalpten kalbe yol vardır.
Hatta fısıldamaya da gerek yok...

"Kalpler birbirinden uzaklaştıkça sesler yükselir, yaklaştıkça fısıltıya döner. Kavgada bağırmanın, sevgide fısıldamanın sebebi budur."
Kapitalizm, kalplere hitap etme illüzyonuyla kendi sesinden başka bütün sesleri bastıran bir çığırtkan satıcı gibi hayatlarımızda var oldukça...
Diyaloglarımızın tonu, desibeli yükseldikçe...
Kendi sesimizden, kendi sözümüzden başkasına tahammül edemez hale geldikçe...
İrfani geleneğimizin "kalpten kalbe" olan yollarını unutmaya hazır olmalıyız.

Kapitalizm, kalplere hitap etme illüzyonuyla kendi sesinden başka bütün sesleri bastıran bir çığırtkan satıcı gibi hayatlarımızda var oldukça... Diyaloglarımızın tonu, desibeli yükseldikçe...
Kendi sesimizden, kendi sözümüzden başkasına tahammül edemez hale geldikçe...
İrfani geleneğimizin "kalpten kalbe" olan yollarını unutmaya hazır olmalıyız.

İKTİDARLAR TEKKE TERBİYESİNDEN GEÇMELİ!

İstanbul... Bir evliyalar şehri...
Eyüp Sultan Hz. orada... Ve devamı var.
Bir inanca göre, buradaki evliyalar İstanbul'u tutup koruyorlar...
Çünkü İslâm Medeniyeti'nin kutsal şehirleri olarak bilinen 'Mekke-i Mükerreme' *(Mekke)*, 'Medine-i Münevvere' *(Medine)* ve 'Kuds-i Şerif' *(Kudüs)* dışında, iki sembol şehir daha vardır... Birincisi Bağdat, ikincisi İstanbul... Üçüncüsü daha çıkmadı.

Medeniyet tasavvurumuzun simge şehri İstanbul...
İstanbul'un ruhu her şeye rağmen hâlâ diri... Her şeye rağmen!
İstanbul'u yar *(dost)* ve ağyar *(yabancılar)* hançerlemeye devam ettiği halde, hâlâ diri...
Ama sonu ne olur bilemeyiz.

Ortaçağ'da Batı'ya baktığımız zaman, orada katedraller ve manastırlar çok güçlü ve hayatın merkezinde yer alıyor.
Modernite, önce manastırları dışlıyor ve kapısına kalın bir zincir ile kilit vuruyor. Sonra da katedralleri kısıtlıyor, toplum hayatından izole ediyor.
"Yok olmasınlar ama çok da fazla hayatı domine etmesinler *(ağırlıklarını koymasınlar)*", der gibi...

Bütün dinlerin, hem maddesi hem de manası var.
Çünkü insan, madde ve manaya mahkûm...

İslâm dininin yapılanmasında madde, camilerdir; mana da tekkelerdir. Mesela şu anda, Türkiye'de ciddi bir 'erk' *(iktidar)* var. Paramız var, bir şeyler yapabiliyoruz.

"Keşke bu erk, bir tekke terbiyesinden geçseydi, işte o zaman uygulama başka türlü olurdu." diyorum.

Çünkü o tekke terbiyesi, insana 'insan' olarak kalmasını tembihlerken ve öğretirken maddenin nasıl yönetileceğini talim ediyordu *(öğretiyordu).*

Bütün dinlerin, hem maddesi hem de manası var.
İslâm dininin yapılanmasında madde, camilerdir; mana da tekkelerdir.
Mesela, şu anda Türkiye'de ciddi bir 'erk' (iktidar) var.
Paramız var, bir şeyler yapabiliyoruz.
"Keşke bu erk, bir tekke terbiyesinden geçseydi, işte o zaman uygulama başka türlü olurdu." diyorum.
Çünkü o tekke terbiyesi, insana 'insan' olarak kalmasını tembihlerken ve öğretirken maddenin nasıl yönetileceğini talim ediyordu (öğretiyordu).

Ben iyimserim.

Bu yaşta hayata karamsar nazarlarla bakmak, bize zaten yakışmaz.

Biz, 'ümidin çocuklarıyız'.

Bir de "Allah'ın rahmetinden ümit kesilmez!"

Bunu hiç unutmayalım.

ÜÇ ŞEHİR

Daha evvelden genellikle, seküler bir söylemde konuşurdum,
Şimdilerde İslâmî veya yerli bir söyleme doğru kaydım.
Dertleşmek, yakınmak istemiyorum.
Bir analiz yapmaya ve model üretmeye çalışacağım.

Acaba içinde bulunduğumuz durum bir problem midir?
Yoksa bir kader midir?
Yoksa 'Kendim ettim, kendim buldum.' mudur?

Üzerinde durduğum, uğraştığım, konuştuğum konu büyük bir alan:
'Medeniyet-insan-şehir ilişkisi'...
Konuya bir tarafından girmeye çalışıyorum ama bu konu bir derya!
Bu konuları 'tefekkür etme' benimle başlamadı, benimle de bitmez...
Toplumda giderek artan bir merak var. Bu sebeple bu konu üzerine ilgiyle eğilenler olacaktır ve bir istikamet ortaya çıkacaktır, bundan eminim. Bunu umuyorum ve niyaz ediyorum.

"Şehir"le başlayalım...
Herkesin gördüğü basit, kaba bir düzlemle başlıyoruz hadiseye...
Çünkü şehir, fiziksel bir yapıdır.
Şehre baktığımız zaman öncelikle kubbeler veya çan kuleleri, fabrika bacaları vs. görmekteyiz.
Gökdelenler, gök-delmeyenler...

Bu en kolay algılanan birinci basamaktır...

Peki, şehrin nesine bakmalı?
İlk olarak profiline veya siluetine...
Bir şehre uzaktan baktığımız zaman nasıl bir profil ve siluet görüyoruz? Örneklendirmeden geçiyorum. Herkes şehre, nasıl ve nereden bakılacağını biliyordur ve gördükleri siluet ve profili hatırlıyordur. Kesin olan önerme şu ki herkes 'şehrin bir siluetinin var olduğunu' biliyor.

Sonra şehirde hâkim olan 'plan ve doku'ya bakmalı.
Bunu hemen görmek mümkün değil.
Şehrin planlarını elinize alıp bakarsanız bir uçak ya da helikopterle şehrin üzerinde uçarsanız veya bir tepeden şehre bakarsanız görebilirsiniz.
O zaman, 'siluet ve dokuyu' birlikte görürsünüz.

Bir sonraki adım, 'şehrin sokaklarında kaybolmaktır'...
Şehrin sokaklarındaki 'stil veya üslup', 'siluet ve doku'nun ötesinde size bir şeyler söyler.
Frenklerin 'stil' dedikleri 'üslup' da buradan ortaya çıkıyor.
Yapıların, meydanların, caddelerin ve diğer kent elemanlarının belirgin biçimsel özellikleri vardır.
Bu özellikleri de düzenleyen belirgin kriterler, tanımlayan-tamamlayan unsurlar vardır.

Böyle baktığımız zaman şehirde üç türlü yapılanma görürüz:
İlki 'hiyerarşik yapı', ikincisi 'uniform/amorf yapı', üçüncüsü ise 'kaotik yapı'dır.

HİYERARŞİK YAPI

Şehirdeki yapılanmaların ilki, 'hiyerarşik yapı'...
Eski tarihî yarımada hiyerarşik bir yapılanmadır.
Yapılanma idi...

Şehirde bir merkez veya merkezler, çevre veya çevreler vardır.
Tabii orada birkaç merkez varsa birkaç da çevre olur.
Aynı zamanda kenar semtler, varoşlar ve banliyöler de vardır.
Bu düzenli bir şemayı ifade eder.
Hiyerarşik yapı; 'önemli, daha az önemli, önemsiz' sınıflandırması yapar.

Bu şemanın içinde farklı ögeler yer alır.
Mesela merkezde katedral, onun yanında opera binası, bir tarafında belediye binası gibi.
Orada bir meydan mutlaka vardır, bir su unsuru olabilir, heykeller vazgeçilmezdir. Sonra binalar başlar. Evler veya apartmanlar...
Her ögenin de kendi içinde bir düzeni vardır.

Bir binaya baktığınız zaman orada bir başıboşluk görmezsiniz.
Bir nispet, bir intizam, bir düzen görürsünüz.
Bir manada bu düzen, hiyerarşik kent dokusunun ayrılmaz bir özelliğidir.
Bu hiyerarşi, hem siluette hem de planda ortaya çıkar.

Gelelim hiyerarşik yapıdaki 'üslup' dediğimiz hadiseye...
Binaların, meydanların ve caddelerin genel özelliğinde iki boyut vardır.
Birisi 'simgesel boyut'...
Diğeri 'işlevsel boyut'...

Giydiğim ceket, hem işlevsel hem de simgeseldir.
Beni soğuktan korur, yani işlevseldir. Ama yakası ve kollarıyla hafif İngiliz'dir. 'İngiliz tarzı' bir görüntü verir, gündelik bir kıyafettir.
Mesela Alman olsa, Bavyera usulü bir ceket diktirsem yakasız olacaktı.
Eğer ki elbisem, kadim bir üslup üzere olsaydı cübbe giyecektim.
Tabii onu giymiyorum şu anda.
"Allah, cübbeli kapitalistlerden insanı muhafaza buyursun, toplumu da!"...

Demek ki simge, hiyerarşik yapıda ön plandadır.
"*Dönsek mi bu aşk'ın şafağından*"
"*Gitsek mi ekaalim-i leyâle*"... diyor Ahmet Haşim.
Müthiş bir adam...
Hep simgesel konuşur ve yazar. Fizik dünyanın çok ötesinde ve ondan çok daha zengin bir simgeler âlemi, geniş bir iklimi var.

Remiz *(sembol)*, size ilk bakışta bir şey ifade eder. Sonra o şey genişler, genişler, bir âlem olur; engin ve derin.
O remzi kaldırdığınız zaman sadece fonksiyonu, yani işlevi kalır. Ürün veya eser, her neyse o fonksiyonu ifa eder.

AHMET HAŞİM (1884-1933)** **Sembolizm akımının Türk edebiyatındaki en önemli şairlerindendir. Şiirde anlam kapalılığını savunur. Bireysel konuları işler. Hem kendisinde hem de satırlarında karamsar bir hava hâkimdir. En çok bilinen şiiri ise "Merdiven"dir.

Bu pek kuru, tatsız bir gerçekliktir. Bedeni rahat ettirir belki ama ruhu asla tatmin etmez. Eskiden şehirlerimiz bize ait bir üsluba sahipti, hayat tarzımız şehir üslubunda görülürdü. Şimdi sadece işlevi kaldı, onu da ne kadar yerine getiriyor, şüpheli.
Peki, o zamana mı dönelim?
Mümkün değil, keşke dönebilsek...

ÜNİFORM/AMORF YAPI

Hiyerarşik yapı, 'önemli, daha az önemli, önemsiz' sınıflandırması yapar. Simge, bu yapıda ön plandadır.

Şehirdeki yapılanmaların ikincisi, 'üniform/amorf yapı'...
Amorf yapılanmanın ilk örneği Ataköy, şu anda Başakşehir, burası belki başak ama şehir değil, olmaya da müsait değil.
Eğer hâlâ yerinde duruyorsa Londra'daki işçi evleri de bu tipe bir örnektir.

Bu yapıda tek bir merkez ve tek bir hiyerarşi yoktur.
Şehirde her yer aynıdır, tekdüze bir düzlemdir...
Monoton, yeknesak bir düzendir.
Şehrin planında ve siluetinde, yani şehre veya planına uzaktan baktığınız zaman bariz bir üstünlük, bir hiyerarşi, bir sıralama görmezsiniz.
Kendine has bir özelliği ve özgünlüğü vardır.

Yapıların farklı geometrik bir dizilişi olmadığı gibi sürprize de yer olmaz, her şey standarttır. Baskın bir meydan, bir yapı tarzı, bir öge görmeniz mümkün değil. Böyle bir yapılanma tarzı genellikle Amerikan şehirlerinde veya bir şehrin belirli kesimlerinde bulunur. Tek tek baktığınızda, yapılarda simgesellik ve işlev vardır ama fonksiyon, yani işe yarama çok öndedir. Simgesellik işlevin arkasında kalır, ona teslim olmuş bir vaziyettedir.

Burada dersiniz ki: "Rasyonel bir mimar gelmiş, aklı başında bir de müteahhit gelmiş... Parayı çok fazla çarçur etmeden insanlar otursun diye sosyal konutlar yapmışlar."
Böyle bir şehir, işe yarar ama insana heyecan vermez, veremez.

KAOTİK YAPI

Şehirdeki yapılanmaların üçüncüsü, 'kaotik yapı'...
Buna örnek ise şehrin varoş kesimleri.
Hâlâ duruyor orada; gidin bakın.

Varoşlar hâlâ duruyor orada...

Şehrin planında ve siluetinde bariz bir üstünlük, bir hiyerarşi, bir sıralama görmezsiniz. Yapıların geometrik bir dizilişi olmadığı gibi sürprize de yer olmaz, her şey standarttır. Yapılarda simgesellik ve işlev vardır ama fonksiyon, yani işe yarama çok öndedir. Simgesellik işlevin arkasında kalır, ona teslim olmuş bir vaziyettedir.

Böyle bir şehirde ne hiyerarşi vardır ne de düzen...
Hem siluette hem de üslupta bir bütünlük, bir benzeşim, bir birlik vs. göremezsiniz.
Müthiş bir hareketlilik vardır fakat bu hareketlilik; nispetsiz, karışık ve huzursuz bir hareketlilik olduğu için gözü fevkalade rahatsız eden bir hareketliliktir.

Kimin gözünü rahatsız eder?
Hiyerarşik veya üniform/amorf yapıya alışmış insanların gözünü.
Ve tabii, gözden gönüle intikal eden bir rahatsızlık...
Büyük bir tragedya *(trajedi)*...

Bu yapıda bir problem vardır.
İçine girdiğiniz zaman, burada ne simgesellikten ne de işlevsellikten bahsedilebilir. Simgesellik hiç yoktur, işlevsellik de fevkalade zayıftır.
Yani, insanın oturamayacağı türden... Mecburen, zorunda kaldığı için sığındığı bir şehir, bir mekân.
Bu yapı, bu mekânsal karmaşa, bir süre sonra ruhları da harap eder.

Kaotik yapılar da Frenklerin 'slum' dediği gecekondu yapılarıdır.
Ama gecekondu deyince, 'derme çatma' yapılar olduğunu anlamayın bunların.
Mesela bir apartman da gecekondu olabilir... Zihinsel gecekondu...

SLUM
Batı'da şehir merkezlerinde yer alan gecekondu yapılara verilen isimdir.

Burada bir kendiliğindenlik görmekteyiz, içgüdüsel bir kendiliğindenlik.
İlk aşamada bâninin (*yaptırıcı*) barınma içgüdüsü vardır.
O yapılar nispeten masumdur. Ama sonra maddi kazanç hırsı ile kaotik şehir doğuyor ki bu, insan ruhu için insan bedeni için bir fecaattir.

Böyle bir şehirde ne hiyerarşi vardır ne de düzen. Burada ne simgesellikten ne de işlevsellikten bahsedilebilir. Simgesellik hiç yoktur, işlevsellik de fevkalade zayıftır. Yani, insanın oturamayacağı türden bir mekân.

Şimdi, "Bu yapılar niye böyle oldu?" dediğimiz zaman şunu görüyoruz: Birinci tipte ve ikinci tipte, yani hiyerarşik tipte ve üniform/amorf tipte, bilinçli bir toplumsal tercihten söz edebiliyoruz. Toplumun bilinçli bir tercihi var ve bir uzlaşı zemini ortaya çıkmış. Sonra bu, uygulamaya dökülmüş.

Kaotik şehir konusunda birileri çıkar, bir zaruretten bahis açar ve bu fecaati bir otoriteye yıkar. Mesela fakirlik, mesela kapitalizm, mesela iktidar vs. her neyse, her kimse, o suçludur. Mesela efendim, "Bir adam çıktı, binaları yaptı, bizi de kırbaç zoruyla oturtuyor." der.
Bu da bir realite veya şimdilik öyle kabul edelim ama kırbaç her zaman hâkim olmaz. Zamanla geçer kırbacın etkisi...

Eğer o kaotik şehir üzerinde toplumsal bir etki yok ise her tür zorlama geçicidir, boşunadır.

Böyle bir uzlaşı yoksa o binalar, o şehir boş kalır.
İnsanlar oturmazlar, buralardan kaçarlar.
Eğer oturuyorlarsa, demek ki toplumsal bir uzlaşı vardır ve belki de insanlar bunu kendilerine bile itiraf etmekten çekinmektedirler. Belki bu gizli ve haram uzlaşı, oturanların temel değerleri ile çatışıyor ama nefse çok tatlı geliyor, oturmaktan vazgeçilemiyor.

Benim hiç konum olmadığı halde, ister istemez, hayat beni ensemden tuttu, suyun içine, yani sosyal hadiselerdeki bu problemlerin içine soktu.
"Gluk, gluk" nefes almaya çalışıyorum; bir çıkarıyor, gene sokuyor.

Ben sosyolog falan değilim ama birçok sosyolog dostum, edebiyatçı dostum, kardeşim var; ağabeyim var-vardı.
İlahiyatçı var, mimar var.
Onlara bakıyorum, onlarla konuşuyorum, tartışıyorum.
Sanki ben, sosyologmuşum gibi...
Biraz haddi aşıyor olabilirim ama aşmak zorunda kalıyorum.

Toplumsal uzlaşı olmadan hiçbir şey yapamazsınız!
Yapılır gibi görünür ama yapılmaz... Ortaya devamlılık çıkmaz.
Eğer toplum bir şeyi benimsemişse ve mekânı kullanıyorsa devamında orada uzlaşı vardır diyorum.
Adam o binada oturuyorsa, süngü veya tüfek zoru olmadan bir uzlaşı neticesinde oturuyordur. Bu eylemi bir zorunluluk gibi görünse de zorunlu değildir, ardında toplumsal ölçekte bir uzlaşı vardır.

"Efendim, ihtiyacı var!"
Hayır, o ihtiyaç değildir, ihtiyaç başka bir şeydir...
Karmakarışık, kaotik şehir yapılanması, bireysel ve anlık tercihlerin sonucu ortaya çıkar. Bunlar nefsani tercihlerdir. Muhteris eylemlerdir. Birileri çok geniş kazanırken birileri zulüm görür.

Toplumsal uzlaşı olmadan hiçbir şey yapamazsınız! Eğer toplum bir şeyi benimsemişse ve mekânı kullanıyorsa devamında orada uzlaşı vardır diyorum.

Spontan bir hadisedir. Otorite yoktur, itaat söz konusu değildir. Hak ihlalleri bol miktarda vardır.
Yani, sanki "Gücü olan gücünü kullanır" felsefesi yaşanmaktadır...

Belki başlangıçta, barınma içgüdüsü gündemdeydi.
İlk gecekondu semtleri, düzen ve değerler sistemini ihlal etmelerine rağmen bir müddet için belki reeldi ve müsamaha ile karşılanabilirdi. Ama sonra bir rant olayı gündeme gelince barınma iç güdüsü kazanma hırsına dönüştü. Sınırsız ve kısıtsız azgın bir his, eriten bir hırs herkesi içine çeker. İşte fecaat!

Şehri bir tiyatro sahnesi gibi anlatmaya çalıştık.
Ama burada, henüz aktörler ve aktristler yoklar...
Onlar kim mi?
Onlar "şehirli" dediğimiz kimseler...

Şehir, şehir mekânından ve şehirliden oluşur.
Bir tiyatro nasıl ki sahne, seyirci ve oyundan oluşuyorsa, şehir de bir tiyatro gibi düşünülebilir. Burada seyirci, sahne ekibi ve sahne arkası ekibi aynı gruptur; işte ona 'şehirli' diyoruz. Şehirli; şehirde seyircidir, yeri ve zamanı gelince aktör olur ve yine yeri gelince sahne arkası görevini üstlenir.

Karmakarışık, kaotik şehir yapılanması, bireysel ve anlık tercihlerin sonucu ortaya çıkar. Bunlar nefsani tercihlerdir. Muhteris eylemlerdir. Birileri çok geniş kazanırken, birileri zulüm görür.

Spontan bir hadisedir. Otorite yoktur, itaat söz konusu değildir. Hak ihlalleri bol miktarda vardır. Yani, sanki "Gücü olan gücünü kullanır" felsefesi yaşanmaktadır...

Sahne ise bütün şehirdir. Hepimiz bir şehirde bir oyun oynamaktayız.

Bu oyun bir 'Hayat oyunudur' ve bu oyuna ölüler de dâhildir. Zira mezarlıklar şehrin önemli bir ögesidir. Hele İstanbul'daki şehre, ölüler; dirilerden fazla hâkimdir. Bu hükmü delillendirmek için türbelere bakmanız yeterlidir.

BLUE JEAN, JİKLET, COLA, MC DONALD'S, 7 ELEVEN... İHTİYAÇLAR(!)

Bir sanal dünyada yaşıyoruz...
Amerikan kapitalizmi, hem kapitalist hem de pragmatik kapitalist boyutuyla zihnimizi esir almış vaziyette.
Her şeye bir ihtiyaç kulpu takıyor.

Bunun çok tipik örneği 'şalvar' ve 'blue jean' meselesidir.
İkisi de köylü pantolonudur; biri bizim, biri Amerika'nın.
Her ikisi de tarımla uğraşan insanların giydiği giysidir.
Şalvar giyerseniz, 'gerici' olursunuz.
Blue jean giyerseniz, 'ilerici' olursunuz.
Bu, bütün dünyada böyle...
Ne zamana kadar böyle? 1945 ve sonrasında böyle.
Amerikalıların blue jean giymesi 1945'ten çok önce.

1945...
Nedir o?
Hiroşima ve Nagazaki öyle bir toplumsal iz bırakıyor ki...
Dünyada o vakte kadar görülmemiş bir iş.
Müthiş bir 'korku' ve 'korku ile karışık hayranlık' içinde, "Atom bombasını yapmış adam", diyorlar. Ya bize de atarsa...

Bir başka örnek...
Mesela benim çocukluğumda Kapalıçarşı'da sakız satan bir dükkân vardı. Sakızın yanına da mum alırdınız.

Sakızı çiğnersiniz; dişleriniz temizlenir ve güzelleşir.
'Jiklet', yani 'chewing gum' yoktu. 1950'den sonra Türkiye'ye geldi.

'Coca Cola'nın Amerika'daki icadı 1907...
Türkiye'ye gelişi 1964...

Son örneğim de 'McDonald's'tır.
Kendilerini Türkiye'ye gelmeden önce, Amerika'da tanıdım. Orada fakir fukara tercihidir. Biz talebe idik, o mütevazı imkânlarımız ile biz bile yemezdik.

Sonra 1980'lerin sonunda merhum Turgut Özal, kapitalizmi, "Buyurun, gelin", diye Türkiye'ye davet edip getirince...
Açılmasın mı?
Bakın, ret veya kabul mantığıyla düşünmeyin!
Açılsın, açılmasın... O şimdilik önemli değil, olaya bakın...
Açıldı...
'7 Eleven', ilk defa Nişantaşı'nda açıldı.
Sosyetik çocuklar orada sabahtan akşama kadar kola içip hamburger yiyorlardı.
Böyle...

Bir sanal dünyada yaşıyoruz... Amerikan kapitalizmi, hem kapitalist hem de pragmatik kapitalist boyutuyla zihnimizi esir almış vaziyette. Her şeye bir ihtiyaç kulpu takıyor.

Neticede, demek ki 'A' ve 'B' var ortada; bu bilinçli bir tercihtir...
Bir toplumsal uzlaşı sonucu ortaya çıkmıştır bu tercih...
Ve burada, bir manada bir düzen, bir otorite ve iyi-kötü bir 'hak' kavramı, 'hakka riayet' kavramı vardır. Ancak bunlar bize o denli yabancı ki...

SONSUZA KADAR SÜRECEK İLİŞKİ: HAYAT-MEKÂN

Tabiatta, şehir diye bir şey yok.
Şehir, bir inşaat sürecidir.
Birileri şehri inşa ediyor yahut da var olan bir şehri dönüştürüyor.
Başka bir biçime sokuyor.

"Kim inşa etmiş?" Birinci soru bu.
"Nasıl inşa etmiş?" İkinci soru bu.
Üçüncü soru da "Neden böyle inşa etmiş?"

"Kim inşa etmiş veya dönüştürmüş?"
Önce 'bir süreç' ve 'bir eylem' var.
Sonra "Nasıl yapmış bu işi?"
"Parayı nereden bulmuş? Zamanı nasıl kullanmış? Neden böyle yapmış? Hangi üslubu seçmiş? Hangi tercihi yapmış?"
Bu soruları soruyoruz.

Burada şehirliye bir atlama yapıyoruz.
Diyoruz ki: "Acaba, şehirde yaşanan hayat ile içinde yaşanan mekânın bir ilişkisi var mıdır?"
Yani, 'hayat-mekân ilişkisi'…

"Hayat-mekân ilişkisinde hangi unsur dominanttır?" diye bir soru soruyorum.

Diyorum ki: "Ürettiğiniz mekân size arzu ettiğiniz hayatı yaşama izni ve imkânı veriyor mu?"
Eğer mekânda kısıtlı yaşıyorsak mekâna bağlıysak ki biz öyleyiz insan olarak... Hayat-mekân ilişkisini koparamazsınız. Çünkü insan, zaman ve mekândan münezzeh *(bağımsız)* değil.

Veya şöyle soruyorum:
"Mekân mı hayatı biçimlendiriyor, hayat mı mekânı biçimlendiriyor?"

Efendim, şimdi ilk bakışta görünen hem de mantıksal olan odur ki:
İnsan ve hayat, mekânı biçimlendirir.
Bu taşı alır, buraya koyarım, üstüne bir de tuğla koyarım, böylece devam ederek; "Al; sana, bir mekân."
Acaba gerçekten böyle mi?
Yoksa biz, bize verilen mekânı yaşadıkça, giderek o mekâna mı uyuyor ve intibak ediyoruz?

Şöyle söylemek belki doğru bir çözüm veya ifade olacak...
Toplum veya insanlar, kendi medeniyet tasavvurlarına göre bir mekân kurgularlar ve onu inşa ederler.

Ben kendime göre, bu 'medeniyet tasavvuru' kavramıyla çok uğraştım. Ve burada adını saygıyla anmam gerekiyor Prof. Dr. Yılmaz Özakpınar'ın 'medeniyet teorisi'nden çok istifade ettim. Her zaman kendisini minnetle yâd ediyorum. Hâlâ hayatta, elhamdülillah.

Onun bir 'medeniyet teorisi ve kültür' açıklaması var ki hayat hakkında, zaman hakkında, kendimiz hakkında; evrensel, bütüncül bir görüş, bir dünya görüşü sunuyor.

Zihnimdeki medeniyet tasavvuru, üzerinde durduğum, kabaca böyle bir şey.

Çünkü varlığınızda mündemiç olan donanımlarınız, yani içgüdüleriniz, aklınız ve duygu hayatınız yaşamaya yetmiyor. Birtakım evrensel sorularınız var.
Bu üçü; içgüdü, akıl ve duygu, "Nereden geldim? Nereye gidiyorum?" suallerinin cevabını veremiyor tatminkâr bir şekilde... Buradaki, kalbinizin/içinizin tatmin olması eski tabirle 'itminan' dediğimiz hadise.

Bu bahsettiğimiz üç donanım yetmiyor sizin hayata bağlanmanız, yani yaşamanız için...
Bir başka özellik de toplumsal bir özellik...
İnsanın diğer canlılardan çok büyük bir farkı var:
Seçebiliyor ve değiştirebiliyor...
Diğer canlılar ise doğa kanununa tâbi olarak yaşıyor.
Bahar gelince çiçek açmayan ağaç ölü ağaç oluyor.
Ama insan...
"Bu bahar içim çok karanlık, çiçek açmayacağım", diyebiliyor.
Yahut kış ortasında yepyeni bir aşk yeşerebiliyor.

Aşk deyince, bunu karşı cinse olan alaka olarak anlayın ama onun ötesi de var. Mesela bir şiir aşkı, bir müzik aşkı olabilir. Aşkı, modernistler hormonlarla ifade ediyorlar ama onların dediği; 'şehvet'...
Kalpteki hormon ise farklı... 'Hormon' sözcüğü de burada çok kaba kaldı; kalpte feyiz olur, nur olur, lutf-ı ilâhî olur.

Hayat-mekân ilişkisini koparamazsınız. Çünkü insan, zaman ve mekândan münezzeh (arınmış) değil. Toplum veya insanlar, kendi medeniyet tasavvurlarına göre bir mekân kurgularlar ve onu inşa ederler.

ŞEHİRDE KEYFİNE GÖRE YAŞAMAK İSTEYENLERE: 'ŞEHİR AHLÂKI' REHBERİ

Şehir bir eylemdir.
Onu inşa edersiniz yahut da dönüştürürsünüz.
O halde medeniyet tasavvurunun ana değerleri şehirden kopmaz, kopamaz, ayrılmaz.
Şehir bu ana değerlerin istikametinde ya inşa edilir ya dönüştürülür.

Nasıl ki ahlâkî müeyyideler, hayatımızda olmazsa olmazlardansa yani onlar olmadan hayat da olmazsa aynı şey şehir için de birebir geçerlidir. Çünkü şehir, hayatımızın önemli bir parçasıdır.
Şehir kurmak yahut mevcut bir şehri dönüştürmek, bir eylemler zinciri sonucu ortaya çıktığına göre bu eylemlerde ahlâkî endişeler ve ahlâkî müeyyideler mutlaka yer alır.
O halde, her ne kadar fiziksel bir eylem gibi gözükse de şehir toplumsal medeniyet tasavvurunun dışa yansıyan bir yüzüdür ve kesinlikle ahlâkî bir eylemdir. 'Lâ-ahlâkî' değildir.
Gayr-ı ahlâkîdir veya ahlâkîdir.
Ahlâkla ilişkisiz diyemeyiz buna.

Efendim, "Bugün Ali Bey şunu yaptı, daha önce Temel Usta bunu yapmıştı." gibi önermelerin hepsi ahlâkîdir. Yani ahlâkla ilişkilidir.
Bir şehri inşa etmek, parayla pulla alakalı olduğu kadar -hatta ondan daha çok- ahlâkî bir mevzudur.

Neden? Çünkü konu, direkt olarak toplumun medeniyet tasavvuru ile alakalıdır…

Annenize, babanıza karşı kaba davrandığınız zaman, gayr-ı ahlâkî bir fiil icra etmiş oluyorsanız veya çocuklarınıza merhametsiz davranmışsanız, bunların müeyyidesi ahlâkî ise ve hukukî müeyyidesi de yok ise aynı şekilde şehre karşı da medeniyet tasavvurunuzun icaplarını yerine getirmek zorundasınızdır.
Getirmemişseniz, 'gayr-ı ahlâkî davranmışsınız' demektir.
Bu nokta, bana göre bu meselenin belki özü ve özeti mahiyetindedir...

Şimdi konuyu biraz açalım…
Demiştik ki şehir, bir medeniyet tasavvuruna ait değerler sisteminin hayata geçmesidir… İnsanların, toplumun o değerlere göre davranması için üretilmiş bir mekândır.
O halde şehir, fiziksel yapısı itibariyle o değerlerin hayata geçmesi için gerekli davranışları kolaylaştıracak, hatta teşvik edecek bir biçimde olmalıdır.

Mesela soruyorlar: "Ben bir zamanlar Erenköy tarafında oturuyordum, orada bir meteoroloji alanı var. Oraya filanca iktidar cami yaptıracak. Ne lüzumu var?"
"Zaten aşağıda Galip Paşa, yukarıda Zihni Paşa, beride de Zühtü Paşa camileri var, namaz kılmak isteyen arabayla 5 dakikada, yürüyerek 20 dakikada oralara gider" deniyor…

İlk bakışta gayet doğru ve yerinde bir tespit olabilir. Camide namaz kılmak isteyen, araba kullanmayı ya da yürümeyi tercih etsin ve gitsin, namazını bu mescitlerde kılsın.

Ancak, bir de bu hadiseye şu açıdan bakmak lazım. Bu zikrettiğimiz mescitler ve onların şehir içindeki konumları namaz kılma gibi bir davranışı kolaylaştırıyor, hatta teşvik ediyor mu?

'Şehir kurmak' yahut mevcut bir şehri dönüştürmek, bir eylemler zinciri sonucu ortaya çıktığına göre, bu eylemlerde ahlâkî endişeler ve ahlâkî müeyyideler mutlaka yer alır. O halde, her ne kadar fiziksel bir eylem gibi gözükse de, toplumsal medeniyet tasavvurunun dışa yansıyan bir yüzüdür ve kesinlikle ahlâkî bir eylemdir. Gayr-ı ahlâkîdir veya ahlâkîdir. Ahlâkla ilişkisiz diyemeyiz.

Sonra, kadim semtlere bakıyorsunuz.

Eskiden ibadet, bir müezzin efendinin hoparlörsüz okuduğu ezanla ve mahalle imamının imametiyle sürer giderdi...

Mahalle mescitleri, insan sesiyle okunan ezanın duyulabileceği mesafede yapılırdı. Araları en çok birkaç yüz metre. Böylece ibadeti kolaylaştırmak ve teşvik etmek ön plandaydı. Burada bir 'saplama' yapalım. Eskiler söylerlerdi: "Selâtin cami imamı başkadır, mahalle mescidinin imamı başkadır."

Hatta eski İstanbul'un bazı aileleri mahalle imamına kız vermek istemezdi. Selatin cami imamının talebi ise, asla geri çevrilmezdi.

Demek ki: 'Cami, mescit, namaz kılmak' o zamanlar için mühim şeylermiş.

Toplumsal bir itibarı ve hiyerarşisi varmış bunların. Ama sadelik, kolaylık ve teşvik her zaman için esastı...

'İnsan hemen kılıversin' bakışı hâkimdi.

Şimdi, mesela, ne gibi?

Loto bayii, bakkal, market, ne bileyim sinema... Ya da Simit Sarayı, çiğ köfteci... Adamın karnı acıkıyor, simit veya çiğ köfte yemeye gidiyor. Kolay ve ucuz çünkü. Adım başında var.

Şehir, tercih edilen hayat tarzını kolaylaştıracak.
O değerlere göre yaşamayı teşvik edecek…
İkincisi biraz daha zor bir koşul…
Her halükarda, değerlerin yaşanmasını engellemeyecek ve ahlâkî ilkeleri ihlale imkân tanımayacak.

Ben treni çok severdim. Hâlâ severim. Kara tren de pek kalmadı ya…
Yıllar önce trenle bir şehre gittik. Gece indik istasyonda.
"Hadi yürüyelim." dedim hanıma.
Meğer oralarda, 'Kırmızı Fener Sokağı' diye adaba aykırı işlerin yapıldığı bir sokak varmış.
Hanımla beraber oradan nasıl kaçtık, bilmiyorum.
Böyle ihlaller olmayacak şehirde.
O şeyi yapmayacaksınız. Bu meseleyi nasıl çözersiniz bilemiyorum… Ama çözeceksiniz ve yapmayacaksınız.

Demek ki şehirli dediğimiz adam, inşa ettiği şehirde kendi medeniyet tasavvuru neyse o tasavvurun yaşanmasını kolaylaştırmalı ve değerlerin ihlalini önleyecek bir biçim ortaya koymalıdır.
Genel kriter bu.

Demek ki şehir...
Sadece bir mekanik yapı değil, bir fiziksel yapı değil.
Onun içinde yaşanan bir hayat var ve o hayatı yaşayan bir toplum var.
O toplumun bir medeniyet tasavvuru var ve toplum, şehri o medeniyet tasavvuruna göre inşa ediyor…
İnşa ederken de iki kritere sahip.
Bir tanesi, o tasavvurun yaşanmasını kolaylaştırıyor ve teşvik ediyor. Diğeri, ahlâkî ihlalleri teşvik etmiyor, özendirmiyor. Ahlâkî sapmaları önleyecek bir biçimde şehri ortaya koyuyor, inşa ediyor.

Burada, şehirdeki medeniyet tasavvurunun ihlaline imkân vermemek için uyulması gereken inşa kurallarını içeren bir kavram, yani 'şehir ahlâkı' ortaya çıkar.

Şehir ahlâkı...
Toplumsal bir ahlâkın bir alt ögesi niteliğinde.
Kamu ahlâkı, şehir ahlâkına yönelik ihlallere izin vermeyecek bir yapılanmadır.
Şehirde, sizin işinizi kolaylaştırmak için bir de 'yaşama normu' ortaya çıkıyor.
Şehirde keyfinizin istediği gibi yaşayamıyorsunuz, yaşayamazsınız.

Bu yaşadığımız hayatın, bu söylediğim sözlerin, düşüncelerin karşılığını ben Frenk memleketlerinde görüyorum.
Oralarda hem şehir ahlâkı var hem de şehirde yaşama normu... Çünkü onların ön kabulleri bizimkilerden farklı olmakla birlikte kendilerine ait, özgün bir medeniyet tasavvuruna sahipler. Şehirlerini ona göre inşa etmişler ve şehirlerinde ona göre yaşıyorlar. O şehirlerde modernist medeniyet tasavvurunun kolay ve teşvik edilmiş bir tarzda yaşandığını gördüm. O tasavvurun ahlâkî ilkelerini ihlal etmek ise epeyce zor. Bir Müslüman olarak söylersem kendi ahlâkî değerlerimi korumak epeyce güç oralarda.

Şehir ahlâkı...
Toplumsal ahlâkın bir alt ögesi...
Şehirde keyfinizin istediği gibi yaşayamazsınız.
Şehirli dediğimiz adam, inşa ettiği şehirde, kendi medeniyet tasavvuru neyse o tasavvurun, o değerlerin yaşanmasını engellememeli, kolaylaştırmalı ve değerlerin ihlalini önleyecek bir biçim ortaya koymalıdır.

BİR TOPLUMUN GERİ BIRAKILMA HİKÂYESİ... KÖYCÜLÜK AKIMI İLE UYUTULMAK...

1953-1959 yılları arasında Vefa Lisesi'nde okudum.
Çok güzeldi Vefa Lisesi.
Türkiye'de 1930'lu, 1940'lı yıllardan gelen bir köycülük akımı vardı.
Biz Batı musikisi eğitimi almış saygın bir Türk bestecinin 'Ziraat marşı'nı söylerdik.
Özellikle son dizesi çok güzel ve anlamlıdır bana göre:

"*Hep topraktan geliyor ekmeğimiz, aşımız*
Toprağa dökülüyor terimiz, gözyaşımız
Bitmez, tükenmez bizim toprakla savaşımız
Bu toprağın göğsünde dinlenecek başımız."

İngiltere'de Sanayi Devrimi 1790'larda başlamış.
Biz ise 20. yüzyılın ortasında, 1950'li yıllarda, hâlâ ziraat marşı söylüyoruz.
İşte bu; kırsal paradigma, köycülük akımı...

Bir de merhum Ahmet Kutsi Tecer'in
"*Orda bir köy var uzakta*
O köy bizim köyümüzdür
Gitmesek de gelmesek de
O köy bizim köyümüzdür..."
Şiiri veya marşı:
"*lâllâ lâllâ lâalââ / lâllâ lâllâ lâalââ*"

O çağlarda köy, zaten uzakta.
Kentin ne köyden haberi var ne de köylüden.
Köy; hayali bir şey, bir ütopya… Tatlı, heyecan verici...
"Gitmesek de…"
Zaten gidemiyorsun, gitsen de gelemiyorsun.
Yani "Gitmesek de gelmesek de…" o zamanın realitesi.
Bu da köycülüğün naif hayali ve heyecanı.

Tabii İstanbul'da; Fatih'te, Beyazıt'ta, Beyoğlu'nda bu hayalleri söylerseniz, bu ütopya çok güzel gelir.
Sonra ben 20'li, 30'lu yaşlarımda gerçek bir köye gidince feleğim şaştı.
Köy gerçeği ile o zaman karşılaştım. Köycülük akımının ne menem uçuk bir hülya olduğunu ve bizleri uyutmak için kullanıldığını o zaman anladım.

1950'li yıllarda tarım toplumuna ve köycülüğe methiye düzer ve bunları topluma bir hedef diye gösterirseniz modernleşmede bütün iddianıza rağmen pek 'yaya ve aciz' kalmışsınız demektir. Adamlar 18. yy.'ın sonunda sanayileşmeyi başlatmışlar ve 19. yy.'da bitirmişler.
Ona paralel olarak şehirleşme olgusu da gerçekleşmiş.

Bugün bizim gördüğümüz Batı şehirleri artık Ortaçağ'ın, Rönesans'ın, hatta Aydınlanmanın biçimlendirdiği şehirler değil. Sanayi Devrimi'nin damgasını yemiş şehirler. Paris'i, Londra'sı, Berlin'i, Viyana'sı öyle. New York'tan hiç söz etmiyorum, çünkü o Sanayi Devrimi'nin içine doğmuş bir şehir; ne Ortaçağ'ı ne de Rönesans'ı var onun.

RÖNESANS
Avrupa'da hümanizmin etkisiyle Ortaçağ'dan sonra XV.-XVI. yüzyıllarda ortaya çıkan ve klasik eski Grek kültür ve sanatına dayanan sanat ve ilim akımıdır.

Şimdilerde, artık yukarıdaki dizelerle betimlenen köyler de kalmadı. Oralar artık uzakta değil oralara gidiliyor, geliniyor. Ülkemizde batıdaki köyleri biliyorum, hatta sonbaharları onların ikisinde oturuyorum. Doğudakileri de televizyonda görüyorum. Köycülük akımı, Sanayi Devrimi'nde yarışa gecikmeyle başlayan Almanya'da doğmuş. Avrupa'nın diğer ülkeleri siyasal birliklerini kurup Sanayi Devrimi'ni yaptıkları için şehirlerini Almanlardan daha önce inşa etmişler. Bu yarışta geciken Almanlar, şehirlere kötü diyerek kendilerini aklamaya çalıştılar.
Kırsal iyi, temiz, dürüst; şehir ise kötü...

Bu, toplumu teselli etmek için yüzeysel ve naif bir söylem. Almanlar, kendi şehirlerini hiçbir şekilde ihmal etmediler. Özgürlükler, imkânlar noktasında kırsal ile kent arasında tam bir ters orantı var. Kentte özgürlük ve imkân çok, ancak yaşamak zor.
Buna karşılık kırsalda yaşama sevinci çok, kısıtlama az. Para ve aktivite şehirde var, kırsalda yok. Ama kırsalda keyfinize göre -tabii ki imkânlarınız nispetinde- yaşayabilirsiniz.
Ama şehre geldiğiniz zaman...
Zevkinizi ve hayat sınırlarınızı birileri belirler. Sizi takip eder, size kural koyar.

Pencereyi açıp gönlünüzün istediğince haykıramazsınız şehirde, köyde bağırın istediğiniz kadar coşkunuzu tabiata yansıtın. 'Kırsal ile kentsel karşılaştırması', kabaca böyle bir hadise.

Bu karşılaştırmanın örneğini bilhassa trafikte çok görüyorum. Adam, köyünde kağnı arabası kullanmış.
Kendisinin kullanması mühim değil. Belki babası, belki dedesi kullanmış ve o gelenekten geliyor adam!

Bu arada hemen ifade edeyim: Kağnı çok güzel bir şey, çünkü hayatı yavaşlatıyor. Kağnı bırakıldığı yerde kalıyor. Zaten öküzler de bırakıldığı yerde duruyorlar.

İngiltere'de Sanayi Devrimi 1790'larda başlamış. Biz ise 20. yy.'ın ortasında, 1950'li yıllarda, hâlâ ziraat marşı söylüyoruz. Köycülük akımının ne menem uçuk bir hülya olduğunu ve bizleri uyutmak için kullanıldığını anlamıştım. 1950'li yıllarda tarım toplumuna ve köycülüğe methiye düzer ve bunları topluma bir hedef diye gösterirseniz modernleşmede bütün iddianıza rağmen pek yaya ve aciz kalmışsınız demektir.

Adamın altında araba, arabanın markası 'filan'... Bizim ilçede (İstanbul'un içinde), caminin önünde duruyor Hacı Baba. Aynen, kağnı arabasının köyde durduğu gibi duruyor. Kontak anahtarı da üstünde. Ya abdest alacak ya da imama bir şey söyleyecek...
Trafik sıkışıyor. Bekleyenlerin alayı o arabanın sürücüsüne bir şeyler(!) okuyorlar... Gümbürtü yani!

Kırsal ile kent mesela böyle bir olayda karşılaşıyor.
Yaşasın köycülük akımı(!)

ŞEHRİN TERBİYESİNDEN VE NESİLLERDEN, MEDENİYET TASAVVURUNUN İNSANI SORUMLUDUR

Toplum; bir şehri dönüştürme ve inşaat sürecini, bir iktidarla bir erk ile gerçekleştirir. Toplumun kendisi, toplumsal olarak bir şey yapmaz.
Ama bu erkin ortaya çıkması için mutlaka toplumsal bir destek, bir uzlaşı ve bir tercih beyanı gerekir.
Ve bu inşa ve değişim-dönüşüm süreci bir zaman alır.
Bu bir süreçtir, bir müddettir...

Bu erkle yani şehri inşa eden-dönüştüren iktidar ile toplumun medeniyet değerleri örtüşürse orada bir medeniyetin şehri ortaya çıkar.

Bu örtüşme her zaman olmuyor.
Bazen de bir medeniyetin şehri ortaya çıkmıyor. Niye?
Çünkü toplumun değerler sistemi ile inşa edici erkin değerler sistemi birbirinden farklı...
Güç erkte olduğu için de başka bir resim ortaya çıkıyor bazen.
Toplumsal değerlere uzak ve yabancı...

Eğer toplumun değerler sistemi ile geliştiren, inşa eden, dönüştüren erkin değerler sistemi aynıysa ortaya çıkan şehir hiyerarşik bir yapıdadır.

Simgeler burada daima öndedir ve medeniyet tasavvurunun en önemli değerinin mimarideki ve mekândaki remzi olan eser; şehrin merkezinde yer alır.
New York'un Manhattan'ı buna fevkalade bir örnektir.
Wall Street, işte beşinci cadde, Park Avenue vs., Hudson nehrinin doğu kenarındaki Birleşmiş Milletler binası.
Dikkatle baktığınız zaman oradaki o remizler, yani gökdelenler, çok ciddi birer göstergedir.
Paris'teki Eyfel Kulesi de öyle bir simgedir.
Bir şehirde bu remizler mutlaka vardır.

Şimdi gelelim İstanbul'a...
Zaten herkes biliyor burasının eskiden ne olduğunu, şimdiki durumunu... Ve tahmin ediyor geleceğini...
İstanbul'da Henri Prost'un yapmaya çalıştıklarını ama Allah'ın lutfu ile beceremediklerini bizler daha sonra becerdik, elhamdülillah.

Demek ki diğer bütün yapılar, bir şehirde o şehrin karakteristik remizlerini örtmeyecek şekilde inşa edilmelidir.
O hiyerarşiyi şehrin dokusunda da görürsünüz.
Bir medeniyetin şehri böyle inşa edilir.

Ve böyle inşa edilen bir şehirde yaşanan hayat, şehirliyi eğitir.
Mimarisi, düzeni böyle kurulmuş bir şehirde bu şehri kuran medeniyet tasavvurunun insanı, sonra gelen nesilleri eğitir.
Böylece şehir hayatında süreklilik sağlanır.

Değerler sistemi, akıp giden zaman içinde nesilden nesile intikal eder. Hem insanlarla hem de şehir mekânlarıyla...

Eğer böyle olmazsa yani şehir mekânıyla şehirli arasında bir ilişki oluşamazsa o şehirde şehir terbiyesi teessüs etmez, kurulmaz.

İnsanlar bir şeyler söylediğinde şehirde o söylenen şeylerin yansıdığı mekân olmazsa şehir terbiyesi sonraki nesillere intikal etmez, yansımaz, oluşmaz, gelişmez. Söylenen sözler muallakta kalır, boşa gider.

Bir şehirdeki bütün yapılar, o şehrin karakteristik remizlerini örtmeyecek şekilde inşa edilmelidir. O hiyerarşi, şehrin dokusunda da görülür. Bir medeniyetin şehri böyle inşa edilir. Böyle inşa edilen bir şehirde yaşanan hayat, şehirliyi eğitir. Mimarisi, düzeni böyle kurulmuş bir şehirde bu şehri kuran medeniyet tasavvurunun insanı, sonra gelen nesilleri eğitir. Böylece şehir hayatında süreklilik sağlanır.

İNANÇ, HAYAT VE DEĞERLER, MEKÂN BÜTÜNLÜĞÜ OLUŞTURMALI

İnsan, yaşamak için mutlaka ve mutlaka mekâna ihtiyaç duyar.
İnsan mekânsız yaşayamaz.
Cin gibi değil. Melek gibi değil.
Mutlaka bir mekâna ihtiyacı var.

Hayat tarzı için o mekânın gerekli asgari şartları sağlaması icap eder. Bu şartlar da o mekânı kullanan toplumun medeniyet tasavvurunun gerekleridir. Dolayısıyla o tasavvur nasıl bir bütünlük içindeyse onun yaşanan mekânı da -mekânsal şartlar itibariyle- aynı bütünlük içinde olması lazım gelir.

Buradan 'mekân bütünlüğü' kavramına geçiyoruz.
Şehirde medeniyet tasavvurunun değerler sistemine dayalı, o sistemin ahlâkî kurallarıyla bütünleşen, o kuralları ihlal etmeyen ve o kurallara uymayı kolaylaştıran bir mekân organizasyonu lazım.
Buna da '**şehirde mekân bütünlüğü**' adını veriyoruz.
Eğer mekân bütünlüğü olmazsa şehir terbiyesi olmuyor.

Bu mekân bütünlüğü, fiziksel mekân bütünlüğüdür. Bu olgu, toplumla ilişkilendirildiğinde bunun toplumun zihnindeki ve gönlündeki değerler sisteminin zahirdeki aksinden başka bir şey olmadığı anlaşılır.

Bir anlamda değer-mekân ilişkisi ve mekân bütünlüğü buradan ortaya çıkar.

Kendimize bakarsak yaşadığımız hayatın yüzde yüz değerler sistemine uymasının mümkün olmadığını fark ederiz.
Yaşadığımız hayatın değerler sistemiyle tamamen uyumlu olması bir ideal olur.
Ama ana çizgileriyle ve toplumsal ölçekte baktığımız zaman gördüğümüz şey şudur:
"İnandığımız, sevdiğimiz, benimsediğimiz hayatı ne kadarıyla mekânlara geçirebildik, geçirebiliyoruz?"
Eğer böyle olmuyorsa problem ortaya çıkıyor demektir.

Bir şehirde mekân bütünlüğü bozulunca davranış bütünlüğü de bozuluyor ve arkasından değer bütünlüğü bozuluyor. Artık siz zihninizde ve gönlünüzde kendinize ifade edemeseniz bile birtakım değerlere karşı lakayt kalmaya başlıyorsunuz. Hatta belki de birtakım başka değerleri de gizliden gizliye, fark etmeden kabul ediyorsunuz.
Eski değerlerinize karşı; "Yahu, bu zamanda da o olur mu?" demeye başlıyorsunuz.
İşte o, "Olur mu?" dediğiniz her neyse sizi siz yapan ögelerden bir tanesi ve belki de çok önemlisi.

Mesela bunlardan bir tanesi: 'Mahremiyet'...
İnsanı insan yapan, hatta biraz daha daraltmak isterseniz müslümanı da bu çağda algılatılan biçimde anlamamak kaydıyla insanı müslüman yapan temel bir öge...

Ancak bugünkü şehirlerimizde mahremiyet kavramı ve onun hayata geçirilmesi, İslâm'ın mahremiyet kavramından ve pratiğinden çok farklı.

İşte size çarpıcı bir örnek:
Şehir mekânı, size kendi mahremiyetinizi yaşama imkânı vermiyor. Onun yerine bir başka mahremiyeti yaşıyorsunuz ve belki de gizli gizli ondan hoşlanıyorsunuz.
Demek ki bir manada, mekân bütünlüğü bozulunca yani medeniyet tasavvurunuza göre mekân üretemiyorsanız, şehir düzenleyemiyorsanız önce davranışlarınız bozuluyor, oradan da değerleriniz bozuluyor.
Yani ahlâkî normlarınız inkıtaa uğruyor, uygulanamıyor, önemini yitiriyor.

Medeniyet tasavvurunun değerler sistemine dayalı, o sistemin ahlâkî kurallarıyla bütünleşen, o kuralları ihlal etmeyen ve onlara uymayı kolaylaştıran bir mekân organizasyonu lazım şehirde. Buna da "şehirde mekân bütünlüğü" adını veriyoruz. Şehirde mekân bütünlüğü olmazsa şehir terbiyesi olmuyor.

Mekân bütünlüğü...
Hayat bütünlüğü, inanç bütünlüğü demektir.
Çok abarttığımı zannetmiyorum.

- HAYAT BOŞLUK KABUL ETMEZ, AHLÂKA DAYANIN!

'Din' deyince bize modernitenin tanımladığı, daha doğrusu tahdit ettiği *(sınırladığı)* dini algılıyoruz. Toplumsal ortak algı bu istikamette oluşuyor.
Gayet basit, net bir algı.
Bir din var, bir de onun dışındaki hayat var.
Modernitenin din algısı işte bu.

Lisede öğrenmiştik, edebiyat hocamız Ziver Tezeren (Allah rahmet eylesin), Tevfik Fikret'ten okuyor:
"*Din-i Hak, bence bugün din-i hayat*
Sen ne dersin buna ey Molla Sırât?"

"Bir din var, bir de hayat var. Ve hayat dine hâkim olmalı" diyor Fikret!
Batı'da bu böyle...

Ben, biraz baktım hadiseye. Merak ettim, açıp okudum, gittim gördüm, biraz da konuştum filan o adamlarla.
Modernite; kiliseyi, manastırları ve katedralleri belli bir saha içine hapsettikten sonra ortaya çıkan alanda var oluyor.
Seküler zihniyet, bu boşlukta var oluyor.
Batı'da bunun erken örnekleri de var.
Mesela Hıristiyanlık, Roma'nın bıraktığı boşlukta var olmuş.

Şimdilerde İslâm'ı ulu camilere, varoş camilerine veya mescitlere sokmak ve oralardan dışarı çıkarmamak istiyorlar.
Müslümanlar her şeye rağmen belki bilerek veya bilmeyerek, "Ben içeri girmek istemiyorum, yahu!" diyor, direniyor.
"Sadece içeride kalırsam yaşayamam. Zaten içerisi ile dışarısı birdir." demekte.

"Gir bakalım çocuk!" diyorlar, "Bak sana çikolata filan vereceğiz."
Tabii, buradaki çikolatalar; Mercedesler, güzel otomobiller, efendim hoş dünya nimetleri vs.
Çocuk; "Acaba girsem mi, girmesem mi?" diye bakıyor.
Babasına bu teklifi yapamazlardı. Dedesine ise böyle bir teklifi yapmak akıllarına bile gelmezdi. Çünkü öylesine etkileyiciydi onlar.

Batı diyor ki: "Efendim din çok lazımdır insana. Çünkü stresi alır."
"Pazar günleri çok iyidir din. Ama pazartesi günü gündemden düşer, ben hayatımı yaşarım. Tekrar Pazar günü geldi mi, moralim bozuksa 'gerilimi' atmak için kiliseye gidip rahatlarım."

İslâm böyle değil.
Her işimize karışıyor, çünkü medeniyetin kurucu ögesi...

Bir medeniyet zaten böyle kuruluyor.
Ortaçağ Katolikliği de böyle kurmuş medeniyeti.
Kapitalizm de böyle kuruyor. Kendini bir din gibi algılatıyor / buna inanıyor.

Hayatta boşluk bırakmaya gelmez.
Bir başka tasavvur gelir, o boşluğu hemen doldurur!
İsteseniz de istemeseniz de!

Bir medeniyet tasavvurunun sahibi iseniz, hayatın bütün alanlarında söz söyleyeceksiniz. Ve söylediğiniz her sözün davranışa yansıması gerek.

Davranışın da mutlaka bir müeyyidesi olması, ahlâkî bir boyutu olması lazım. İnsanı başıboş bırakamazsınız.

Modernite kiliseyi, manastırları ve katedralleri belli bir saha içine hapsettikten sonra ortaya çıkan alanda var oluyor. Bu boşlukta var oluyor seküler zihniyet. Şimdilerde İslâm'ı ulu camilere, varoş camilerine veya mescitlere sokmak ve oralardan dışarı çıkarmamak istiyorlar. Hayatta bir boşluk bırakırsanız bir başka tasavvur gelir, o boşluğu hemen doldurur! Bir medeniyet tasavvurunun sahibi iseniz hayatın bütün alanlarında söz söyleyeceksiniz. Söylediğiniz her sözün davranışa yansıması, her davranışın da mutlaka ahlâkî bir boyutu olması lazım. İnsanı başıboş bırakamazsınız.

İSTANBUL GEÇMİŞTE NELER GÖRDÜ, İSTANBUL'DAN GELECEĞE NELER GÖRÜNÜYOR?

İstanbul ve Tarihî Yarımada…
Bu şehir, dönüşen bir şehir…
Burayı, başlangıçta Müslümanlar kurmadılar.
Burayı, Bizans ve Roma da başlangıçta kurmadı.
Burayı, Grekler kurmuş.

Bir koloni şehriymiş burası. Ticaret yapılan bir şehir.
Bir sürü malumat var, kısaca söyleyelim…
Koloni, Grek şehrinden Roma'nın başkentine dönüşüyor.
Tabii şimdi; "Grek mantığı nedir? Nasıl yaşarlar? Koloni şehri ne demektir? Nerelerde yer almıştır? Antik çağ nasıldır?" bunların hepsini şöyle bir gözümüzün önünden geçiriyoruz.
Bir de Roma'yı gözümüzün önünden geçiriyoruz.

Roma'nın Roma İmparatorluğu'nun başkenti ne demek?
Bu Grek kolonisini dönüştüren Roma İmparatoru I. Konstantin.
M.S. 330'larda başlıyor şehri dönüştürmeye ve Hıristiyan oluyor.
İtikadımıza göre Hıristiyanlık o zaman Hak din.
"İnşallah tevhid üzeredir." diye düşünürüm!

Önce Roma ortaya çıkıyor, sonra Bizans…

Roma'nın simgesel yapıları şu anda ortada yok ama yerleri var.
Bir tanesi hipodrom, bir tanesi de imparator sarayı.

Sultanahmet Meydanı, hipodromdur. Onun Marmara tarafındaki yamaçları da imparatorun sarayıdır.
Tapınak yok ile var arasında, çok küçük, kadim zamanlardan kalma.
Hıristiyan Konstantinopolis'in sonraki simgesel yapısı ise Justinyanus'un yaptırdığı Ayasofya. İlahi Hikmet kilisesi.
Bugün üniversitelerde okutulan, mühim bir hukuk ekolü olan Roma hukukunu tedvin eden *(düzenleyen, sistemleştiren)* de Justinyanus'tur.

VI. asrın ortaları...
Ayasofya'dan sonra Roma giderek Bizanslaşır.
Latin'den Grek kültürüne geçer.
11. yy.'da Ortodoks Hıristiyanlık hâkim olur.
Bu arada bir de İkon Kırıcılık akımı var. Yüzyıl kadar sürmüş. Kanaatime göre Müslümanlardan ilham almış bir akım. Müslümanların mücerred *(soyut)* kavramından esinlenmiş.
Daha sonra da, halen İstanbul'da, tarihi yarımadada var olan kiliseler... Bu daha sonra bin yıllık bir süreyi kapsıyor.
Hangi kiliseler?
Vatan Caddesi'ndeki Lips Manastırı veya Fenârî Îsâ Camii, Edirnekapısı'ndaki Khora Manastırı veya Kaariye Camii, Unkapanı'nda Pantokrator Kilisesi ya da Zeyrek Kilise Camii...
Bir de Koca Mustafa Paşa'da Sünbül Efendi Camii, eski adıyla Aya Andreas Manastırı vs. hatırlayabildiklerim bu zikredilenler.

"Niye kilise yapıyor bu insanlar, bu Bizans?"
Çünkü medeniyetin en üst değerini kilise temsil ediyor mimaride.
Bu değer; din-inanç, onun mekândaki karşılığı da kilise.
Şehir, Osmanlı'ya geçince paradigmanın sadece muhtevası değişmiştir, mahiyeti değişmiyor. Bu yeni paradigmada da en üst değer; din-inançtır ve bu kiliseler, bu kadim Bizans

manastırları bir bir camiye tahvil olunmuştur. Bu kullanım çok şükür bugün dahi devam etmektedir.

Bugün, bu anlayış bize çok yabancı geliyor.
Modernist bir gözle hayata baktığım zaman bana dahi yabancı geliyor.

Mesela bugün, şöyle bir bakıyorum şehre...
İstanbul'da ne görmek isterim bir modernist olarak? Veya ne görürüm?
Göz her şeye bakar ama zihin ve kalp; ilgilendiği şeyi görür sadece diğerlerini fark etmez bile.
Mesela AVM'leri görüyorum ben her nedense.
Allah gözüme onları sokuyor.
Demek ki bir başka değerler sisteminin yapıları gözümüze giriyor, giderek normalleşiyor bunlar.

Yurtdışına ilk gittiğimde gençtim, karşı cinse hiç bakamazdım. Utanırdım. Sonra alıştım, şimdiki halimi söylemeyeyim. Hayat tarzı, eğer içinde yaşıyorsanız sizi nelere alıştırmıyor ki!

Yıllar geçti...
Viyana'ya gittim, 3-4 ay kaldım.
Metroya biniyoruz. Viyanalı hanımefendi karşımızda oturuyor.
"Aman ya Rabbi! Gözümü kapatsam mı, açsam mı?"
Şaşkın vaziyetteyim, onun içinse bu gayet normal. "Oraya mı baksam, buraya mı baksam?"
O farkında değil, gayet rahat.
Göz alışıyor bir süre sonra...

Ben şu anda Beykoz'da oturuyorum.
Çevre yolunu kullanıyoruz. Kavacık'a giden yol.

Rumelihisarı sırtlarında gökdelenlere daha alışamadım. Çocukluğumun yazları Kanlıca'da, Çubuklu'da geçti. Hülya tepeler, hayal ağaçlar vardı karşı sırtlarda...
O bir hikâye değildi!
Şair; "Hülya tepeler, hayal ağaçlar, bir kuytuda dinlenen yamaçlar..." diyordu.
O bir pitoresk *(resimsel)* idi.
Fakir onu gördü, gökdelenlere hâlâ alışamadı.

"Niye kilise yapıyorlar Bizans?" Çünkü medeniyetin en üst değerini kilise temsil ediyor mimaride. Bu değer, din-inanç. Onun mekândaki karşılığı da kilise. Şehir, Osmanlı'ya geçince paradigmanın sadece muhtevası değişmiştir, mahiyeti değişmiyor. Bu yeni paradigmada da en üst değer, din-inançtır ve bu kiliseler, bu kadim Bizans manastırları bir bir camiye tahvil olunmuştur.

Demek ki Bizans İstanbul'unda simgesel yapı, kilise...
O halde şu soruyu soruyorum:
"Bugün bizim için hangi yapı, hangi değerin simgesel yapısıdır?"
Cevap vermeden bırakıyorum...
Cevabın dehşetinden korkuyorum!

İkinci dönüşümü bu şehrin...
Konstantinopolis'ten İstanbul'a dönüşüdür.
Bunun da çok belirgin örneği, Tarihî Yarımada'daki külliyelerdir. İstanbul, bir külliyeler şehridir.
300 sene sürmüş bu dönüşüm.

On tane padişah külliyesi... Paşa ve sultan hanım külliyelerini saymıyorum bile on tane padişah külliyesi var.

"Bugün bizim için, hangi yapı hangi değerin simgesel yapısıdır?" Cevap vermeden bırakıyorum... Cevabın dehşetinden korkuyorum!

Belki günün birinde bir turizm şirketi; "Hey Müslümanlar gelin, size şu külliyeleri gezdireyim." der. Fatih'le başlar.

Ayasofya'nın külliye olması 200-250 sene almıştır.
Sainte-Sophie orada yerinde duruyor.
Kutsal hikmet mabedi... Ama onun bir Osmanlı mabedine dönüştürülmesi 250 sene alıyor.

Sultan Bayezid Külliyesi, sonra Sultan Selim Külliyesi, Şehzade, Süleymaniye, Sultanahmet, Yeni Cami, Nûr-u Osmaniye ve Laleli külliyeleri.

Sonraki dönüşüm ise İstanbul'un İstanbul'a dönüşümü...

'İkinci İstanbul'; modern bir bakışa doğru gitmiş, modernist bir hayata meyletmiştir.
İlk çatlak Lale Devri'nde, 1718-1730 arasında başlar, çünkü Karlofça (Karlowitz) mühim bir kırılma noktasıdır.

LALE DEVRİ
Osmanlı Devleti'nde, 1718'de Avusturya'yla imzalanan Pasarofça Antlaşması ile başlayıp 1730'daki Patrona Halil İsyanı ile sona eren dönemdir. Dönemin padişahı III. Ahmet, sadrazamı ise Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'dır. "Zevk u sefa" devri olarak bilinir. Adını, o dönemde İstanbul'da yetiştirilen lale çiçeklerinden alır.

Ondan sonra Pasarofça gelir (1718). O da mühim bir kırılma noktasıdır. Bu tarihleri Ziya Nur Aksun'dan okumazsanız bunları pek anlayamazsınız.
Hammer, bunları Habsburg siyasi görüşü ve felsefesi doğrultusunda yazmıştır. Bizler de resmî söylem icabı, ondan okuduk uzun yıllar. Ziya Nur, bunları bir başka perspektiften tahlil eder. Ziya Nur'dan okuyacaksınız bu tarihlerin ne olduğunu.

Lale Devri'yle başlıyor harekât.
Evropa'ya (eskiler öyle telaffuz ederlerdi) elçi gönderiyoruz…
Devamlı elçi gönderiyoruz…
Osmanlının eski elçileri orada devamlı kalmazlardı, gider ve geri gelirlerdi.
Önce bürokrat, daha sonraları da garbın fennini tahsil etsin diye talebe yolluyoruz.
Evropa'dan da subay ve sanatkâr getirtiyoruz.
Modern muharebe fennini öğrenmek ve Batı sanatını taklit etmek için.
Nihayet bu gayretler semeresini veriyor ve Tatarcıklı Abdullah Efendi 1792'de bir teklif hazırlıyor.
"Bu şehri nasıl modern hale getireceğiz? Geniş caddeler ve meydanlar açacağız. Kâgir inşaat yapacağız. Göçebelikten vazgeçip yerleşik bir düzene ve yerleşik kurallara göre yaşamaya geçmemiz lazım." diyor.

***ZİYA NUR AKSUN (1930-2010)** Tarihçi, hukukçu, matbaacı ve yayıncıdır. Eserlerinden ziyade sohbetleriyle tanınır.*

***JOSEPH VON HAMMER-PURGSTALL (1774-1856)** Avusturyalı tarihçi, diplomat ve Doğu bilimleri uzmanıdır. Osmanlı Devleti Tarihi eserinin yazarıdır. Osmanlı'da 1851'de kurulan Encümen-i Daniş'e seçilen bilim adamlarındandır. Kabrinde "Yusuf Bin Hammer" yazar.*

Sanki ondan evvel biz yerleşik değiliz, hiç kuralımız yok gibi.
Modern bir mantık.
Bu mantığı da anlamaya çalışalım.
Ben anlayamadım ama siz çalışın…
Bakalım, ne demek istiyor Tatarcıklı Abdullah Efendi!

Ve bu Tatarcıklı Abdullah Efendi'ye dayanarak ondan başlayarak daha sonra Ebniye Nizamnameleri çıkarılmaya başlanıyor. 1796-1882 arası, tam altı adet Ebniye Nizamnamesi.

Binayı şöyle yapacaksın, çıkmasını da böyle yapacaksın. Kat adedi şöyle olacak. Yani bizim bugünkü imar mevzuatı.

EBNİYE NİZAMNAMELERİ
Ebniye-i Hassa Müdürlüğü tarafından 1848'de çıkartılan yönetmelikler bütünüdür. Nizamnamede cadde ve sokak genişlikleri, sokakların aydınlatılması, yapılarda kullanılacak malzemeler, kat yükseklikleri, çeşitli yapı bölümleri, yapıların denetlenmesi gibi şehir dokusunu disiplin altına almaya yönelik konulara oldukça ayrıntılı kurallar getirilir. Yangına karşı çeşitli önlemler öngörülür.

Ondan evvel böyle bir şey yok. Çünkü buna ihtiyaç yok. Toplum, hakkının ötesine tecavüz eden binayı zaten yapmıyor. Bunu ahlâkî bir vecibe olarak görüyor.
Profesör bir dostum yıllar önce; "Hocam biz 10 bin Kadı siciline şöyle bir baktık, inceledik ne var ne yok diye, içlerinden 5-6 tane imar davası çıktı." dedi. Yani Kadı'ya intikal eden mesele.

Bir tanesi de Niko'nun davası.
Niko diyor ki: "Komşum Ahmet Ağa benim bahçeme bakan bir pencere açtı. Benim hanım Frenk. Hıristiyanız biz, pek fazla örtünmeyiz. Komşunun benim hanımıma bakmasını istemem."
Kadı Efendi de; "O pencere derhal kapatıla!" diye hükmediyor. Bu kadar basit imar davası…

KAVAİD-İ HENDESE
Bugünkü dille geometri kuralları, hayata matematiksel açıdan bakan rasyonalist bir dünya görüşünün simgesel ifadesidir.

Ve bu Ebniye Nizamnameleri'nin felsefesini Büyük Reşit Paşa söylüyor: "Biz İstanbul'un imarını Kavaid-i Hendese'ye göre yapacağız." diyor. Yani Hendese kaideleri, bugünkü dille; geometri kuralları.

Yani, bir şehrin bütün medeniyet tasavvurunu ve ona ait ahlâkını bir geometrik çizgiye feda etmek...

Niye?
Modernite orada da ondan.
"Adam geometri ile bu noktaya geldi." diyor Reşit Paşa!
Ne adamı biliyor ne geometriden haberdar ne de gelinen noktayı anlamış. Ama söylüyor ve icra ediyor.
Devam edelim, Reşit Paşa'nın ruhu postmoderniteyi gördü mü, anladı mı onu da bilmiyoruz!

Toplum, hakkının ötesine tecavüz eden binayı zaten yapmıyor. Bunu ahlâkî bir vecibe olarak görüyor.

Şehrin moderniteye doğru meyletmesi hususunda bir metafor düşünelim... Bir geminin veya bir teknenin yükü ne taraftaysa o tarafa yatar... Yük ağır gelirse oradan su alır ve alabora olur.
İstanbul ne oldu acaba? Bu yükün veya yüklerin arasında bir ticaret anlaşması var.
Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması'nın büyük etkisi olmuş. 1838'de...
Sultan Mahmut'a antlaşmayı imzalatır Reşit Paşa.
Padişah soruyor: "Ne olacak bu antlaşma ile?"
Reşit Paşa da cevaben; "Biz de Batılılar gibi modern olacağız." diyor.

Bu antlaşma sonunda yabancı ticaret misyonu İstanbul'a geliyor. Tabii onlar paralı, zengin, üretici ve birtakım isteklerini de getiriyorlar İstanbul'a.
"Şehir mekânlarında şunu, şunu, şunu isteriz!" diyorlar.
Antlaşma ile hakları var, yani yasallar... Paraları ile de iktidarları var.

Hem meşru hem muktedir!
Mesela isteklerin bir tanesi çok masum.
Münakale ve muhabere istiyorlar, yani ulaşım ve haberleşme.
Ama diğerleri farklı bir renkte.
Akşam oldu mu umumi bir lokalde adam bir kadeh içkisini içecek, yemeğini yiyecek, dansını yapacak. Tabii bu akşamın bir de gecesi var, oraya hiç girmeyelim. Beyoğlu ve devamı onların mekânı oluyor. Bunlar ikili İstanbul'un, ikili hayatımızın ilk habercileri, öncüleri.

Sonra Kırım Harbi'nde buraya yabancı askerler geliyor. Onların da istekleri ve baskıları var. Neticede, şehre yabancı mimarlar, yabancı projeler müdâhil olmaya başlıyor.
Mesela Sirkeci Garı, mesela Düyûn-u Umûmiyye Binası (Bugünkü İstanbul Erkek Lisesi), mesela Tıbbiye-i Şâhâne (Haydarpaşa'daki üniversite binası) ve Haydarpaşa Garı.

Mesela, İstanbul'u imar etmek için Paris'te belediyenin ünlü bir mimarına gidiyorlar.
Adam 3-5 tane eskiz yapıyor. Gelip şehri gördüğü, ettiği yok. Buraya bir getiriyorlar o eskizleri ki tatbik edilirse İstanbul'a devâsâ istinat duvarları inşa etmek lazım, çünkü arazi meyilli. Ünlü mimar tüm eskizleri düz bir arazi için hazırlamış.
Allah'tan para yok da bu projeler tatbik edilemiyor ve eski İstanbul o bakımsız ve köhne haliyle ama özgün biçimiyle 50'li yıllara kadar geliyor.

Benzer bir hikâye Prost için de geçerli. Ama Prost farklı. Çok akıllı bir adam. Akıllı ve pragmatist. Devlete bir mektup yazıyor, devlet reisine…

"Ben size hayranım, siz bir kahraman ve kurtarıcısınız, bir büyük münevver, bir devrimcisiniz", diyor.

14 yıl süreyle, İstanbul'un kaderine bu mektup sayesinde hâkim oluyor. Önerileri, Allah'ın sıyanet *(koruma)* ve lutfu ile hayata geçemiyor. Zira II. Dünya Savaşı Türkiye'nin de zaten kıt olan mâlî kaynaklarını iyice kurutmuş durumda.

HENRI PROST (1874 - 1959) Fransız mimar. 1935 ile 1951 yılları arasında İstanbul'un nâzım planını hazırlayıp uygulamıştır.

Bir de Le Corbusier diye bir adam var, o da bir Fransız. O da bir mektup yazıyor. Diyor ki: "Ben kadim İstanbul'a hiç dokunmayacağım. Yeni şehri bunun dışında bir yerde inşa edeceğim."
Tabii, bu fikir Cumhuriyet aydınlanmasına tümüyle muhalif. Bu aydınlanma, kendisini eski İstanbul'u dönüştürmek zorunda hissediyor. Öyle ya yeni bir paradigma ve buna uygun yeni bir şehir.
Ülke, henüz bu yeni paradigmanın gücünü ve gerçekliğini anlamış değil o yıllarda. Aradan geçen neredeyse yüzyıllık süre, herhalde birçoklarına, hayatın akışı karşısında o paradigmanın kudretini ya da aczini, yetersizliğini anlatmış olmalı.

Paris'te belediyenin ünlü bir mimarına gidiyorlar İstanbul'u imar etmek için. Adam 3-5 tane eskiz yapıyor. Gelip şehri gördüğü, ettiği yok. Buraya bir getiriyorlar o eskizleri ki tatbik edilirse İstanbul'a devâsâ istinat duvarları inşa etmek lazım, çünkü arazi meyilli. Ünlü mimar tüm eskizleri düz bir arazi için hazırlamış. Allah'tan para yok da bu projeler tatbik edilemiyor ve eski İstanbul, o bakımsız ve köhne haliyle ama özgün biçimiyle 50'li yıllara kadar geliyor.

***LE CORBUSIER (1887-1965)** İsviçre asıllı Fransız mimardır. Aynı zamanda şehir plancısı, ressam ve heykeltıraştır. Yaptığı işlerde, kalabalık şehirlerde yaşayan insanlar için daha iyi koşullar sunan tasarımları önem taşır.*

Tabii ki Le Corbusier, İstanbul'un imarını üstlenemiyor.
Sonra dövünüyor. "Ne kadar büyük aptalım ben, İstanbul gibi şehrin imarını elimden kaçırdım." diyor.

Evvelce, 1900'lerin başında, hem Prost hem Le Corbusier İstanbul'a gelmişler, burada kalmışlar, şehri incelemişler. Bunlar iyi mimarlar.
Biri fırsatçı; ötekisi…

Prost'un bir özelliği daha var.
İslâm şehirlerinin bir başka paradigma istikametinde dönüştürülmesinde tecrübeli.
Şimali *(Kuzey)* Afrika'daki Müslüman şehirlerini Fransız kolonizasyonu istikametinde dönüştürmüş.
Ciddi bir başarısı var bu konuda.
Referansları iyi, karnesi; 'hep pekiyi'lerle dolu.

"Prost bu şehirde ne yaptı, ne yapmak istedi?"
Prost ideolojik bir İstanbul ortaya koymaya çalıştı ve kısmen koydu.
Bunları çok kısa geçiyorum.

Benim bir öğrencim vardı.
Bu genç Sidney Üniversitesi'nde bir doktora yaptı.
10 sene kadar kaldı Avusturalya'da.
Sidney'deki doktorasının konusu "1950-60 arası İstanbul'da Menderes'in imarı".

Dünyanın bir ucundaki bir üniversite, İstanbul'da Menderes'in imarı ile bu kadar alakadar. Doktora yaptıracak düzeyde. Niye? Çünkü İstanbul, bir gösterge şehirdir.
İslâm Medeniyeti'nin bugünkü yorumunun gösterge şehri. Mazide kalan müze bir şehir değil, her şeye rağmen bugün, şimdi, şu anda İslâm Medeniyeti'nin gösterge şehri. Hem de bütün boyutlarıyla...

İstanbul'da yaşayan bir adam bunu fark etmez.
Ne zaman ki yurt dışına çıkar, entelektüel dünya ile temas kurar, onlar ne yapıyor diye bakar, işte o zaman; "İstanbul böyle önemli ve gösterge bir şehirmiş." der.

İstanbul'u ele geçiren anlayış-zihniyet-güç her ne ise İslâm dünyasının bugünkü anahtarını ele geçirir.
Burada, 'İslâm dünyası' derken fıkhi anlamı kastetmiyorum. Zihinsel dünyayı, mental/duygusal medeniyet dünyasını ele geçirir. Onu kastediyorum.
Bu kadar nettir!

Ortaçağ'da Bağdat'ı düşürdüler. Bir taraftan Moğollar, diğer taraftan Haçlılar.
İslâm medeniyet dünyası uzun bir inkıtaa uğradı *(arkası kesildi).*
Modern zamanda İstanbul düşmedi.
Bütün gayretlerine ve maalesef gayretlerimize rağmen! İnşallah düşmeyecek!

Prost, İslâm şehirlerinin bir başka paradigma istikametinde dönüştürülmesinde tecrübeli. Şimali (Kuzey) Afrika'daki Müslüman şehirlerini Fransız kolonizasyonu istikametinde dönüştürmüş. Ciddi bir başarısı var bu konuda. "Prost bu şehirde ne yaptı, ne yapmak istedi?" Prost ideolojik bir İstanbul ortaya koymaya çalıştı ve kısmen koydu.

Prost, ideolojik bir adam. Modern Batıcı.
Grek, Roma ve Osmanlı'ya saygı gösteriyor.
Ama Prost'ta baskın olan Grek ve Roma'dır.
Prost'un iki tane eserini, daha doğrusu önerisini söylemek isterim.
Bunlardan bir tanesi, Yenikapı'da bugünkü Atatürk Bulvarı'nın başlangıcı.
Yenikapı-Aksaray-Saraçhane ve Unkapanı'nı birleştiren ve kadim şehri bir bıçak yarası gibi bölen büyük cadde.
Burada bulvarın başlangıcında büyük bir alan, meydan yapıyor Prost; orada Antik döneme ve Cumhuriyet'e ait görkemli heykeller var ki heykel görmeye alışmamış gözlerimiz heykel görsün de terbiye olsun diye. Yeni paradigma öyle istiyor çünkü.

Diğer bir eser ise hipodromda, yani Sultanahmet meydanında. Prost Sokullu Sarayı'nın bulunduğu yerdeki binayı (bugün Marmara Üniversitesi rektörlük binası) yıkıyor ve meydanı, yani hipodromu Marmara Denizi'ne açıyor. Yine oraya Grek Uygarlığı'nı temsil eden anıtlar dikiyor.
Bunlar tarihî yarımadadaki öneriler, yani Osmanlı İstanbul'una ait teklifler.

Yeni paradigma, yeni bir şehir merkezi istiyor. Orası da Taksim! "Tarihî yarımadanın dışında bir başka merkez yaratabilir miyiz?" şeklinde bu istek...
Taksim Gezi'si bu açıdan çok önemli. Oradaki Topçu Kışlası ve gayrı-müslim mezarlığı 40'lı yıllarda yok ediliyor ve yerine yeni paradigmanın, yeni merkezin temelleri atılıyor. Burası ve devamında Divan Oteli'nin, Hilton Oteli'nin yerleri ve Maçka ekseni de Prost'un önerisinde bir bütün.
Burası Modern İstanbul...
Ancak bu esnada Prost, İstanbul'da olaya yüzde yüz hâkim olamadı, çünkü II. Dünya Savaşı girdi araya.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra da bir başka resim ortaya çıktı.
O resmin başlangıcı 1950 seçimleridir.
Bu yeni resimle başlayan dönem, İstanbul'da bir kaos dönemidir.

Yeni ve modern paradigma, 14 Mayıs 1950'deki seçimlerle beraber çatlamıştır. Klasik Osmanlı paradigması Lale Devri'nde nasıl çatlamışsa yeni paradigmayı temsil eden Prost ruhu da Menderes ile beraber aynı şekilde çatlamıştır.
Ancak bu yıllarda şehre ikili bir anlayış yani bir kaos hâkimdir. Menderes'in temsil ettiği zihniyet, Prost zihniyetinin karşısında olduğu halde uygulamalar, Prost uygulamalarının benzeridir.
Tarihî yarımadanın içinde açılan caddeler ve etrafındaki çevre yolları Prost'un önerdiği gibidir. Yani zihniyet ile uygulama çatışmıştır.
Eğer bu işler Le Corbusier'e kalsaydı, bu şehir olduğu gibi kalırdı. Yeni şehir bunun dışında kurulurdu.

Bir yanlış bir başka yanlışı daha getiriyor.
Prost'un ruhu Menderes ile tarihe gömülürken Prost'un uygulamaları hayatiyet kazandı. Menderes; Prost ruhunun aksine, şehrin küllliyelerini de diriltti. Merhum başvekilde sanki ikili bir şahsiyet vardı. Biri yollar ve meydanlarla Prost uygulamaları gibi seküler ve Batılı diğeri

Yeni paradigma, yeni bir şehir merkezi istiyor. Orası da Taksim! "Tarihî yarımadanın dışında bir başka merkez yaratabilir miyiz?" şeklinde bu istek... Taksim Gezi'si bu açıdan çok önemli. Oradaki Topçu Kışlası ve gayrı-müslim mezarlığı 40'lı yıllarda yok ediliyor ve yerine yeni paradigmanın, yeni merkezin temelleri atılıyor. Burası ve devamında Divan Oteli'nin, Hilton Oteli'nin yerleri ve Maçka ekseni de Prost'un önerisinde bir bütün. Burası Modern İstanbul...

külliyelerin restorasyonu ile İslâmî ve yerli... Bu iki güç, halen şehirde çarpışıyor...

Bu arada Menderes, bilerek ya da bilmeyerek Türkiye'de Sanayi Devrimi'ni başlattı. Özel teşebbüs, hür teşebbüs...
Ne dedi?
"Her mahallede bir milyoner yaratacağım."
Bu tam kapitalistçe bir laf...
Ondan evvel; "Bu memlekete komünizm lazımsa, onu da biz getiririz." diyen devletçi, totaliter bir anlayış vardı ülkede.

Sanayi Devrimi gecikmiş olarak başlayınca kırsaldan İstanbul'a bir geliş, bir göç başladı. Eskiden de böyle bir geliş vardı ama bu gelişi İstanbul kendi içinde eritiyor, gelenleri kendine benzetiyordu.
İstanbul; bu yeni gelişleri, gelenleri artık eritemez oldu...
İnsan-mekân ilişkisi böylece koptu.

Kaos durumu hâlâ devam ediyor.
"Peki, şimdi biz, hangi medeniyet tasavvuruna göre biçimlenmiş bir İstanbul görüyoruz ve onun içinde yaşıyoruz?"
Onu ben bilemiyorum.
Ve şu anda şehirde bir medeniyet tasavvuru göremiyorum.

Son söz olarak şunu söyleyeceğim:
Bugün, İstanbul kaosa teslim olmuş vaziyettedir.
Çünkü içinde yaşayan insanların ve Türkiye'nin genelinin şehir ve özellikle İstanbul hakkında bir tasavvuru yoktur. Çünkü o insanların genel manada bir medeniyet tasavvuru yoktur. Medeniyet tasavvurumuz parçalanmış vaziyettedir.

Bir taraftan İslâmî medeniyet tasavvuru hâlâ vardır ve ayaktadır.

Bir taraftan da, özellikle merhum Turgut Özal sonrası pragmatist kapitalist medeniyet tasavvuru vardır, ayaktadır ve gelişmektedir.

Prost'un ruhu ile külliyeleri inşa eden ruh, iki esâtir *(mitolojik)* kahramanı gibi ellerinde kılıç, bu şehrin meydanlarında, caddelerinde çarpışmaktadırlar. Prost'un ruhunun sırtında hiç de yabancı olmadığı pragmatist kapitalist zırh vardır. Külliyelerin ruhu ise kendi özgün kaynaklarının hikmet ve feyzine sığınmaya çalışıyor.

Tabii, bu çarpışmalar bizim ruhumuzdadır, içimizdedir.
Henüz bunu bitirecek kesin bir karar vermiş değiliz.
Küçük bir grup da mesela sizler gibi veya fakiriniz gibi hâlâ acaba kendimize has, kendimize özgü bir tasavvur var mıydı şehre ait, bunu yürütebilir miyiz diye uğraşmaktayız.

Benim düşüncelerim böyle.
Çevremden, ailemden, mürşidimden bana aktarılan böyle.
İnşallah böyle de devam edecek...

Allah hepimize imdat eylesin.

Bugün, İstanbul kaosa teslim olmuş vaziyettedir. Çünkü içinde yaşayan insanların ve Türkiye'nin genelinin şehir ve özellikle İstanbul hakkında bir tasavvuru, genel manada bir medeniyet tasavvuru yoktur. Medeniyet tasavvurumuz parçalanmış vaziyettedir. Bir taraftan İslâmî medeniyet tasavvuru hâlâ vardır ve ayaktadır. Bir taraftan da, özellikle merhum Turgut Özal sonrası pragmatist kapitalist medeniyet tasavvuru vardır, ayaktadır ve gelişmektedir.

DİZİN

A
Abdiyyet 37, 40, 44, 68
Abdülhak Hamit Tarhan 32
adalet 130
Âdem 60, 116, 117, 119, 120, 121, 122
Âdem ile Havva 121
ahlâk 15, 39, 54, 74, 76, 111, 152, 194
Ahmet Haşim 182
Ahmet Kutsi Tecer 199
akıl 7, 12, 28, 41, 50, 72, 74, 120, 131, 144, 153
Albert Camus 53
âlem 54, 80, 106, 126, 182
Allah 8, 9, 10, 23, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 51, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 78, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 95, 96, 97, 100, 101, 103, 105, 109, 111, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 126, 128, 129, 136, 137, 147, 149, 165, 166, 168, 169, 178, 182, 204, 209, 214, 220, 221, 227
Âmentü 66, 70, 77
Amerika 16, 47, 50, 77, 111, 158, 167, 173, 174, 189, 190
Amerikan kapitalizmi 50, 189
Antik Atina 19
apartman 20, 56, 91, 181, 185
Aristoteles 73
Arnold Joseph Toynbee 88
aşk 41, 43, 51, 72, 136, 146, 182, 193
at arabası 79, 98
AVM 30, 214
Avrupa 22, 29, 47, 54, 70, 94, 105, 124, 139, 158, 159, 160, 162, 200, 201
aydınlanma 21, 22, 24, 139, 155, 158, 162, 200
Aziz Efendi 15, 26

B
Bağdat 2, 19, 177, 223
Batı 57, 68, 69, 70, 79, 89, 92, 93, 94, 96, 97, 102, 106, 109, 115, 124, 125, 126, 140, 149, 150, 153, 158, 162, 172, 174, 177, 185, 199, 200, 201, 209, 210, 217
Batı Medeniyeti 106, 150
Batılı güç 129
Behçet Necatigil 135
Bekâ 9
Berlin Duvarı 174
beşer 66, 68, 112, 115, 123, 134
Beşir 67, 127, 129
bireyselleşme 92, 95, 96
Bizans 212, 213, 215
blue jean 189
Boğaz 8, 33, 34, 126
Burjuva 172
Büyük Britanya 31, 32, 104, 157
by-pass 136, 138

C-Ç
cahillik 81
cebir örtüsü 156
cehalet 85
cemaat 38, 56, 92, 96
cemiyet 18, 38, 118
Cenâb-ı Ali 44, 107, 108
Cenâb-ı Allah 36, 38, 44, 64, 68, 87, 97, 100, 115, 116, 118, 120, 121, 165
Cenâb-ı İbrahim 44
Cenâb-ıÖmer 40
Civilization 118
Coca Cola 190
Colorado Kanyonu 34
Cumhuriyet 21, 162, 221, 224
Cumhuriyet aydınlanması 162, 221
çağdaş tüketim 16

D
Dante 70, 71
Decameron hikâyeleri 70, 71
dejavu 45
deklarasyon 19

denizanası 58
deve 79
Dolmabahçe 30, 31
Dom Katedrali 170
duygu 7, 8, 13, 14, 16, 28, 61, 63, 130, 139, 143, 144, 152, 159, 193

E
Ebed 9
Ebniye Nizamnameleri 217, 218
Edward Said 59
egoistleşme 95, 96
emri bi'l-maruf nehyi anil münker 136
entelijansiya 24, 127
Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri 147
Esmâ 37, 38, 117
evâmir-i ilâhiyye 109
evliyalar şehri 177
evliyaullah 111, 165
ezan 29, 150, 196
ezel 9, 134

F
fenâ 156
fenafillâh 43
Fernand Braudel 140
Firavun 118
Frenkler 38, 180, 185
Friedrich Nietzsche 49, 143

G
Galileo Galilei 74
Ganî 36
gavvas-dalgıç metaforu 25
God 23
Grek tragedyası 10
günah 15, 42, 66, 68, 69

H
Habsburg 31, 216
Halîfetullah 96, 98, 144
Hâlik 131
hayat-mekân ilişkisi 191, 192
Hayy 44, 87
Hazreti Muhammed Mustafa 38
Henri Bergson 27, 163
Hıristiyan 50, 102, 212, 213, 218
Hıristiyanlık 71, 209, 212, 213
Hikmet 51, 145, 213
Hilkat 64, 66, 130, 132, 151
hiss kable'l-vukû 45
hiyerarşik yapı 180, 181, 182
Hofburg Sarayı 31
hümanite 72, 73, 144
Hümanizm 69
Hz. Peygamber 38, 39, 63, 71, 107

I-İ
I. Dünya Savaşı 162
II. Dünya Savaşı 53, 160, 161, 221, 224, 225
Itri 150, 151
İbn-i Arabî 52
İbnü'l-Emîn Mahmut Kemal İnal 35
içgüdü 7, 13, 14, 16, 46, 48, 50, 53, 74, 143, 144, 152, 187, 193
İhtiras Medeniyeti 105, 106, 107
ilk günah 68, 69
inanç meselesi 28, 44, 65, 66
irade 9, 10, 13, 20, 43, 63, 88
İsa 44, 70, 71, 72, 75, 114, 118
İslâm Medeniyeti 40, 79, 95, 105, 107, 112, 120, 139, 177, 223
İslâm Peygamberi 37, 38
İslâm tasavvufu 145
İslâmiyet 64
İstanbul 33, 150, 177, 204, 214, 215, 216, 218, 222, 223, 224, 226
itminan 153, 161, 169, 193
izzet-i nefs 15

J
jiklet 190
Johann Sebastian Bach 149

K
kader 10, 12, 22, 43, 52, 68, 69, 88, 155, 168, 179, 221
Kaderullah 21, 164
kâinat 37, 61, 80, 81, 133, 140, 156, 165
Kalbî Bilgi 52, 53
kalbin kararması 100

kalp 29, 81, 82, 100, 135, 136, 169, 175, 193, 214
kalp sükûneti 168
kaotik yapı 180, 184, 185
Kapitalist 14, 16, 30, 32, 47, 155, 173
Kapitalizm 46, 47, 52, 53, 57, 96, 172, 173, 174, 175, 176, 210
Karamazov Kardeşler 74
Kavaid-i Hendese 218
Kelâm 63, 131
Kızılderili 123, 149
kilise 24, 29, 55, 56, 96, 112, 124, 139, 209, 213, 215
kola 16, 160, 190
Korint Kanalı 34
köle 37, 76, 110, 111
köycülük akımı 199, 200, 201, 202
Kraliçe Elizabeth 31
Kraliçe Victoria 32
Kuds-i şerif 177
kul 9, 37, 38, 40, 42, 44, 68, 78, 81, 84, 96, 119, 121, 149, 166
kulluk etmek 65
Kur'an 44, 80
Kur'ân-ı Kerîm 64, 81, 95
kutsal şehirler 177
Kültür 18, 192, 213

L
Lale Devri 216, 217, 225
Le Corbusier 221, 222, 225
Liyakat 130, 132
Louis Massignon 27
Ludwig van Beethoven 149

M
Mahir İz 42, 45
mahremiyet 93, 207, 208
Marksizm 49, 50, 153
Marx 48, 49, 175
matematik 146
Max Weber 175
Mc Donald's 189
medeniyet 16, 18, 28, 35, 102, 109, 115, 118, 155, 156, 158, 163, 166, 177, 179, 208, 226, 227
medeniyet tarihi 102, 109
medeniyet tasavvuru 14, 17, 18, 20, 23, 28, 30, 33, 35, 55, 106, 108, 115, 117, 131, 138, 152, 154, 156, 158, 163, 166, 174, 177, 192, 194, 197, 204, 206, 208, 211, 219, 226
Medine 118, 177
Medine-i Münevvere 177
Mehmet Âkif Ersoy 22, 110
mekân bütünlüğü 206, 207, 208
Mekke-i Mükerreme 177
Menderes 222, 223, 225, 226
mistik düşünce 145
modern İstanbul 224, 225
modernite 36, 46, 77, 112, 114, 143, 177, 209, 211, 219
Modernizm 97
mutasavvıf 63, 71
mürid 15, 43
mürşid 43, 128, 227
Müslüman 28, 38, 41, 43, 65, 66, 67, 97, 102, 103, 104, 109, 163, 164, 198, 207, 222, 223
mütemmim cüz 107

N
Nasrettin Hoca 134
Necip Fazıl 37
nefs-i emmâre 106
New York 19, 164, 167, 174, 200, 204
Newton 62, 73
Nezîr 67, 127, 128
Noam Chomsky 59
Nurettin Topçu 26, 27, 168
Nüsha-i Kübrâ 80
Nüsha-i Suğra 80

O
opera 29, 30, 181
Orhan Gencebay 10

P
paradigma 31, 106, 108, 121, 125, 140, 162, 199, 213, 221, 224, 225
Peyami Safa 79
Platon 12, 13, 74

postmodernite 75, 110, 139
pragmatik 52
Prof. Dr. Yılmaz Özakpınar 192
Prophet Mohammed 38
Prost 204, 220, 222, 223, 224, 225, 227
putçuluk 123

R
Rahîm 100
Rahmân 41, 100, 150, 151, 165
Rasyonalite 13, 69, 70
Remiz 182, 204
Resulü Ekrem 40
Risâlet 37
Rodin 19
Roma 19, 24, 25, 105, 156, 157, 209, 212, 213, 224
Rönesans 70, 71, 72, 112, 114, 139, 155, 158, 160, 200
Ruhban 71
Rusya 48, 49, 50

S
Safer Efendi 10, 29, 102
Samuel Huntington 140
Sanayi Devrimi 94, 97, 110, 139, 172, 199, 200, 201, 202, 226
seküler 46, 50, 51, 138, 209
Selçuklu üslubu 20
Settâr 83
Sevgililer günü 173
slum 185
St. Stephan Katedrali 170
Stefan Zweig 162, 174
Süleymaniye 30, 170, 171, 216
sünnetullah 105
sürdürülebilir kalkınma 76, 125, 156

Ş
şalvar 189
Şarlken 105
şehir 18, 19, 116, 118, 179, 187, 191, 194, 196, 197, 198, 208, 213, 215, 219
şehir ahlâkı 194, 198
şimendifer 79

T
Taksim Gezi 224, 225
Tanrı 8, 22, 23, 24, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 85, 95, 123, 144
Tanrısal boyut 73, 124
Tanrısal haber 73
Tanrısallaştırma 95
Tanzimat 30, 31, 39
tasavvuf 26, 61, 62
tasavvufi terbiye 127
tekâlif-i ilâhiyye 67
tekke 128
teknoloji 30, 36, 98
Tevfik Fikret 22, 33, 85, 102, 209
tevhid 78, 121, 122, 212
Thomas Kuhn 163
toplumsal uzlaşı 186, 190
Turgut Özal 172, 190, 227
tüketim 16, 47, 51, 53, 126, 139, 142, 159
Türkiye 20, 48, 49, 54, 55, 57, 64, 65, 67, 88, 126, 129, 140, 156, 157, 162, 172, 173, 178, 190, 199, 221, 226, 227

U-Ü
uniform/amorf yapı 180
ürün-değer ilişkisi 90

V
vahiy 52, 73, 120
varoluşçular 12
Venedik 29
Viyana 31, 35, 162, 170, 171, 200, 214

Y
Yahya Kemal 33, 35
Yaratıcı/Creator 76
yaşama normu 198
Yılmaz Özakpınar 18, 192
Yunus Emre 81, 102, 146

Z
zamanın ruhu 165
Ziya Nur Aksun 216
Ziya Paşa 39
Zulüm 83, 84, 85

Harfe, kelimeye
ve cümleye
hizmetkâr olmaya...

İnce eleyip
sık dokumaya,
'seçici' olmaya ama
'sansürcü' olmamaya...

Eleştiriyi hakarete,
dobralığı küfüre,
popülerliği seviyesizliğe,
anlaşılırlığı ve sadeliği
basitliğe
feda etmemeye...

Yazara 'tüccarca',
okura 'tezgâhtarca'
davranmamaya ve
yazarla okurun
'yol arkadaşı' olmaya...

Sayfalarında olanı
yazarın okura emaneti
bilmeye...
...ve emanete ihanet
etmemeye...

...söz veriyoruz!

tutikitap
okuryaşarım

Fincanımda Cola Var!

Kenarında lokumu, nakışlı fincanı, baştan çıkaran kokusu,
40 yıllık hatırı taşıyan lezzetiyle bizi tarif eden en doğru semboldü o...
O; dostluktu, komşuluktu, paylaşmaktı, medenilikti...

Zaman geçti... Biz değiştik...

Kalabalık kentlerde, yüksek apartmanlarda yaşamayı seçtik...
Yalnızlaştık...
Medeni şehirlilerden, uygar kentlilere dönüşürken;
bizliğimiz benliğe doğru yürüdü.

Bu kitabın sayfalarında, fincanlarımızda kahve olan dönemler var...
Bu kitabın sayfalarında, bugün var...
Bu kitabın sayfalarında, Prof. Dr. Sadettin Ökten'in bilge yaklaşımıyla geniş bir medeniyet sohbeti var.

Kahvenizi unutmayın!

7.50

tutikitap

www.tutikitap.com
/tutikitap
@tutikitap
#fincanimdacolavar